

د بنسټيزو ستونزو د حل لارې

Ketabton.com

ليکوال
ملا عبدالسلام ((ضعيف))

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د کتاب پیژندنه :

|||||

د کتاب نوم : د بنسټیزو ستونزو د حل لاري

ليکوال: ملا عبدالسلام ضعيف

کمپوز او ډيزاين : د ليکوال لخوا

خپرندوی : مستقبل خپرندويه ټولنه

د چاپ کال : د ۱۳۹۰ل. کال پسرلی

د چاپ ځای : لاهور

د چاپ شمېر : زر ټوکه

د دې کتاب ټول حقوق د خپروونکي سره خوندي دي.

د ((کمزوري)) زوروري

د گران افغانستان سياسي برخليک له ديگ تېرو څه کم دريو لسيزو راهيسې دومره تېر روان دی، چې تر ديگ شېبې دافغان ملت سترگو نه پخپلو سترگيو (عينکو) ولوستای شو او نه دنورو په ککوين، ان دهغو مدعيانو په هغو هم، چې ويل يېگ له فضا نه دځمکې هر څيز ديو څپک واټن هومره وينو. افغانان خواران هم اريان دريان لاس تر زڼې ناست دی او نړيوال ((خواخوړي)) او ((نړيواله ټولنه)) هم ورته څوک دخير پر غونډۍ ناست، ننداره کوي او څوک ترې خوندونه اخلي او هغه دخوشال نيکه خبره:

نوره واړه پښتونخوا په ځای مېشته ده

دا يو زه ديگ زمانې پکې منصور کړم

موږ نه دچا پر سوکالی رخه کوو، نه د چا ازادۍ ته په اوبو کې خولې کيږو اونه مو دچا پر سياسي بريد سترگې ښخې وي او نه پر جغرافيايې هغه دولسونو له علمي او اقتصادي پرمختک سره دسيالۍ رڼا خو مو په وچولي کې دپيدايښت او افغانښت له ورځې نه ده ځلېدلې؛ نو څه به د چا سوکالی ته پخسپرو؟

هن: دا يوه خبره ده، چې دځان، ټولنې او خپل برخليک په باب اندېښنه او سوچ، مو وگړنی او سپرنی (انساني) حق دی.

حق مو دی چې دخپل برخليک په اړه او تراو هر لاسوهاندۍ وکړو او پرې وتوکو او داستاد الفت خبره:

تور ته سپين نه شم ويلي سپين ته تور زه

دا اميد ديگ څوک له ما نه هيڅ نه کاندی

حق مو دی، چې دچا راته پر زړه چرې گرځي، هغو ته مو پر زړه وينې پرته وي.

حق مو دی:

چې زما دېن اغزي ته کاره گوري

ويم چې اور شوی دهغو په گلستان

دهمدغو حقونو يو خاوند هم، افغان مسلمان او مجاهد پښتون دديگ شننيز (تحليلي) اثر ليکوال – چې پخپله له انکسار پرته ځان ليکوال نه؛ بلکې دقلم د ډگر يو خرپو ځن بولي – ښاغلی عبدالسلام ضعیف دی، عبدالسلام ضعیف چې له ځايه ديني طالب علم دی، تر هغه مهاله په اسلام اباد کې دافغانستان د اسلامي امارت سفير و چې امريکايې ځواکونو دنيويارک د سوداگريزې منځۍ دنسکورېدو دکسات په پلمه د 1380 دتلې په نيمايې کې پر

افغانستان پوځي يرغل وکړ، که څه هم ښاغلی ضعیف له دیپلوماتیکو حقونو او په پاکستان کې دلس میاشتنۍ قانوني مېشتېدنې دویزې خاوند و؛ خو پاکستانیو چارواکیو د ټولو سفارتي اداوو او ارونو په ړنگولو امریکایي ځواکونو ته په لاس ورکړ، چې دباگرام، کندهار او بېا گوانتانامو دتورو تمبو شاته یېگ څه کم څلور کاله ښکېل کړ، ښاغلي ضعیف د گوانتاناموپه جهنمي زندان کې دځان په څېر له سوونو بېگناه بندیانو سره دبشرپالو امریکایانو انساني چلن دسر په سترگو ولید، تر خلاصون وروسته یېگ دگوانتانامو له بندیانو سره دچلن یوه بورنورې او زړه ویلوونکی انځور وایست، په پښتو ژبه کښلي ((دگوانتانامو انځور)) دومره کتونکي، لوستونکي او هر کلیوال پیدا کړل، چې په لومړي ځل یېگ دپښتو کتاب دچاپ شمېر دوه دیگرش زره ټوکو ته ورساوه او یواځې په پښتو نه، په پارسي، اردو، عربي، انگلیسي او فرانسوي ژبو یېگ هم دژباړې او خپراوي تکل وشو.

((دگوانتانامو په انځور)) پسې دښاغلي عبدالسلام ضعیف دا په لاس کې تحلیلي اثر هم دهېواد او نړۍ سیاسي اکر (وضعې) ته پام دافغانستان دروانې غمیزې دپای په هیله دیو لړ نغوټو (مشورو) او وړاندیزونو ټولگه ده، چې که یېگ له منځپانگې نه گټنه وشي، زما باور دی، چې زموږ دملي او سیاسي رېرې دجندرې (کولپ) په پرانستو کې به مرستندوی جوت شي.

زه په داسې حال کې چې نه یواځې له هېواد، ټولني او اولس سره د ښاغلي ضعیف تړاو کمزوری نه بولم، بلکې دده په شنو کې ځینې زورورې خبرې او دخپلې رنځورې ټولني د درملنې لپاره اغېزمنې نسخې هم وینم، خدای دیگ وکا، چې دښاغلي ضعیف د ((حی علی الفلاح)) دا بلنه د ((خوار ملا اذان)) نشي او زموږ دروان ناوړین عاملین پرې پر خپلو کړو دبیبا کتنې (کلمه) ووايي.

دښاغلي ضعیف دزړه او قلم دزور دلایاتېدو په هیله.

محمد اصف صمیم

1385-11-3

جلالکوټ

سريزه

د ټولو کائناتو پيدا کوونکي، پالونکي او روزونکي ته ټنا، د هغه د گران محبوب، رښتوني استازي او د هغه ټولو رښتونو استازو او د هغو د ټولو کورنيو وگړو او پيروانو روحونو ته درودونه او سلامونه، هغه ذات چې مور ته يې د حق او باطل لاره په خپل لوی فضل سره ښودلې ده، هغه ذات چې مور ته يې د ښه او بد په منځ کې د عقل په ذريعه د توپير ځواک را بخښلی دی، هغه ذات چې د انسانانو د هدايت او د خپل منځي ستونزو د حل لپاره يې د انصاف او عدل لوی کتاب د قانون په توگه د خپل رښتيني استازي په ذريعه را استولی دی، په دې کې شک نشته چې نفاق لوی خدای ﷻ ته ډير ناخوښه عمل دی او هغه ټول بندگان له دې ناوړه کار څخه منع کوي هغه په خپل سپيڅلي کتاب کي خپلو بندگانو ته داسې هدايت ورکوي چې: [آل عمران: ۱۰۳]

ژباړه: تاسو ټوله د لوی خدای (ﷻ) په کلکه رسۍ باندېگ چې قرآن کریم دی منگولې ټينگي کړئ، او په خپلو منځونو کې بې اتفاقي او بېلتون مه کوی.

دلته ﷻ دواړي صيغي که داعتصام (منگولو لگولو) ده که د افتراق (بېلتون) ده د امر او نهې په توگه يادي کړي دي ﷻ دوه نقيض شيان په يوه آيت کې د يوه او بل په عکس کې ذکر کړي دي

د سپيڅلي قرآن دغه مبارك آيت زه دې ته اړ کړی يم چې د افغانستان په لوی کور کي د اختلاف او بېلتون لاملونه وڅېرم او په دې سره پوه سم چې دا لاملونه څه شي دي چې زموږ د تاريخي ټولنې د بربادې سبب گرځيدلي يا گرځي او ولي زموږ وروڼه، رهبران، قوماندانان، پوهان، روشن فکران او عام مسلمانان ددې ناوړين د پای ته رسيدلو په هکله پاته راغلي او تر اوسه پورې د دي مغلغي معضلي لپاره د حل اصلي لاري ته مراجعه نه ده شوي، زما سره له ډيره وخته راهيسې دا فکر وو چې د اختلاف، بې باورۍ او فاصلي لاملونه ومومم او ورباندې پوه شم، له ډيرو پوهانو، عالمانو، مشرانو څخه مي پوښتني کړي، مختلف نظرونه مې اوريدلي او موندلي دي چې ډير به يې زما د فکر سره برابر او ډير به يې ناموافق راتلل، خو بيا د ډيرو مصروفيتونو او يا د تجربې د کموالي له کبله ورته په نهايې ډول ځير شوی نه وم، کله چې په ۲۰۰۲ م. کال د امريکايې سرو يرغلگرو د ظلم په تورو او کرغيزنو پنجره کې ولويدم، هلته مي خپل ځان يواځي له فکرونو سره وموند. ددې فرصت راته پيدا شو چې پردې ستونزو باندي د خپل مغز د توانايي او استعداد آس وځغولوم، هغو مغلقواوپيچلو غوټوته ورشم چې زموږ برخليک پکښي پيچل شوي اوبياتينک ټرل شويدي.

يو بل دليل داوو چې ما وپتېيله چې بهرني دښمنان زموږ په منځ کې د بېلتون زري څومره ډېر ښندي. امريکايې شريرو او نفاق خوښوونکيو محققينو ته به ما ډير ژور او عميق فکرکاوه چې دوی له مور نه څه غوښتل او په مور کې يې څه غوښتل، زموږ په منځ کې يې د نفاق تخم په څه تدبير سره خپراوه. د مثال په توگه پښتون ته به يې په تحقيق کې ويل: چې تاسو خو د هيواد اکثريت تشکيلوئ، خو اقليتونو ستاسو پر ميراث قبضه کړې تاسو بايد کوښښ

وکړې چې خپل میراث لاس ته راوړی. خپل میراث په خپله و ساتی، ازبک ته به یې ویل: چې تاسي خو اقلیت یاست پښتانه غواړي تاسي له حق څخه بې برخي کړي. تاسي باید کوشښ وکړئ چې خپل حق وگټئ. مور ستاسي سره یو ، خو تاسي له خپو حقوقوڅخه برخمن کړو، تاجک ته به یې بل څه ویل. سلفي، صوفي، مذهبي، مکتبي او طالب ته به په نورو شکلونو رغېدل له هر یوه سره به یې ځان په غم شريك باله، په همدغو موضوعاتوکې دوی ترمور ښه علم او پاڅه معلومات درلودل

د دوی هڅو او کړنو ماته ښه الهام راکاوه چې هغو نیمگرتیاووته چې مور یې د ټولني پر ځای ځانځاني غوښتونوته ټیل وهلي یو، زموږ دښمنانو ته طلايې چانس ورکړي چې له هغه څخه بده استفاده وکړي، زموږ د همدغه بېلتون د ټکو څخه چې کله قومي جنبه، کله ژبني بڼه، کله مذهبي بڼه، کله د مینځ لارو او سخت دريځو عناوین ورکول کيږي او د هغو بې مغزو او پوچ مغزو افغانانو په ملاتړ په عملي توگه لیدل کيږي. دا ستونزه به ترڅو وي، حل به یې کله پیدا کيږي، کله به زموږ غریب ملت او مظلوم هیوادوال د بېغمي استوگني او امنیت ساه اخلي واللہ اعلم.

ما خپل لنډ فکر هغو ستونزو ته متوجه کړ، چې زما په نظر زموږ د ټولني د پراگندگي عوامل پکښي لیدل شوي او یا د ډیر وخت په تېرېدو یا د سستی او بېگ پروایي له کبله د بدمرغيو سبب گرځیدلي، ما هغه علتونه چې ستونزي تري جوړي شوي د څیړني په شکل سپړلي، په تفصیلي شکل مي پکښي تحقیق کړي، څو جوته کړم چې دا ستونزې څنگه د بدمرغي لامل شوې، د ستونزي بنيادي علت او دلیل مې په ساده ډول واضح او ښکاره شي، که څه هم زما څیړنه به له علمي څیړنو سره توپیر ولري، زما فکر، اند او اد راک به له نورو روڼ اندو علماوو او علمي شخصیتونو له افکارو سره توپیر ولري، کیدلای شي دا توپیر په ځینو مواردو کې علمي توپیر وي یا د تجربې توپیر، په هر صورت زه هغه څه تاسو محترمو لوستونکو ته وړاندیگ کوم چې زما قاصر ذهن درک کړي دي، زه یې تجربه لرم، زه د هغو په عواقبو پوهیږم، ټولو هیوادوالو ته په ځانگړې توگه راتلونکي نسل ته ددغه پیغام رسیدل خپل دیني او ملي رسالت او مسرولیت بولم الله ﷻ دې وکړي چې د هغو مسلمانانو وروڼو لپاره د گټي لامل وگرځي چې د گران هیواد د ستونزو د حل په لاره کې چوپړ د ځان فریضه بولي او د گرانو هیوادوالو په غمونو سره ځورېږي آمین.

ستاسو د دعاوو هیله من ورور

ملا عبدالسلام ❖ ضعیف ❖

د افغانستان بنسټيزي ستونزي

د نړۍ هيڅ دولت او ملت له ستونزو خلاص نه دی. په هر هیواد کې له ستونزو سره مبارزه او د حل لپاره اساسي لاره پیدا کول د هر ملت دنده ده چې هم هغه ملت یېگ تر نورو ملتونو ښه درکولای او عملي کولای شي. په ټوله نړۍ کې دا یو عام رنځ دی چې د نړۍ په هر هیواد کې ساري او جوتي جرړي لري، خو د دې جرړو څېړنه د دغه رنځ د عاموالي په څیر عامه نه ده. بلکې هره څېړنه د سیمې په توپیر خپلي ځانگړتیا وي لري.

څو لسيزي پر موږ تېري سوې، څومره قرباني ورکول کيږي، څومره خلک ژوند له لاسه ورکوي، څومري اقتصادي پلانونه شاته پاته کيږي، څومره سياسي چانسونه له لاسه ورکول کيږي، خو د موفقیت لپاره بیا هم مثبت گام نه ښکاره شوی او نه اخیستل شوی دی. که اخستل شوی هم وي هغه حرکت دهیواد په ضرر تمام شوي دی او بالاخره د ساري ناروغۍ په څیر نړۍ په برخليک کې راسره شریکه شوه.

د ډیرو ژمنو، ډیرو همکاريو، ډیرو هلو ځلو سره سره ددغه رنځ پوره تشخیص نه دی شوی او یا ورته درمل پر وخت نه دي ورکول شوي د دې څه علت دی، موږ څه ته ضرورت لرو، خلک څنگه ډاکټر غواړي، مرض څه شي دی، علاج یېگ څه دی؟؟؟ دا یوه پېچلې او سخته ناروغي ده چې ښه تشخیص او ښه درملو ته اړتیا لري.

د امریکایانو سره چی زه څه کم څلورکاله یرغمل وم ما د خپل توقیف په موده کې پر دېگ سختو ستونزو باندې د خپلي ذهني قوې او استعداد له مخې تحقیق کړي او همپشه به مي پر دېگ فکر کاوه چې دا ستونزي څنگه پیدا کيږي، څنگه خپرېږي او بیا څنگه په ناسور باندې بدليږي او بالاخره د هغه لپاره علاج او درمل څه دی؟ مادله څو علتونو ته په څیر سره خپل ذهن متوجه کړی چې زما په نظر اساسي علتونه دې او هغو ته مي د علاج او نجات لاره سنجولي ده الله تعالی دي وکړي چې زموږ دهیواد ځوریدلي او شريف وگړي تري استفاده وکړي او زموږ غریب هیواد ته څه گټه ځني ورسپړي، زما دغه تحقیق پر اووه علتونو باندې ذهن ځغلولی دي چې په لاندې توگه يي ستاسو گرانو لوستونکو په وړاندې ږدم:

لومړی : مدرسه او ښوونځی

دویم : قومي جوړښت

درېم: کلتوري ارزښت

څلورم : جغرافیایي اندېښني

پنځم: کورني او بهرني سیاستونه او پالیسی

شپږم: لوېديزه دموکراسي

اوم: نشيي توكي

دا اووه هغه اساسي بنيادونه دي چې هر بنياديې ځانته جلا باب او هر باب يېگ د جزئياتو په تناسب مختلف فصلونه لري.

دا يوه علمي، نظري څيړنه نه ده چې زه يېگ تاسو ته د يوه پروفيسور په توگه تقديموم، بلکي عملي او تجربوي څيړني ته ورته يوه نژدې څيړنه ده، چې د افغانستان د يوه وگړي په توگه د ډيرو ناخوالو د قرباني شويو وگړيو انځوروندي کوي، مگر د تجربود پراوونو سره سره يوه علمي چاپيريال ته هم سرورننبايي. زه هيله لرم چې زما دغه وره ډالي به زموږ ځوريدلو او کريدلو وگړو ته د يوه ښه فکر په وړاندي عملي پلان ته لږ لاره وړلنډه کړي او د نورو خواخوږو او علمي کدرونو په نور زيار سره به ښه بشپړه شي.

مدرسه او ښوونځی

مدرسه او ښوونځی دواړه د ټولني د وگړيو د فکري او علمي ودي د لوړتيا لپاره هغه مراجع دي چې د ملت ټول وگړي بي له کوم توپيره دواړو ته اړتيا لري. همدغه علمي ارگانونه دې چې مور د دنيا او آخرت د ښکمرغی لوري ته سوقوي. هر وگړی دیوه کامل انسان په توگه علمی نړۍ ته ورپیژني او هر څه چې زموږ له ژوند سره تړاو لري له همدې ورونو څخه لاره ورته پیدا کيږي .

دا يقيني خبره ده چې ټولنه له ښوونې اوروزنې پرته یوه نیمگړې ټولنه بلل کيږي. هر وگړی چې له دغه نعمت څخه برخمن نه شي د خپل دنيايې او اخروي مسرولیت اداینه نشي کولای او نه هم خپل خیر او شر پیژندلای شي، زما څېړنه د مدرسي او ښوونځي په هکله د یوي ستونزي د علت په توگه نه، بلکي دهغه تفریط او افراط په هکله ده چې زموږ گران هیواد یېگ له ډیره وخته راپه دې خوا په کړاو او کړکيچ کې اچولی دی. دغه مهمه ستونزه هېڅکله په بشپړه توگه حل شوي نه ده او نه ورته د وخت د واکمنو لخوا پوره پاملرنه شوي ده، له بده مرغه هر وخت دغه ستونزه په هیواد کې بایزه گڼل شوی او اهمیت یېگ کم ښودل شوی دی.

مدرسه او مسجد یواځي ددیني او مذهبي زده کړو مراکز نه بلل کيږي، بلکي په سیاسي او ټولنيزو مفکورو هغه سمبال مراکز دي چې ددغه هیواد بچیان پکښي حقيقي روزنه اوزدکړه ترلاسه کوي، د الله ﷻ په وړاندېگ د ښه مسرولیت او د ټولني او ژوند په وړاندېگ د انساني مسرولیت او کرامت لپاره په عملي توگه ځان جوړونه ده، داسي زده کړه هیڅ ستونزه نه ده او نه دغه روحاني مراکز کومه ستونزه راولاړوي. بالعکس په ټولو روزنيزو اړتیاوړ برخو کې انسان ته روزنه ورکوي چې اخلاقاً د ټولني خدمت گار اوسي، په ټولنه کې خلکو ته ضرر ونه رسوي، د اړتیا په وخت کې د خلکو سره مرسته وکړي د خدای له بندگانو سره احسان او لوړبینه خپل یو دائمي عادت وگرځوي. د خدای ﷻ او خلکو په وړاندی خپل مسرولیت سرته ورسوي، د رسالت پیغام د امانت په توگه خلکو ته ورسوي، صورت او سیرت د خدای او د هغه د رسول پر طریقه برابر کړي؛ خلکو ته د معاملاتو د حلال، حرام، مشبهاتو، مباح او مکروه توپيرونه وښيي، په اسلام کي ټولنيز او اجتماعي عدالت هره ټولنه یوه سوکاله او سوله ییز چاپیریال ته سیخوي انسان ته ددنیا او آخرت نیکمرغي او بريالیتوب ورپه برخه کوی، معروف او منکر سره بېلوي.

ښوونځی هم د ټولني او انساني روزني لپاره مدرسي ته ورته اهداف لري، د هیواد د ځوانانو او ټولو وکړو ښي روزنې ته پاملرنه کوي یو داسې هدف ته لاره هواره وي چې د ټولني یو سالم، گټور او با استعداد وگړی د خپل هیواد د چوپړ لپاره رشتونی خدمت گار اوسي، د ټولني له کلتوري او عنعنوي ارزښتونو خبراوسي او د ټولني د وکړيو د عصري اړتیا وو په پوره کولو کې د هغوگ لارښوونه او مرسته وکړي. د نړۍ د سیالی په ډگر کې د یوه ښه سیال نقش پر ځای کړي. د نړۍ له نویو پرمختگونو څخه هیواد برخمن کړي، د ساینس او نوي ټکنالوژی په لویو نعمتونو

سره د هيواد ټول وگړي برخمن کړي ترڅو اقتصادي پرمختگ د هيوادوالوگ په ټولنيز ژوند کې ښه والی راوړي، د خلکو د سوکالی لامل وگرځي. ددفاع او امنيت په لاره کې د خپلو خلکولاس نیوی او مرسته وکړي.

د هېواد هر وگړی په دې ښه پوهیږي چې په هره ټولنه کې ښوونکي، عالم، قاضي، حقوقپوه، انجنیر، اقتصادپوه، ساینسپوه، سیاستپوه، پیلوټ، ډاکټر او د بل هر هنر څښتن ته اړتیا سته، له هنر څخه زموږ هدف علم او پوهه ده، نه د هغه هنرڅاوند چې په بله ژبه دم ورته وایي. مور وینوچې زموږ ټولنه تراوسه په سید جمال الدین (افغاني)، احمد شاه (ابدالي) خوشحال خان، میرویس خان، محمود (غزنوی) او نورو علمي او تاریخي شخصیتونو په علم او پوهه ویاړي. خو له بده مرغه ددغي اړتیا پيژندلو سره سره له ډیره وخته د ښوونځي او مدرسې تر منځ یو ډول توپیر لیدل کیږي، د دغو دواړو مراکزو په منځ کې رقابت تر سترگو کیږي. همدغه رقابت د وخت په تېرېدو سره د یو ډول فاصلې او په بل عبارت د یو ډول نفرت لامل گرځي چې ټول هېواد د یوې لویې بدمرغۍ کندی ته ورغورځوي. ځکه چې زموږ د هيواد ټول وگړي د متعلمينو او مقلدينو حیثیت لري او مقلد په هر وخت کې د یوه رهنما په لارښوونه پسي روان وي، همدا دوه مراکز مدرسه او ښوونځی دي چې د هيواد لارښود او خلکو ته لارښوونه کوی، که خدای مه کړه د مشرتابه د مراجعو تر منځ د تضاد او رقابت نخښې پیدا کیږي، نو په اوتوماتیک ډول ټول هيواد د مخکښانو پر پله پرغبرگ مشرتابه وېشل کیږي او دا بېلتون د وخت په تیریدلو سره د انفجار پولي ته رسیږي. دا چې دا انفجار به په خپله کیږي یا به د دویم گړي لاس په لمسونه سره کیږي دا بیا بیل علتونه لري چې په هغو کې لوی علت د نظرونو بیلوالی دی.

دویم د دغواړگانو د اهمیت نه پیژندل دی. له بده مرغه د ښوونځی ښوونکي ته دا مفکوره ورکول شوې یا هغه همداسې مفکوره پیدا کړې چې د مدرسې یا مسجد ښوونکي د زاړه کلتور یا عنعناتو پالونکي دي. په نظر کې افراطي او ساده ژوند کوونکي دي، له عصري تمدنه ناخبره دي او یا پام نه ورته کوي، په فقیرانه ژوند کې عزت لټوي، د سیاسي او اقتصادي رقابتونو مخالف دي او یایې په اهمیت نه پوهیږي. نو له همدې کبله باید ده ته په خواره سترگه وکتل شي. په ټولنه کې باید ظاهري عزت ونه لري او د منصب او مقام څخه بیل وساتل شي، یوازي د مړي د غسل، تکفین او تدفین، د ماشوم په غوږ کې د اذان، د اسقاط او خیرات، په مسجد کې د ماشومانو د لومړنیو زده کړو او د خلکو د امامت لپاره د زکات او ورځني ټوک په عوض مصروف وساتل شي او بس، بالعکس د مسجد او مدرسې د ښوونکي په فکر کې د ښوونځیو ښوونکي او زده کونکي د یو بدعتي، فاسق، فاجر نااهل، ددین او مذهب پرېښوونکي، د اسلامي او کلتوري دودونو پایمالوونکي د لوېدیزو او غیر اسلامي هيوادونو د کلتورونو پلویان او د پردیو کلتور ته وده ورکونکي گڼل کیږي چې د دغو دواړو سیالیو لپاره په پوره دلائلو په هر ډول حالاتو کې بیلابیل تبلیغات شوي چې د هغو پوره بیلگي هر وخت لیدل شوي دي. مور وینوچې دوخت په تیریدو او د مختلفو انقلابونو په راوستلو سره ښه روښانه شوي دي، دلته عمده او بنیادي انفصالونه راغلي هغوی په شربلوسره ښه وده کړي ده. هر غلیم په خپل وخت کې تري ښه گټه اخستي ده. په همدغو نظرونو باندې دهيواد هرڅه ته زیانونه رسیدلي دي،

د وخت حکومتونو تردې مهاله د دغو دوو تربیتي مرکزونو توازن نه دی ساتلی، یا هغو ورته پاملرنه نه ده کړې یاله دغه حقیقت څخه دهغو سترگې پټې شوې دي. د وخت واکمنانو ښوونځیو ته زیاته دولتي بودجه وقف کړې، هغو ته یې عصري تجهیزات او نور لوازم پر خپل وخت برابر کړي، د ښوونکو لپاره یېگ عزت، کور، موټر او تنخوا، تخصیص کړي، ددغه ارگان دودې لپاره یې د تبلیغاتو له هري وسیلي څخه ښه کار اخستي دی. خو له بده مرغه ددیني او مذهبي زده کړو لپاره یېگ یوازي فقر کافي بللي دی، سره له دې چې دواړه زده کوونکي د ملت بچیان دي او ددغه ملت په حقوقو کې یې له کوم توپیره مساوي حق لري. یو د هیواد په گډه بودجه هډوکي کلکه وي، خپله اوکورنۍ د اصراف سره سره په دغه بودجه باندي ساتي. مگر بل وگړی باید فقروکړي او د هیوادوالو په سره اووچه ډوډۍ په نیم نس ژوندوکړی .

د دغو دوو سکتورونو په مینځ کې نه انډول یاد یوه سکتور له پامه غورځول د یو ډول بېلتون لامل گرځي. چې په تدریجي توگه د دې بېلتون او انفصال او د دغو سکتورونو په اهمیت نه پوهېدل نورهم په دغه بېلتون کې زیات والی راوړي، د مثال په توگه: ملا د انجینر په اهمیت نه پوهېږي، او انجینر د ملا په ارزښت نه پوهېږي، یا یوڅه پوهېږي، یا پوهېږي خو د بېلتون په ډیروالی سره د تعصب غوټه پیداسوې ده. همدغه تعصب ددغه حقیقت د اهمیت په باب د هغو پر سترگو پرده غوړولي وي، دا هغه ستر علت دی چې دوخت په تیریدو سره یې د خلکو کړاوونه گزیات کړي دي، د دې لپاره چې د خلکو لپاره ښه روښانه شي د مثال په توگه څو بیلگي د لوستونکو په وړاندي ږدم.

کله چې امان الله خان په ۱۹۱۹ میلادي کال د فبروري پر ۲۳ مه په لغمان کي د ناڅرگندوکسانو لخوا د خپل پلار تروژني وروسته قدرت ته ورسید او له انگرېزانو څخه یې د هیواد خپلواکي بېرته واخیستله. او د ده په وختو کي په هیواد کي عصري ښوونځي را ووتل له همدغه وخته د ښوونځي او مدرسي تر منځ درز نورهم مخ په ډیریدو سو، د ښوونځي او مدرسي زده کوونکي د مقابلې په بهیر کي د عقدي حد ته ورسیدل، دا مقابله د محمدظاهرشاه او محمد داود خان په وخت کي نوره هم گرمه شوه، د حکومتی چارواکو توجه یوازي ښوونځیو ته ځانگړی وه، مسجدونه او مدرسي گ چې د مذهب او اسلام ښه زده کړه پکښي کیدل او کيږي یوازي د فقر په کچکول پوري وتړل شول، همدا لوی علت وو چې د افغانستان طالبان یاددیني پوهي زدکونکي د زدکړي لپاره له افغانستانه بهر وتل. د هیوادنه د باندي به یې دیني زدکړه کول، هغوی په بشپړه توگه له مکتب څخه بیل او ليري روزل کیدل.

دویم مثال د ثور په اوومه د کمونستي رژیم کودتا یا خونړی انقلاب دی. د افغانستان د هلاکت دغه تخم د ظاهرشاه او داود خان د واکمنیو په وختونو کې پیدا شو، وکرل شو او وده یېگ وکړه، د دغو گوندونو یا عقیدو خلك د ښوونځیو او پوهنتونو له غیږو راوتوکیدل، په ټولنه کې دغه مکروب په ډیره بېره دهېواد تر هره گوټه ورسیدی د هیواد د شاهي نظام د کورنۍ په غیږ کې یېگ نفوذ و کړ د هغو ملاتړ یې خپل کړ، هغو به په ډاگه او برېښ ډول سره د مسلمانانو او اسلام پر مقدسو هدفونو گوزارونه کول. دغو عناصرو په هیواد کي په مختلفو نومونو تبارز وکړ، کله

چې هغو د خپل زاپه ملگرې داود خان پر سر ماله تیره کړه، نو یې د هغو په عقیده بریالی انقلاب وکړ، دغو کمونستانو سمدلاسه په هیواد کېگ د علماء کرامو او دهغو د پلویانو په نیولو پیل وکړ. محبسونه یېگ ځني ډک کړل آن تردې چې په ژوندونې یېگ پرهغو هدیري جوړي کړي. دغه وخت وو چې ښوونځي د اسلام پر ضد د مبارزې ستر مرکزونه وگرځیدل، د اسلام او مسلمانانو پر ضد به پکښې پلانونه جوړیدل د کمونیستي ایډیالوژۍ کفري شعارونه به د ښوونځي د ښوونکي یازدکونکي لخوا خلکو ته رسیدل، د علماء کرامو، مسجدونو، مدرسو او اسلامي مقدساتو پر ضد تبلیغاتو د لومړې ځل لپاره په دغه هیواد کې عادي بڼه غوره کړه. د کمونستانوداسي ناوړوکړونو په هیواد کې د ټولو مسلمانانو د صبر کاسه وچرپول. مسلمانان له خپل خواږه هیواده هجرت ته اړ ایستل سول، په هیواد کې عامو مسلمانانو ته هم دا احساس پیدا شو چې د دغو کرغېړنو څیرو په وړاندې د ملي قیام هڅه وکړي او د اسلام د دفاع په لار کې د خپلو زړونو نفرت د کمونستي پرمختگ په وړاندې ښکاره کړي.

دلته بیا هم مدرسه او ښوونځی په یوه مخامخ ټکر کې سره ښکیل شول. بیا هم ملا ساده وگڼل شو. د دیني زده کړو د ښوونکي حیثیت کم وپیژندل شو، د هغوی د نابودی یا ورکاوې هڅې وشوي، که څه هم په پوهنتونونو کې د شرعیاتو پوهنځي شته او محصلین د فراغت سند تر لاسه کوي، خو د دیني زده کړو لپاره کافي نه دی گڼل شوي. او یا دا چې د نورو عصري مضامینو لټان چې په شرعیاتو او دین بېخي خبر نه وي په اوتوماتیک ډول د شرعیاتو پوهنځي ته کامیابېږي. بیا دا خلک اثره قاضیان او څارنوالان جوړیږي چې د لېوانو دي هم پلور باندې وگرځي.

که څه هم د کمونستي رژیم بیخ او بنیاد د خلکو په نظر له منځه ولاړی مگر بدبختانه د کمونستي نظام تر نسکوریدلو وروسته بیا هم هغه کمونستي ډلي د ژبې یا سیمې له مخې د مجاهدینو په ځینو جهادي ډلو کې تنظیم شولي. هغو په ډیرمهارت سره د خپلو ناوړو او نا اسلامي کړنو، د اسلام او وطن سره د خیانت جبران گ د مجاهدینو په بدنامولو کې ولټاوه، هغو خپله مجاهدینو ته د ځینو مجاهدینو په پلوي یاد مجاهدینو په نوم اولباس کې یوځل بیا ملت ته گوزار ورکړ، زموږ د هیوادوالو د وینو توپولو ته یې ادامه ورکړه، په هیواد کې یې د بې اتفاقی او بې اعتمادۍ فضاء گ نوره هم په ټینگه سره خپره کړه، د تعصب او نفرت زړې یېگ په ټولنه کې وشپندل، همداراز د طالبانو په نظام کې هم ځیني ناپیژندل شوي کسان ننوتلي وه. هغو به بې ځایه گ

د خلکو ځورونه کوله، د طالب په نامه به یېگ طالبان بدنامول، که څه هم طالبانو په پوره غور سره کوشش کاوه چې کمونستي څېري برېښې کړي او له خپلو لیکو یېگ لیري کړي خو طبعی خبره ده چې سل په سله کې دا مخلوط کړل شوی تخم نه سوای بدلیدلای، لاتراوسه دالړۍ روانه ده. دا چې ترڅوبه وي خدای تعالی بڼه پوهیږي.

خبره د مدرسې او ښوونځي وه، د طالبانو اسلامي نظام بیا تر ډېره مدرسو او مسجدونو ته پاملرنه وکړله. د ښوونځیو سره یې دومره لیوالتیانه ښودله څومره چې مناسب وه یا خلکو له هغوڅخه غوښتنه درلوده. له بده مرغه اوسني

نظام بيا په پيل كې مدرسو ته په يواځيزه توگه شاوگرځوله مگر ښوونځيو ته يېگ نسبتاً ډيره پاملرنه وكړه دا افراط او تفريط دواړه د پيدا شوي واټن سره ښه مرسته كوي، د بېلتون ډيروالي راولي او نورو بدبختيو ته لاره هواروي.

موږ وينو چې دا اوس هم دمدرسو او ښوونځيو ترمنځ ښكاره مقابله روانه ده، د ښوونځيو قوت د مدارسو كدرونه بيواكه او بېگ صلاحيت ته كول غواړي، لوړې زده كړې چې د هيواد د اوسني اداري اساسي قانون د ځينو مقاماتو لپاره مناسب گڼي د مولوي فضل الهادي (شينواري) غوندې شيخ الحديث له مخې ليري كوي كه څه هم هغه د خپل مسروليت په دوره كې گد شريعت ټول حدود د اوسني نظام د رضامندی او خوشحالولو لپاره ناعملی پريښودل. په دغه هيواد كې د شريعت د يوه حد اقامه گ هم عملي نه كړای سوه، دلته ښه معلوميري چې پټ رقابت وجود لري. د هيواد په هرگوت كې د مدرسي طالب او استاذ د كفارو د سازشونو له امله په مختلفو نومونو وژل كيږي، توهينيري، بندي كيږي او..... ترڅو په دغه نوم سره ټوله اسلامپالي ښه وټكول شي، آن په غربي مطبوعاتو كې خو لاخبره تر رسول اكرم صلى الله عليه وسلم پوري ورسیده، د رسول اكرم په نوم كاريكاتورونه خپاره كړل سوه او د پاپ په لمسونكو خبرو يې د اسلام توهين ته لمن ووهله، نور نو زموږ لپاره اصلي عامل ته لاره پيدا كول او پيژندل او د حل لاري لټول پكار دي. موږ بايد يوازي د خلكو له احساساتو، صداقت، فقر او مجبوريت څخه استفاده ونكړو كه چيري په رښتوني ډول هڅه او كوشش وشي چې په ښوونه اوروزنه كې بنيادي او بنسټيز مشكلات حل كړای شي نو څو ټكي بايد په نظر كې ونيول شي.

۱- په ښونيز نصاب كې بايد له لومړي څخه تر دوولسم ټولگي پوري نغښتي تعليمات په اوډلي ډول ځای كړل شي.

۲- اسلامي ښووني د هر ټولگي د زده كونكي د ازمويني او بري مهمه برخه وگرځول شي.

۳- اسلامي ښوونه د هيواد د ښوونيز نصاب داسي مهم ركن وبلل شي چې د ښوونو او لوړو زده كړو د ملا د تيرحيثيت ولري.

۴- ښوونكي بايد په ديني او عصري تعليماتو باندې ښه سمبال كړاي شي.

۵- د زده كوونكو يونيفورم د نظام په شكل خاص خو ملي شكل ولري داسې نه چې د پتلون او نكتايې پر دی كلتور په زور تحميل كړای شي.

۶- په ښوونځيو، ليسو او پوهنتونونو كې پر اسلامي صورت او سيرت ټينگار وشي.

۷- د اسلامي تعليماتو سند او بربليك د نورو تعليماتو د سند سره معادل وپيژندل شي، څو د هيواد ټول وگړي له يوه منظم اسلامي نصاب سره ليوالتيا پيدا كړي او اعتماد پر وشي او وړتيا ته لومړيتوب او ارزښت ورکول شي.

۸- د شخصي ښوونيزو مراکزو او مدارسو په زده كوونكيو كې دي د سيالی د احساس د پياوړتيا لپاره رغنده پاملرنه وشي .

۹- په پوهنتون کي باید د هري رشتې انتخاب د هغې رشتې د زده کوونکو څخه وسینه داچي د نورو مضامينو ټمبلان د نورو زده کوونکو ځای ونيسي. وړاندي مو وويل چي مدرسې د مکاتبو موازي ارگانونه ديڅو په مسلکي توگه په پوهنتون کي يوازي د حقوقو او شرعياتو رشتې لري که دا رشتې نور زده کوونکي له دوی څخه اشغال کړي نو بيا د ديني مدارسو زده کوونکو ته کومه لاره سته چي خپله رشته انتخاب کړي؟

۱۰- د نارينه او ښځينه تعليماتو د نامخلوط تعليم لاري چاري بايد بيلي وساتل شي.

قوم او قبيلوي جوړښت

افغانستان د مختلفو قومونو له ترکیب څخه جوړ شوی، د بېلابېلو ژبو او کلتورونو درلودونکی هېواد دی. د دې توپيرونو سره سره تر ټولو ښه خبره داده چې ټول قومونه یېگ کاملاً د یوه دین پیروان دی. ټوله د یوه ملي پیژند او هویت افغان په نامه ویاړي. که څه هم د مذهب له پلوه په خپلواکي څه توپیر لري، لکه سني شيعه او... مگر د هر قوم گټې او زیانونه د یوه بدن د غړيو په توگه سره تړلي دي. له بلي خوا که یو قوم په یوه ستونزه اخته کېږي ټول قومونه ورسره زیانمنیږي، همدارنگه د یوه قوم نیکمرغي د ټولو قومونو نیکمرغي ده که خدای مه کړه یو قوم په مشکلاتو کې ښکېل وي نور قومونه یې په غم ځان خبر نه کړي د ستونزو په حل کې ورسره مرسته ونه کړي نو دا ستونزي به د وخت په تیریدو سره ټولو قومونو او حتی ټول هېواد ته سرایت کوي او که بالفرض خدای مه کړه د یوه قوم په بدبختي کې د یوه بل قوم وگړي یا قوم خپله گټه او ښیگني لټوي دا ډیره ناپوهي او یا په بل عبارت د تعصب مانا لري.

په هر صورت د هیواد د خپلواکۍ او ملي گټو پر بنسټ تل یو موټی کیدل یو له بل سره پخلا کیدل، مخالفتونو ته د پای ټکي ایښودل د ټولو هیوادوالو او وطن په گټه دي.

په افغانستان کې هر قوم په خپل دننه کې یو ترکیبی جوړښت لري د هغه جوړښت په چوکاټ کې ځانگړی ملي اعتبار لري. هرکله چې دستونزو سره لاس او گریوان کېږي هغه وخت خپلو ستونزو ته د حل لاره پیدا کولای سي. بهرني قوتونه، اشخاص یا پردي عنعنات ددغه قوم ستونزه نه سي هوارولای دا عادي خبره ده چې په هر قوم اوهره سیمه کې ډیر کړاوونه اوستونزي پیدا کېږي یا واردېږي یاواردې سوي دي مگر ملي یووالی یې په هوارې او سوله ییز ډول له منځه وړلو کې ښه رول ادا کولای شي، خو دامهمه خبره ده چې ملي وحدت ته د کړاونو وړاندینه وشي او یا ورته پوره احترام وشي که څه هم څو لسيزي ددغه جوړښت د ختمولو لپاره کار شوی دی. تراوسه پوري هم په یوه او بل نامه د دغه بنسټ د ختمولولپاره کار کېږي او ترډیره حده تاوان هم ورته رسیدلی دی.

لکه څنگه چې وړاندي یادونه وشوه داچې هر افغاني قوم مختلفي ځانگړتیاوي لري او عنعنات یېگ نسبتاً تر سیمي پوري توپیر لري مگر د دې سره سره هم پرته له یو څو اشخاصو چې پردي ډول ته نڅا کوي د یوه افغان نوم او واحد هدف لري. دلته به خپل هدف ته را شو او خپل پښتون قوم به وڅیړو، پښتون قوم د افغانستان د خاوري او نفوسو اکثریت تشکیلوي چې د افغانستان په ثبات، امنیت، اقتصاد اوسیاست کې عمده رول لري. دا یقیني خبره ده چې د دغه افغاني هېد او جز درد د هیواد د ټولو وگړو درد دی، د دغه قوم نیکمرغي او بدمرغي د ټولو قومونو شریکه ده، ثبات یې د ټولو قومونو لپاره ثبات او بې ثباتي یې د ټولو لپاره بې ثباتي ده، که خدای مه کړه د دغه قوم په منځ کې هره ستونزه لاینحله پاته کېږي نو د دغې ستونزي ضرر به په تدریجې ډول عاموالی خپلوي او ټولو قومونو ته به دهغه توبښ رسېږي. که چیرته د دغه قوم په غم کې خوشحالي وښودل شي، نو دا به د ملي وحدت پر وجود د کلک

گوزار مانا ولري، که خدای مه کره یو وگړی یا شخص په دې عقیده وي چې د دوی له کړاوه گټه واخستلای سي یا یېگ د ځان په گټه تعبیر کړي، نو دا به د ملي نیکمرغۍ پر لوري مخته تگ نه، بلکې شاته تگ وي، که خدای مکره یو شخص په دي عقیده وي چې د دغه کړاو په اور به ځانونه تاوده کړي نو باید انتظار وباسي چې دغه اور به یو وخت د هغه کور هم سوزي. پښتون قوم اسلام پاله، پاکزري، صادق او خوشباوره قوم دی. دغه قوم پر خپل فرهنگ او دود، خپلواکۍ، میلمه پالنې او غیرت مین دی او په ویاړي، د ښه گومان او احسان تابع وي، همیشه پر نورو د نیکو گومان ساتي، پر صداقت او باور قرباني ورکونکي دي، د پښتنو قومي جوړښت ترډیره پر جرگو باندې ولاړدی، د خپلو پریکړو پالونکي دي د لویېگ سینې او زغم درلودونکي دي، په خپل کورکي د کمزوریو او نانواتو ښه دود لري، له ملا، سید او پیر سره پوره مینه او اخلاص او د هغو بې ساری احترام کوي. د اسلامي معتقداتو، شراعتو او شعائرو پالونکي او ساتونکي دي. هر وخت جرأت، وفا او قربانۍ ته ژمن دي، مگر د دې ټولو نیکو صفاتو سره سره یوه ډیره لویه نیمگرتیا هم لري. دغه ستونزه د دغه قوم ساده گي او خوشباوري ده، داسې خوش باوري چې ترحد او اندازي اوچته ده. له بده مرغه چې له همدې صفت څخه یې تل ځینو اشخاصو ناوړه استفاده کړي او لاتر اوسه دغه لړۍ توده روانه ده.

ترډیره د پښتنو د قومي جوړښت اهمیت په دې کې دی چې په هر مهال کې د غلیم په وړاندي منظم پوځ لري داسي فوځ چې نه اعاشه او نه تنخوا غواړي. د دین او وطن دفاع د خپلو زلمیانو په وینو کوي، د شخړو په وړاندې ښه ساده او عادلانه قضاوت کولای شي .

د قضاوت د پریکړو تر شا درېدلای شي، په میړانه او پوره شهامت یېگ پاللای شي، خو دا ټوله په هغه مهال کیدلای سي چې په خوله اوزړه له هغو سره صداقت او وفاداري وشي، کله چې د قومونو او قبیلو ترمنځ یوه ناوړه او ناکاره پېښه رامنځ ته کیږي قومي جرگي یېگ په قومي دود سره هوارولای شي. د حکومتونو په چاروکې لاسوهنه ډیره کمه او لږه کوي، پر خبره یېگ باورکوي، د هغوی د اوامروگ اطاعت کوي، د اړتیا پروخت ورسره مرسته کوي، خو له خپلو روایاتو او دودونو سره له لیونۍ مینې سره سره پر اسلامي ارشاداتو او ارزښتونو باوري او سربښندوی قوم دی .

پښتانه د دې نیمگرتیا سره سره چې د سیاسي ارادې او اداري واکمنۍ سره ډیر تړاو او مینه نه لري خو د سیاسي نظامونو بری او پایښت هم د دوی له ملاتړ پرته اسانه کارنه دی، دلته باید په خواشینۍ سره هغه څه په گوته او روښانه شي چې د څو لسیزو را په دې خوا د دغه قوم د قومي جوړښت د پراگندگي کوشش شوي او کیږي

د خود خواهانو پر هغو غوښتنو چې له اسلامي، ملي منافعو سره سمون نه خوري سترکې پټې شوي دي. دا خورا مهمه ده چی ولي له دغه جوړښت څخه د ملي فرهنگ، دود او عنعنې پر خلاف گټه اخستل شوې ده. د دغه قوم پر حقوقو، چې په اولسي او قومي نظام کې ستر نقش لري له ډیره وخته سترگې پټې شوي دي.

گ ځوان کهول مذهبي علمای کرامو، ساداتو او قومي سپين ږيرو ته تر ډيره د عزت او مشرۍ په سترگه گوري، د هغو خبرگي مني، د هغو احترام کوي. ملا او عالم د دوی په هره جرگه کې اړين غړی وي، خپلې جرگي د شرعي اصولو له مخې وړاندي بيايې، د هرکار ثواب او عذاب خلکو ته نښي. د ښو موفقیتونو، د دنيا او اخرت گټي او تاوانونه خلکو ته بيانوي، په ټولنه کې کاملاً بې طرفي ساتي. يوازي د مصلحت راوستل، د شر او فتنې رفع او دفع گ په پام کې نيسي، همدارنگه سادات او پوهان هم په دغسي مواردو کې خپل نقش لوپوي او د ښه موقف او درانه مقام څښتنان او با عزته څيري بلل کيږي. جرگه د دغه قوم هغه مهم ارگان دی چې د ټولو ناروغيو لپاره دوا او درمل کيدلای شي، د هرې ستونزې علاج کولای شي، هغې ته د حل لاره موندلای شي، خو دغه اهميت هغه وخت خپلولای شي چې کاملاً د بې طرفی اصل په پام کې نيول شوی وي، په بشپړه توگه د اعتدال رعايت شوی وي، د سولي، ثبات او ملي گټو اهميت په نظر کې ونيول شي، جرگه په خپلواکي سره د پرېکړي توان ولري د خپل تصميم د پوره پلي کولو واک ورسره وي او دواړو ښکيلو لوروته د باور اومنلو وړوې يا غالب گومان ورباندې د ښو اونیکو وي. ځکه نو په ډير غور سره بايد هڅه وشي چې د دغو مهمو ارکانو حيثيت او اعتبار وساتل شي.

که خدای مه کره د دې هڅه وشي چې دغه ارگان د سياسي يا شخصي گټو لپاره د فشار، اعتبار يا پيسو په زور د ملت له ارادې پرته استعمال شي او يا په سياسي دام کې ښکيل شي دا به نه يوازي د ټول ملت له ارادې سره خيانت وي، بلکې په راتلونکي کې به هم د خلکو په وړاندې له بدگوماني او بې باورۍ يا بې اعتمادۍ سره مخامخ شي، بل دا چې دغه ارگان هغه وخت په ناپېيلتوب سره موثر تماميږي چې د خلکو د باور له امله د خلکو په منځ کې ټوکيدلي ستونزي په عادلانه توگه حل کړي. که چيري د جرگې غړي يو طرف ته منسوب کيږي په هغه صورت کې به دوی خپله د اختلاف له امله د نورو ستونزو سره مخامخ کيږي چې له همدې کبله به بيا هم د خلکو په منځ کې د نورو مشکلاتو سبب کيږي دا ډيره اړينه ده چې دغه ارگان په ټولوتحولتوکې حق پالنه حق وينه او بې پرې توب او ناپېيلتوب وساتي اوخپله بې طرفي حفظ کړي.

د مثال په ډول که يو عالم د پيسو له ورکړي يا له کوم فشار څخه پرته دې ته وهڅول شي چې د ښځو د تعليم او تربیې په اړه شرعي دلايل وړاندې کړي او په خلکو دا ومني چې هغوی خپلي خویندې او لوني ښوونځيو ته واستوي، په دې هکله نبوي حديث د دليل په توگه ووايې چې دا د هرچاقق دی چې زده کړه وکړي، نو دا ښه خبره ده. که د دغه عالم (ملا) خبره يوازي د همدې هدف لپاره وي او ښځي د شرعي حجاب او د ښځو د تعليم د شرعي حدودو په پام کې نيولو سره، شرعي زده کړي وکړي او د نارينه وو سره يې د ډکو وهلو احتمالات نه وي او د هغو سره يو ځای د کښيناستلو خبره چې د کبيره او لويو گناهونو سبب گرځي نه وي، هم د ښځو لپاره او هم د ټولني لپاره گټور تماميږي، مگر که د ښځو په زده کړه او ښوونه کې د مذهب او اسلام سپکاوی وي يا پر هغه باندي تجاوزونه وي، او د اخلاقي او کلتوري فساد سبب وگرځي، لکه اوس چې دلته ځيني کورسونه، ښوونځي او پوهنتونونه نارينه او ښځي پر يوه ميز کښنوي، اخلاقي فساد ته يې تشويقوي، د بي حيايي او بې سترۍ لور ته يې وربولي، نو دلته معلوميږي

چې عالم بې ځايه استعمال شوي دي، د الله ﷻ له طرفه ورکړه سوی مسرولیت یېگ نه دی پر ځاي کړي او یوازي او یوازي یېگ مادیات په نظر کې نیولي دي.

دویم مثال: که بالفرض یو عالم یا علما د بهرنیانو یا حکومت د خوشحالولو لپاره خبري کوي چې تریاک او بنگي او د هغو کښت او کاروبارگ په شریعت کې حرام کار دی، خلک دې دا کار نه کوي او د امریکایانو یا انگرېزانو سره دې په دغه کارکي مرسته وشي او له بلي خوا په هیواد کې د زنا په وجه د ایډز پراخیږدل او ډېرېدل او دا رنگه په ډاگه د شرابو څښل، خرڅیدل، رواجېدل په نظر کې نه نیسي سره له دېگ چې په اسلام کې د شرابو او زنا لپاره حد او سزا شته او د تریاکو لپاره په ظاهره نص او دلیل نسته، خو قیاس ته به تگ کیږي یا دا چې د تریاکو لپاره به اختصاصي محکمه جوړیږي، خلکو ته به قید او د اعدام سزا ورکول کیږي، خو د زنا، شرابو او نورو غیر شرعي فاحشو چارو لپاره لکه برېښد عسکونه، نیمه برېښد فلمونه او دا چې د فحاشۍ عادي او برېښدو زنا کارو ټلويزیوني فلمونه او عکسونه چې کاملاً ټوله ټولنه په ځانگړې توگه نوي نسل په حتمي اخلاقي فساد اخته کوي. شراب، زنا، د ښځو او نرو ښکاره بد اخلاقي په ټولنه کي عادي گرځي، کیدای شي په راتلونکي کې دغه اعمال خلکو ته دعاموالي په خاطر د گناه حیثیت ونه لري که څه هم د نشيي توکو بندیدل ښه کار دی، د افغانستان په گټه دی، مگر پر داسې شیانو خاموشي دا ثابتوي چې عالم استعمال شوي دي، کله نو د زنا او شرابو لپاره چې د قرآن په صریحو آیتونو ثابت دي ولي نه اختصاصي محکمه شته او نه ورته علیحده تبلیغات. له عالم څخه د سیاسي گټو په خاطر داسې استفاده به د هغه پر تندي باندي یو تور داغ باله سي. ځکه په ټولنه کي د عالم حیثیت کمول او د هغه وقار او بې طرفۍ ته صدمه رسول ډېره بده خبره ده چې د هغه مستقبل ته ډېر لوی تاوان رسوي او د خلکو د نیکو گومان ورباندې خرابیږي. د یوه عالم لپاره لازمه ده چې په ټولنه کې د ناپیلتوب دریز ولري، په مطلقه توگه د حق پلوی او د باطل پر ضد واوسي، نه د حکومت او قوت د ناسمو پالیسیو تطبیقوونکی. که رشتیا حکومت او خارجي یرغلگر د علماوو خبره مني باید د هغو د قول درناوی په هرڅه کې وکړای شي. خو موږ وینو چې کله یو عالم د شریعت سره سم څه مطالب بیان کړي، هغو ته د طالبی قوانینو رنگ ورکوي د قول یې تقبیحوي. اما که د دوی په گټه خبره کوي هغه دومره تقدیروي چې د نړۍ هرگوت ته د هغه برغ ورسوي.

باید ملا طبقه د دښمن د داسي سازشونو څخه ځان وژغوري، څو د هغو د لومو ښکار نه سي. همدارنگه عالم، سید او د قوم مشر باید د مشر په توگه وساتل شي، نه دیوه لورې په توگه د مثال په توگه: که یو عالم دولت یا مقاومت ته د عامو دولتي خلکو د وژلو لپاره فتوی ورکوي او د منفي اړخونو څخه یې صرف نظر کوي، لکه د عامو خلکو په منځ کې پتاو کول، په هغو کي د ماشومانو وژل، بې محاکمي د خلکو وژل، د کلو بمبارول، د انسانانو د جسدونو سوزل او پرلارویانو باندي د پرانده انتقام ډزي او... نو بیا هم عالم یو ناحقه طرف واقع شو.

د هغه په دې طرف سره هم د ده ناپیلتوب ته تاوان رسیږي او هم د خلکو اعتماد ورباندې کمیږي. یا دا چې نیک گمان یا حسن ظن ورباندې خرابیږي چې په دې کار سره بیا هم په خلکو کې د اختلاف جرړي قوي کیږي.

همدارنگه که په سیمه کې یو قومي سپین ږیری او مشر دې ته تشویق شي چې د حکومت او پرغلگرو ضد خلك د حکومت یا امریکایانو سره همکارۍ ته دعوت کړي، خو له بلي خوا پر خلکو د بمباریو، د بیگناه خلکو د نیولو او وژلو، د بهرنیو یرغلگرو له ناسمو کړنو څخه، لکه د وگړو توهینولو، په کورونو ورننوتلو، د بنځو تلاشي کولو او داسې نورو څخه ځان ناخبره ښيي او یا ورڅخه دفاع کوي نو دلته هم د قومي مشر له حیثیت او اعتماد څخه ښه گټه نده اخستل شوي، ځکه د هغه اعتماد ته صدمه رسول د هغه پر تندي باندي د تور داغ ایښوولو حیثیت لري.

اوس به اصلي ستونزي ته راشو لکه چې وړاندي وویل شوه چې عالم، سید، حضرت او قومي سپین ږيري په افغاني ټولنه کې هغه مخکښان دي چې دهیواد ټول وگړي ورباندي اعتماد کوي، د هغو خبرو ته غوږ نیسي او د هغو احترام کوي. د هر داخلي او بهرني ځور یا ستونزي په وخت کې ورته مراجعه کیږي. له همدې کبله ډیره اړینه ده چې د هغو د حیثیت ساتنه وشي، غوږ ورته ونیول شي، احترام یې وشي، د هغو په نیکو مشورو عمل وشي. که د دوی له نیکو نظرونو استفاده وشي زه په دې یقین یم چې زموږ بې حساب ستونزو ته چې ټول هیواد یېگ له غم، تشویش او نهیلۍ سره مخامخ کړی دی، د پای ټکی کښیښودل شي او د حل لاره به ورته پیدا شي. مگر بدبختانه چې د دغو مخکښانو د افکارو او عقیدو پوره درناوی د څو لسيزو راپدیخوا نه دی شوی. د هغو له پخو اسلامي کلتوري تجربو څخه پوره گټه نده اخستل شوي، بلکې د یوسمبولیک رکنیت په توگه هغو ته دوکه ورکړه شوې ده. په ډیرو مهمو فیصلو کې نادیده نیول شوي دي، نو همدا علت دی چې د افغانستان بد بختي نه یوازې پیچلې شوې ده، بلکې په یوه ناسور بدله شوي، یوه ساري او خپریدونکي ناروغي ځینې جوړه شوي ده. زما په نظر تر ټولو څرگند حقیقت دادی چې اوس له هر دخیل پلوه او ټولو سیاسي کوپړیو څخه د نجات لاره ورکه ده. که څه هم دوی همیشه په دې فکر دې چې څنگه به ورته د حل لاره پیدا شي چې خلك سوکاله ژوند وکړي.

زما په نظر جنگ گټل اسانه کار او اسانه لار نده. همدا رنگه جنگ کول یوه داسې لوبه نده چې د کابل نجونې او هندې تری نام پکښې رقابت وکړي. خلك خوشحاله په فسق او نورو د چا خبره په هنرونو کې جائزې وگټي. جنگ یو خطرناکه لوبه ده چې د هري ورځې په تیریدو سره د وینو سیلاب ته نوي ویني ورگډوي، په هیواد کې کونډي او یتیمان زیاتوي، خلك د غربت او فقر په لوري بیایي، د ملتونو او مذهبونو ترمنځ تاریخي دښمني راخوټوي. که په ډیر مهارت سره دغي ستونزي ته دحل لاره پیدا نشي نو یو وخت به د ناټکل سوي بدبختۍ زیږنده شي، چې بیا به یېگ جبیره او علاج دهر چا او هر افغان له وسې وتلي خبره وي، که خدای مه کړه څوک په دې عقیده وي چې په نیولو، وژلو او دکور کلي په وړاندو له به داستونزه حل پیدا کړي نو دابه یو ښکاره حماقت وي. په بل عبارت دابه جهل مرکب وي. که څوک په دې عقیده وي چې کفري نړۍ یا بهرنیان به ورته په زور او جنگ د حل لاره ومومي زما په نظر دا هم ناپوهي اوبې ځایه تیروتنه ده، زه په دې عقیده یم چې زور او وژل، د کورونو ړنگول یوازې په دښمنۍ کې ډیروالی او سخت والی راولي انتقام ته خلك هڅوي او بس. که څوک په دې عقیده وي چې بهرنیان به په سیاسي لحاظ ورته د حل لاره پیدا کړي نو دا د تصوراتو یو خوب دی. دهغه خوب لرونکی په عمر به رښتیا نشي، ځکه چې بهرنی ستا

له دين او کلتوره جلا اوسيدلی، هميشه ستا د خپلو او دشمنۍ پلانونه جوړوي، په اسلامي ټولنه کې د توپيرونو تخمونو شيندي، هغوی تل د خپلو اهدافو لپاره فکرکوي، که ته په زړه کې مسلمان يې، نو هغه څوک ستا واقعي دوست نشي کيدلای، که خدای مکره ته په دې باور يې چې هغه به دې دوست وي، ستا دين او دنيا ته به وده ورکړي، نو پوه شه چې د الله د ارشاد څخه پرته دې بله لاره نيولي ده.

نو دا خبره بايد ومنو چې بهرنيان ورته د حل لاره نشي موندلای او جنگ هم د وينو په څپو بدلېږي. البته که دا د ستونزي د حل لاره هم وي، نو د ډيري قربانۍ او ډير ځنډ وروسته به نتيجه ورکوي.

نو څه په کار دي؟ څه بايد وشي؟ څه به راسره مرسته وکړي؟ زما په نظر بيرته خپل فرهنگ او خپلي عنعنې ته مراجعه کول پکار دي. چې هغه عالم، سيد، او د قوم سپين ږيري دي. کيدای شي هغوی ورته د حل لنډه او اسانه لاره پيدا کړي، هغو ته بايد واك ورکول شي چې د افغانستان منافع، ملي استقلال، د اسلامي قانون په چوکاټ کې پوره په نظر کې ونيسي، د عالم، سيد او قومي سپين ږيري څخه زما هدف هغه کسان نه دي چې له ورايه خوځ سوي دي او دغه عنعنوي فرصتونه يې د ځان ميراث بللي دي. کوم چې د افغانستان په ټولو وړانيو کې د پرديو د لاسونو د آلې په توگه استعمال سوي دي. هدف مي د کلو او بانډو هغه سپېره صادق او سپېڅلي کسان دي چې هر وخت د خپل ملت سره پاته سوي دي. موجوده اداره او سياسي واکمنان بايد بهرنيو يرغلگرو ځواکونو ته قناعت ورکړي چې د افغانستان مسئله يوازي په اسلامي او افغاني دود او اسلامي رواياتو او په کامل استقلال هواريدلای شي او بس، نه د کاپي سوي غربي ډيموکراسۍ په زور سره. نور دغو بي رحمو دشمنانو ته د دې وخت او فرصت ورکول چې خپلو وحشي کړنو ته دوام ورکړي په هيڅ ډول د زغملو نه دی. هغه کسان د ځان بقا د يرغلگرو په وجود کې ويني، هغوی بايد له دغه فکره ځان شاته کړي او د خپلو خلکو سره په غم او بنادي کې ځان شريک کړي.

موږ د دې تاريخ ژوندې شاهدان يو چې د دغو معصمووگرو د وژلو، توقيفولو، د کلو او کورونو د وړاندولو نه شلېدونکي لړۍ لس کاله ترشا پرې ايښي دي. دا لړۍ او د يرغلگرو د مرگونو بېړۍ په يوولسم کال کې هم د غريبو او بي وزلو افغانانو په وينوکي روانه ده خولا تر اوسه زموږ د وينو څپې د نړۍ ولسونه ننداره کوي. نور بايد دغه مسئله خپله افغانانو ته پرېږدي چې پر خپلو مشکلاتو غور وکړي. افغاني جرگه بايد له سياسي اغېز نه بېخي مستقله وي، افغانانو ته هيڅ ناسمې بهرنۍ مشوري او جنګي تجهيزات د منلو وړ نه دي. زه په دې تاسف کوم چې اوس هم بهرنيان په دې فکر کې دي چې نوري وژونکي وسلې او پوځي چورلکي او الوتکي زموږ د خلکو د وژلو لپاره راغواړي او د ترهگرۍ بي مفهومه تور بېگ د ځان لپاره پلمه گرځولي. د دوی نظر دادی چې دا چاري به له دوی سره مرسته وکړي؟! او خلك به هغو ته د غلامۍ سرونه تپت کړي؟! خو هيڅکله نه سي کېدای. دا فکر د دنيا د اوسني پرمختگ سره مطلق ټکر لري، زه په دې عقیده يم چې وطن دوست او خواخوږي افغانان به د برتانيې، ناټو او نورو شرخوونکو حکومتونو د داسې اوږديگ دشمنۍ سره هيڅ موافق نه وي.

دا چې طالب څوك دی؟ افغانی عسکر څوك دی؟ ملكي وگړي څوك دي؟ هر يو مسلمان افغان دی. هر افغان بايد د خپل افغان ورور په وژنه، په بندي كولو او ځورونه خفه شي. زه بيا هم پر دې ټينگار كوم چې دغه بهرنيان هيڅ وخت زموږ دوستان نه سپي كيدلای، هغوی د خپلو گټو لپاره كار كوي، د دوی شتون او پوره واک به كله هم زموږ درد دوا نكړي، كه موږ خپل هيواد پخپله ديوالي پر لور روان نه كړو نوموږ بايد د نورو بدبختيو انتظار وكړو.

فرهنگي ارزښتونه

افغانستان له فرهنگي پلوه د ډير ساھو او سپيڅليو ارزښتونو درلودونکی هېواد دی، گڼلای شو چې دودونه مو اسلامي شريعت او نبوي فرهنگ او سنت ته نژدې دودونه دي. د مثال په ډول لنگوته تړل چې تقريبا په عربي هيوادونو کې چې تر ډېره د رسول الله ﷺ په نسب پوري اړه لري اوږد تاريخ لري، مگر متاسفانه چې په دې وروستيو کې په دغو هيوادونو کې آن په مکه مکرمه اومدينه منوره کې هم د لنگوتي رسم او رواج بيخي په ختميدو دی. هلته سپي هيڅ فکر نه کوي چې دلته يووخت دغه سنت موجود وو. تر دې چې په علماوو کې دغه سنت ډير لږ ليدل کيږي، لنگوته تړل بې له كوم شکه د رسول الله ﷺ سنت دی چې د ځينو علمای کرامو په نظر د لنگوتې د نه تړلو په وجه كه سپي معذور نه وي او قدرت ولري د لمونځ کوونکي لمونځ مکروه کيږي. غوره داده چې د لمانځه دادا کولو پر وخت لمونځ کوونکی پر نبوي سنتو ټينگ واوسي، الله لره دې ډير حمدونه وې چې د رسول الله مبارك فعل يېگ زموږ لپاره يوه فرهنگي برخه گرځولي ده.

همدارنگه ډيره مبارکه لرل چې زموږ د وطن عام خلك د ږيري نه خريل او وهل د پتمن سپي نخښه بولي آن په ښو او نيکو کورنيو کې د ږيري خريل يو د شرم او عار خبره گڼي، زموږ د ملت اکثره وگړي د ږيري(نبوي سنتو) درلودونکي دي او کلتوري بڼه يېگ نيولي. همدارنگه د نارينه وو او ښځو جامي تر ډيره د شريعت سره مخالفت نلري، كه څه هم اوسنيو غربي ډولو افغانانو د غربي ناسلامي کلتور جامي، نکټايې او پتلون راته په تحفه کي راوړي خو بيا هم ډيري وگړي د خپل کلتوري اسلامي لباس په اغوستلو نه شرميږي، بلکي مسلمانان په وياړي، لکه وړاندې چې مو يادونه و کړه چې افغان طبعي اسلام پاله قوم دی. اسلام يېگ خوښ او د خوښی انتخاب دی او د اسلام په احساس هميشه ژوند کوي. کلتور يې د اسلامي غيرت سره پوره سمون خوري، په ځان متکي او باور لري په قومي مشکلاتو کې زغم او حوصله کوي، صداقت يېگ طبعي عادت دی، د بل له کلتور سره کمه مينه لري، له همسايه سره په ځان و مال مرسته کوي، په لږ څه قناعت لري، دالله ﷻ په ورکړه راضي وي، پر ناموس او ځاني عزت باندي تر هر څه تيروي، لکه چې وايې (مال مې تر سر جار او سر تر ناموس) د سپين ږيري، ملا او سيد په بې عزتي سخت خفه کيږي او په ننگه تر هر چا پياوړي او غښتلي دي، د توهين او تکبر د فعل او قوله بد مني، مسکنت، لوږه، تنده،

احتیاج، بیکوري، مرگ هرڅه مني، خو د غلامۍ پري په غاړه کې نه پرېږدي او نه غلامۍ ته ورته ژوند کوي. کلتوري ارزښتونه چې اکثره د اسلامي قوانینو سره سمون خوري د افغاني ټولني رنگ جوړه وي.

فرهنگي ارزښتونه اصلاً په قومي جوړښت کې نغښتي دي. ډیر هغه څه چې ما په قومي جوړښت کې یاد کړه فرهنگي بڼه لري. ځیني فرهنگي پرمختګونه چې اوسنۍ کلتوري اداره یېګ مخته بیایې او د افغانستان د مومن او مسلمان ملت د کلتور په نامه ترسره کېږي، او د کلتور برخه بلل کېږي او کلتور ته وده ښودل کېږي، اصلاً د کلتور او فرهنگ سره تکر دی.

د مثال په توګه د هند، پاکستان، امریکا، لوېدیځ او نورو هیوادونو فاحشو او ناروا کړنو ته وده ورکول، لکه ناروا او فاحش فلمونه او پرله پسې سریالونه چې په نتیجه کې یېګ تقریباً د مشرکینو یانورو ناسلامی مذهبونو او ایډیالوژۍ ته وده ورکول کېږي او هغو ته د احترام په سترګه کتل کېږي.

که موږ د کابل په لارو کوڅو کې د نوي نسل او ماشومانو ورځنیو افعالو، اعمالو او ویناوو ته ځیر شو لیدلای سو چې د هغو په ډیرو حرکاتو کې هندي فلمونو څومره اثر کړي، دا معلومولای سو چې زموږ نوی نسل څومره دافغانستان د اصلي کلتور متابعت کوي او څومره د هندي اوغربي کلتور عادات اورواجونه خپلوي، په نوي نسل کې د دې پر ځای چې کوشش وکړای شي د هدایت او اسلامي عنعناتو په چوکات کې راوستل شي. ادبې، اسلامي او انساني اخلاق په ځان کې راوولي سیرتاً او صورتاً په اسلامي ډول جوړ شي داسې کاراو فعالیت خو د کلتوري ودو د ادارو لخوا ډیر کم شوی. بالعکس په لارو او کوڅو کې نوي نسل سیرتاً او صورتاً د پرديو کلتورونو په وده بوخت دي او په یو ډول کلتوري یرغمل کې راغلي دي. حرکاتو یېګ د فلمونو د حرکاتو څخه رنگ اخستی، اخلاق یېګ د فساد او ناسلامي رسوماتو پر لوري درومي.

تردې دمه زما په یاد کې راځي چې یو وخت به د مسلمانانو ماشومان طالب علما په لارو او کوڅو کې په داسې حرکاتو کې لیدل کیده چې یا به یې د قرآن مبارک تلاوت کاوه او یا به یې د اسلام او رسول اکرم ﷺ په صفت کې نعتونه ویل، د رسول الله ﷺ پر عاداتو به یې چلند کاوه، د افغانستان دودیز اسلامي لباس به یېګ په تن لیدل کیده چې د سړي به یېګ په لیدلو سره سترګي خونکېدلې او خوند به یېګ ورکاوه، سړي به ورسره د راحت او خوشحالی احساس کاوه، خو اوس هماغه ماشومان یا ځوانان دې چې د غربی دموکراسۍ له برکته په اسلامي لباس اغوستلو باندې شرمیږي، د لاري په اړدو کې د هندي او انگریزي فلمونو په لیدلو نڅاوي کوي، دکوڅي له یوه اړخه بل اړخ ته په ډیره بې ادبې او ډیره بې حیایې سره تګ او حرکات کوي، نه یېګ له ملا، سید، سپین ږيري پروا او حیا کېږي او نه د ښځو مراعات کوي، آن تردې چې ځیني ځوانان د کوڅو او واټونو په اړدو کې په نشه او مستی سره لیدل کېږي، شراب یېګ څښلي وي او سترګي یېګ سري راختلي وي. نو ابا افغاني کلتور همدا کلتور وو؟ افغاني رسم او رواج همدغه دی که څنګه؟

دويم: دا چې د اطلاعاتو او کلتور اداره د افغانانو د هويت نمايندگي کوي، نړۍ ته د افغانستان د کلتور حقيقي انځور وړاندې کوي، په دې لاره کې د تبليغاتو او نشراتو وسايل په واک کې ورکول شوي دي. داچې څومره توانيدلي دي چې د دې هيواد حقيقي انځور نړۍ ته وړاندې کړي؟ گ زه يو ځل په ۱۳۸۴ل. کال د اطلاعاتو او کلتور وزارت د غونډو تالار ته دعوت شوي وم. په دغه تالار کې د حضرت مجدد الف ثاني صاحب ﷺ لمانځ غونډه جوړه شوي وه. په دغه غونډه ياسيمينار کې حضرت صبغت الله مجددي اونورو ملايانو هم برخه درلوده. دا ښه خبره وه چې د داسې اشخاصو د علم، روحانيت، شخصيت او هڅو ستاينه او يادونه وشي، مگر هغه سالون يا د سيمينارځای داسي جوړسوي وو چې شاوخوا په څوړندو شويو عکسونو تياره بت خانه ښکاریده، د لمانځه په وخت کې دومره ځای نه پيدا کيدی چې مور پکښي لمونځ کړي وای، هر لورې ته عکسونه او رسمونه جوړ شوي وه، پردېگ سر بيره د ډوډۍ خوړلو په وخت کې د حضرت صاحب د استقبال لپاره د ډوډۍ د ميزونو سره ځوانې افغاني ښکلي نجوني يا ښځي درول شوي وې چې ځانونه يې هم د واده د شپې د ناوي غوندي جوړ کړي وه او د خوش آمدید او سلام په اچولو سره يې مراسم پر ځای کړل. زه هيڅکله په دې عقیده نه يم چې د افغانستان د خلکو فرهنگ دې داسي وي چې نامحرمي ځوانې ښځې دېگ د پرديو نامحرمو خلکو استقبال وکړي، دا نه غيرت دی، نه اسلاميت دی او نه د خلکو کلتور دی، کوم چې د کلتور وزارت يې نړۍ ته د افغانستان د کلتور په نامه ښيي. خو تر دې عجيبه لا داوه چې ناستو ملايانو د دې منکر په خلاف هيڅ ونه ويل او چوپه خوله وه.

ديته ورته ښه مثال پر ټلويزيون، وي سي آر، يا ډيش، کيبل، او انټرنېټ باندې د نړۍ د نورو کلتورونو فلمونه خپرېدل دی چې تر ډيره افغانان او افغاني ټولنه د فحاشۍ او اخلاقي فساد لوري ته سوقوي. په هغو کې د ښځو سره ياري يا اشنايې کول، د ښځو سره گډه نڅا کول، د يو بل خولي سره رودل، يو بل په غيږوکې سره نيول، په افغاني ټلويزيونو کې همداسې شيانو ته وده ورکول، نيمه عادی او بربنډ تصويرونه ښکاره کول، د اخلاقي فساد لپاره جلبول، په ډيش او انټرنېټ کې خو هغه څه ته هم اجازه ورکول شوي ده چې له اسلام سره لاڅه بلکي له انسانيت سره هم ټکر لري، لکه بربنډ تصويرونه، زنا، د يوي ښځي په څو تنو استعمالول، له حيواناتو سره بد فعلي کول، همجنسبازۍ او داسي نور ناوړه اعمال تر سره کول، ټول هغه څه دي چې مستقيماً د خلکو په تېره د ځوان قشر پر اخلاقو باندې منفي تاثير غورځوي، د نارواوو سره يې مينه ډيروي، د بدو شيانو او کارونو سره عادي کيږي آن چې حرام او ناوړه کارونه بيا هغو ته د حرامو او ناجايزو په څير نه معلوميږي، که څه هم ځيني چينلونه دا اعمال د ځينو عربي دولتونو او عربي الفاظو او عربي نرو او ښځو په څېره کې ښکاره کوي، څو داسي ناوړو دودونو ته يو اندازه اسلامي صبغه او بڼه ورکړي، چې مور ټول په دې پوهيږو چې په ځينو عربي هيوادونو کې لکه مصر، لبنان، اردن او سوريه کې اخلاقي فساد او فحشا نهايت ته رسېدلي ده. هغه څه چې هلته کيږي يا تمثيليږي کيدای شي په ځينو ناسلامي هيوادونو کې هم نه کيږي.

دا ټول هغه څه دي چې کلتوري اداره يې دودې او پرمختگ په لټه کې ده خو حقيقت دادی چې دا ټول زموږ کلتوري ارزښتونو ته زیان رسوي. داسې او دې ته ورته اعمال چې د لويديزوالو په مصرف او زیار د ځينو افغانی کړيو په مرسته د تمدن په نامه کېږي دين او کلتور ته يو سخت گوزار ورکول دي. يقين لرم چې افغانان دغسې اسلام ضد شيان کله هم نه شي زغملای، که څه هم فقر، مسکنت او بې وزلي په دغه هیواد کې اوج ته رسيدلي، خو بيا هم اسلام مسلمان ته ترهرڅه محترم دی، دا يقيني خبره ده چې اسلام او اوسنی غربي دموکراسی يو له بل سره ټکر کړی دی. که موږ اسلام ته په پوره غور سره ځير شو کولای شو په دې باندي ښه پوه سو چې اسلام يو چوکاټ او محور لري، حدود لري چې دا هرڅه د هغه چوکاټ په واسطه رامحدود شوي دي. دغه بې حده او بې سرحد دموکراسي د اسلام دغه حدود له منځه وړي. که څوک په دې عقیده وي چې بې حده او بې سرحد غربي دموکراسي به زموږ هیواد او خلکو ته ښيگني راوړي داسې خلک بايد تر ټولو وړاندي خپل ځانونه په اسلام پوه کړي چې د الله ﷻ په دغه اسلامي قانون کې څومره نيمگړتيا وجود لري چې هغه دي په غربي دموکراسي پوره کړای شي او دغه نظام په ټولنه کې له ټولنيز او اخلاقي پلوه څومره بدلون او پياوړتيا راوستلي ده؟ که څوک د دې کار توانيې ولري بايد موږ او نورو اسلام پالو ته هم قناعت ورکړي. مگر دا يقيني خبره ده چې دغه سوال ته هغوی داسې ځواب نشي موندلای چې خلکو ته قناعت ورکړي.

همدارنگه په بهر کې هغو نړيوالو لوبو ته چې د نړۍ نامسلمان وگړي پکښي گډون کوي او سيل او تماشا يې کوي، د افغانستان د ښځو ليرل او هلته د ښځو گډون کول، لوبه کول، بې سترې کول، يا د نړۍ د ښکلا په سيالی کې چې د نړۍ نجوني د ځان ښکارونې او لوڅونې لپاره پکښي گډون کوي، د هغو د بدن هره برخه د ښکلا د متخصصينو لخوا کتل کېږي، خو د ښکلا ټول صفات پکې ولټوي دا هغه څه دي چې په مطلقه توگه د اسلام او شريعت چوکاټ ماتوي او اسلام ته سپکاوی بلل کېږي. د دغسې ښځو بيرته هیواد ته د راستنيدو پر مهال په مطبوعاتو کې ښه استقبالول، رشد ورکول، ډول ډول امتيازات ورکول په ټولنه کې د يوه منکر او ناروا کار خپرول او عامل دي. داسې اعمال له افغاني فرهنگ او غيرت سره هيڅ سمون نه خوري، بلکې يوه متضاده برخه تشکيلوي.

څه مهال مخکې د ښځو يو پلاوي اروپا ته تللي وو چې هلته يې د فرانسې د ولسمشر او پارلمان د غړو سره لیده کاته کول. بي له دې چې د يوې ښځې سره دې خپل محرم ورسره وي او يا د هغو د ضرورت په هکله خبرې وشي مطبوعاتو دا د افغانستان لپاره يو ښه پرمختگ وباله او ښه يې استقبال کړ. هر منکر ته رشد ورکول که د مصلحت په نامه وي او که د چا پر ضد وي، د مادياتو لپاره وي او که خدای مه کړه د نړۍ نامسلمانو ته دا ښکاره کول وي چې دادی موږ هم د ښه استعداد او وړتيا له مخې د غربي دموکراسی پر لور د اسلام له چوکاټ څخه څو گامه در ووتلو او دا د دي سبب گڼي چې هغوی خوشحاله او راضي وساتي فکر نه کوم چې دغه هیوادته دي کومه گټه ولري. د دې پر ځای چې ملي کلتور ته گټه ورسوي تاوان کوي، د دې پر ځای چې سوله او ثبات راولي، نور هم حالت خرابوي.

په تېر ۱۳۸۶ کال د جوزا پر ۱۷ مه د کندهار ښار د ناحیو په ډیرو مسجدونو او د علمای کرامو پر کورونو باندې چاپي ووهل شوي، علمای کرام په نیمو شپوکي په بې عزتي سره له کورونو څخه وایستل شول، په مسجدونو کې میشت طالب العلمان ونيول شول، که څه هم حکومت د سلو تنو د نیولو مسرولیت ومانه، خو محلي وگړو د سلگونو علماوو د نیولو خبري کولي، داسې عمل یو منفور او ناوړه عمل دی چې دافغانستان پر کلتور باندې مستقیم یرغل بلل کیږي. که څه هم افغانستان د بلوسه گرو ترواک لاندې دی لږ وړاندې مو یادونه وکړه چې عالم په ټولنه کې هغه ستر شخصیت دی چې د هیواد هر وگړی د زیږیدلو له نېټې څخه بیا تر گوره ورسره تماس لري. په دنیاکي ورته احتیاج لري، حتی د عقیدې په لحاظ په آخرت کې هم د یوه شفیع په صفت ورته اړ دی، په جومات یا مسجد کې طالب العلم اوسیدل یا ساتل د ټولو آسیایي ملکونو د مسلمانانو کلتور، رسم او عنعنه ده. خلک په خپلو مسجدونو کې طالبان د الله د رضا، د خپلو بچیانو د دیني روزني او د محل د خیر او برکت لپاره په ډېره مینه او محبت سره ساتي. د خپلو اولادونو په رزق کې هغو ته برخه ورکوي او د خپلو کورونو په ډوډۍ یې ساتنه کوي، عزت یېگ د ځان عزت بولي او بې عزتي یېگ د ځان بې عزتي گڼي. په داسې اعمالو کې جرأت کول او د دغسې خلکو پر عزت تیری کول د ټولو خلکو پر عزت تېری او سپکاوي دی. زه فکر کوم چې له کلتوري پلوه داسې خطرناکو کړنو ته اقدام کول د گټي پر ځای څو چنده تاوانی دی.

هر کله چې د مسرولو اشخاصو تقاضوي او شهوات د اسلام د جایزو او روا څیزونو تر حده محدود نشي او د اسلامي حدودو دننه پر حرامو او حلالو صبر ونه کړي، هغوی بیا ډیرو خطرناکو کارونو ته زړه ښه کوي او ور ته لیواله وي. له بده مرغه دغه اشخاص یوازي او یوازي پر ځان حساب کوي، د ټولني د ټولو وگړو فکر ناقص بولي. داسې فکر کوي چې زما روا او ناروا مفکوره د خلکو لپاره گټمنه ده. دی داسي گڼي چې لکه څنگه چې له دې فکره سره دی اشنا دی، نو نور خلک هم اشنا دي. د داسي اشخاصو ځانځاني د دې سبب شي چې له ټولني سره یې نه جبرانېدونکې ټکر راشي. د مثال په توگه یوه سړي له خپل هیواد څخه بهر ژوند کړي وي. هغه د بهرني کلتور تراغېز لاندې راغلي وي، آن چې په هغه کلتوري چاپیریال کې کوچنۍ لوی شوي وي، کله چې هغه خپل هیواد ته راستون شي، په خپل هیوادکي خپلوسپیرو اوزیږو خلکو ته گوري فکر کوي چې دا ټول خلک جاهلان دي، ناپوهان دي او د دنیا له تمدن څخه ناخبره دي. که څه هم دغه قوم گ له دېگ امله د ده درناوی کوي چې په بهر کې یې د تخصص او مهارت لپاره کوښښ کړی دی او هلته یې زده کړه کړې ده او په دې هیله وي چې خلک د ده له پوهي څخه استفاده وکړي، مگر له بده مرغه د هغه سره دا فکر ډیر لږ وي چې خپلو خلکو ته خدمت وکړي، بلکي د توقع خلاف غواړي په ټولنه کې غرېب کلتور ته خدمت وکړي او خلک هغه ته سوق کړي او نور داسې بد رنگه څه ټولني ته راوړي چې بیایې جبران نه کیږي. دلته مي د یوه افغان ورور کیسه را یاده شوه چې د ښاغلی کرزي د حکومت د یوه مهم وزیر په کور کې د هغه د دوو سپیو مزدور وو. هغه راته داسې کیسه وکړه چې ښاغلي وزیر صاحب دوه بهرني سپي په خپل کور کې ساتلي وه. د هغو د ساتلو لپاره یې یوه مزدور ته یوولس زره (۱۱۰۰۰) افغانۍ معاش ورکاوه، یوه کیلو یې سړي کړي یا پخي غوښي ورکولي او یو کیلو یې هم پاکتي شیدې ورباندې خوړلي. د هغو د معاینې لپاره یې له یوه ډاکټر

سره د هغو د بيمې قرارداد هم کړی وو، خو دغه وزير صاحب له دې کلتور سره سره، په داسي حال کي چې افغانان له لوړي کوچه سوه بيا هم افغاني علمي بهير ته جاهلان ويل او ځان يې يو موډرن او متمدن انسان گاڼه.

زما د فکر او نظر خلاصه داده چې د کلتور په ساتنه کې د ټولني ساتنه راځي او د کلتور د ښکونکو سره د ټولني وړاني تړلې ده، د کلتور ساتنه او درناوی په هغه چاسره کيږي چې د کلتوري ارزښتونو په غير کې ستر شوی او روزل شوی وي او له خپلو دودونو سره بلد او ورسره عادت وي. د دي سره سره ورسره د زړه خواخوږي او درد ولري، په هغه چا باندې نه کيږي چې خپل اولس او خلک جاهلان بولي، که څه هم ظاهراً د خلکو د نفرت د نه پيدا کولو په خاطر کلتوري ارزښتونه تريوه وخته په پام کې نيسي. خو دا يوه موقته استفاده ده د زړه دکومي او دردمندانه خواخوږي نده، په داسې رمزونو کې چې څومره کوشش هم وشي بيا هم د زړه پټ راز يو وخت راڅرگنديږي. هغه مهال په اتفاقي ډول له کلتور سره ټکر پيدا کوي، داسې يو غربي کلتور پلوه شخص چې له منکراتو، زنا، شرابو، سود او نورو منهيانو سره بيخي بې احساسه شوی وي که څه هم د لوړو زده کړو درلودونکی وي کله چې وطن ته راځي د دې پر ځای چې د خپل ملت وگړي چې د گډ ژوند، عفت او عزت د زرگونو کلونو تاريخ لري جاهلان وبولي، علمای کرام چې له څوارلسو سوو کلونو راپه دې خوا يې د اسلام سپيڅلی دين ساتلی دی، وده يې ورکړي او مشري يې کړي جاهلان وبولي ښه به داوای چې لومړی يې خپل ځان مطالعه کړی وای، خپله کورنۍ يې مطالعه کړې وای چې ده خپله او د ده کورنۍ له اسلام او اسلامي کلتور سره څومره واټن او فاصله نيولې ده، او څومره له خپل ملي کلتور نه پردی شوی دی؟ چې د هغه په نتيجه کې يې عزت او کلتور ته څومره صدمه رسيدلي ده. ترکومه ځايه چې سپری د دغو غريبانو او خوارانو له حالت نه خبريږي هغه مهال ويلای سو چې ځينو داسې کسانو خو هر څه له لاسه ورکړي، اسلامي کلتور څه چې د خپل کور واک، مېرمن، لور او زوی يې يو هم په اختيار کې نه وي، د خپل وطن راوستلو ته يې نه شي چمتو کولای. له منکراتو څخه يې نه شي منع کولای. په معروف سره يې نه شي امر کولای. کله چې يو سپری د خپل ځان او اولاد اداره نه شي کولای، د الله له بغاوت څخه ځان او کورنۍ نه سي ژغورلای زما په نظر هغه زموږ د هېواد په سنتي او اسلامي اداره کې خامخا پاته راځي، که څه هم د لوړو زده کړو او ځينو ښو تجربو درلودونکي وي.

جغرافیای اهمیت

افغانستان د تاریخونو په شهادت تردیره خپلواک هیواد پاته شوي دی ځکه چې د دغه هیواد خلکو د زرگونو کلونو په تاریخ کې د خپلي خپلواکۍ لپاره ځانونه د تیرو تورو څوکو ته ورکړي، د خپلواکۍ، پت او عزت جنډه یې هسکه ساتلي ده. د هر مسقیم نړۍ خور استعمار داړي یېگ ورماتې کړې. هغو ته یې اجازه نده ورکړي چې د هغو شوم اهداف د هغو د داخلي پوچ مغزو لاس پوڅو گوډاگیانو په مرسته پردېگ سپیڅلي خاوره پلي شي، په دې اړه تیر تاریخونه په بشپړه توگه روښانه دي، آن په ۱۸۹۳ میلادي کال خو د افغانستان همدې اوسنیو خواخوږو، یعنی شیطان صفتو انگریزی واکمنو د برچې په څوکه د افغان د یو موټي قوم پر زړه د ډیورنډ په نامه ناولي اوکرغیرنه کرښه تیره کړه او په خپلو بې رحمو تیرو چرو یېگ د افغان یو زړه دوه ټوټي کړ، چې تر اوسه پورې یېگ لا د تاوتریخوالي له زوبلن پرهره وینې څاڅي. خو بیا هم افغانستان د سر ټیټول د ځان د عزت زیان وباله.

د سره نړۍ خور ښامار مستقیم او مخامخ یرغل مو د سر په سترگو ولید. زموږ له مجاهد ملت څخه یې هم ډیري محترمي څیري ترخاورو لاندې کړي، سرو سپري خورو او نړۍ خورو ځناورو تر دې وړاندېگ په خپل استکباري قوت سره د نړۍ د خوړلو اراده وکړه. پر دې بنسټ یې د منځنۍ آسیا ډیر اسلامي هیوادونه په بري او کامیابي سره تر ستوني تیر کړه، تیغ یې پروکینب او هضم یې کړه، مگر افغانانو په غښتلو موټو او د خپلو مبارکو وینو په بیه بیا هم خپل استقلال وگاټه، یوازي دانه چې افغانانو خپل استقلال وگاټه، بلکي د دوی د سر ښندنو په پایله کي د منځنۍ آسیا ټول هیوادونه له دغه استعمار څخه آزاد سول. ختیزی اروپا ته یې آزادي وروبخښل. د برلین تاریخي د ډوال ونړېد او د هند د سمندر څخه یې د سره سیلاب مخه ونيول، ټوله نړۍ یې د دوی له شره وژغورله، کمونستي گوډاگیو ته یې عفو وکړه. دا چې اوس د نړۍ خورو استعماري قوتونو په پالیسیو کې بدلون راغلي دی او د مستقیم استعمار پر ځای یېگ شاپرشا استعمار ته ترجیح ورکړېده، سیاسي تگلاره یېگ د بلی موخې په رنگ هماغه دودیز هدف ته متوجه کړي ده، دا یوه بدغوني ستونزه ده چې تودوشه یې زموږ تر هیواد پوري راورسیدله.

دافغانستان لرغوني خاوره تردې لانور زیات د سیاسي جغرافیایي سترتوب او لومړیتوب اوږد تاریخ لري. دا سیمه د ختیځ او لویدیځ ترمنځ او په جنوب لویدیځ کې د هند د نیمي وچې خواته چې اوسنی پاکستان یېگ احاطه کړي د سوداگریو او کوچیدنو څلور لارې یا پل گڼل شوی. ډیر یرغلگر تردې څلور لاري تیر شوي او خپل زور ازموینه یې کړي ده. فارسین (دوه ځله)، یونانیان، عربی مسلمانان، ترکان، مغول، انډیزان او روسان دلته د بېلو بېلو مقاصدو د تر سره کولو لپاره راغلي دي. او بالاخره وروستی ځل بیا متحدو انگریزانو په یوه بل چوکاټ کې د یهودو د پلانونو سره سم خپل ناوړه مخ او د تعصبونو ډک ناولی سر راښکاره کړ، ډیر ځله افغانستان د یوي واکمنۍ د واکمنو لخوا د داسې گونډه مورچل او سنگر حیثیت غوره کړي چې له هغه څخه د بلي واکمنۍ پر حدودو یرغل شوی یا کبیري،

ډير ځله دا د دوو امپراتوريو يا قوتونو تر منځ يوه بې ځښتنه ځمکه گڼل شوي چې پراختيا غوښتونکو گاونډيانو له سياسي ځخه استفاده کړي چې د چا څومره اوڅه لاس ته ورغلی پر هغه يې خپته ايښې ده.

افغانستان اوس په هغه جغرافيايي موقعيت کې نډی پروت گچې پرون يې موقعيت درلود. د روس د گډې پولې پر ځای په شمال کې دري هيوادونه چې پخوانی اعتبار يې بايللي بيا رامنځته شول، چې عبارت دي له ترکمنستان، ازبکستان، او تاجکستان څخه. دغه هيوادونه د دغه هيواد د شرقي اوشمالي پولو سره نښتي دي. په بل طرف کې يې چين، نوی پاکستان او ايران پراته دي چې د دې هيواد د شرقي، غربي او جنوبي پولو سره نښتي دي. نن د افغانستان پخواني سياسي ارزښت اقتصادي مسایل او ارزښتونه راسپړلي دي چې په کې د منځنۍ آسيا نړيوال تجارت او د تيلو او گازو له سرچينو څخه گټه اخيستل دي. بډايې او ځواکمني واکمنۍ د سونگ موادو د ترلاسه کولو په هيله له هرې وسيلې کار اخلي او ځانونه تر نورو وړاندې کوي. مظلوم او بي غاوره افغانان بيا د سر په ژغورنه پوري حيران دي چې چاته وژاړي، چاته فرياد وکړي، چيري ولاړشي او د چا لمن ونيسي. پخوا د ليري امپراتوريو ترمنځ چې لمني يې تر افغانستان پوري را اوږدې شوي وې، د رقابت خبري کيدلي، خو اوس د هغو د موجوديت سره سره د گاونډيو ترېگنۍ گرمي شوي، سختي شوي او بالاخره يې وده موندلې ده. داسي فرض سوې او پتېيل سوې وه چې پخوانی افغانستان به چې تر ۱۸۹۳ م. کال وړاندې افغانستان وو تر کال ۱۹۹۳ م. کال وروسته بيرته هم هغه پخوانی افغانستان وي. د دغه هيوادبيل شوي قومونه به بيرته لکه بيل شوی المان يوله بل سره نښتي وای. خو له بده مرغه چې د دغې مفکورې پايښت پاته قوم هم په ناتارکي ښکيل کړ. آن د دغه اورتوبن تر هغي بلي خواهم ورسيد. د هند، پاکستان تاريخي تاوتریخوالي په ستراتيژيکه توگه نور هم پر وچو بوټو تيل شيندلي، څو څوک پکښي لوگی شي او څوک ځانونه پري گرم کړي او خوند تري واخلي. دلته دري موضوعات د څيړني وړ دي، چې د سياسي او جغرافيايي پلوه موږ له ننگونو سره مخامخ کوي او د ډېر وخت راپدې خوامو ځمکنۍ بشپړتيا گواښي.

لومړی: ځمکنۍ بشپړتيا.

دويم: تجارتي ليوالتيا.

درېم: د تيلو، غازو او د نورو توکو زېرمو ته د زېرځواکونو رسېدل.

زموږ ځمکنۍ بشپړتيا ته هغه وخت خطر پيدا شو چې کله د انگرېزانو او روسانو ترمنځ د سيمي او واک د پراخولو لپاره رقابت او هڅي ښې گرمي وې. انرېزان چې پر ډيرو خپلواکو هيوادونو يې خپته اچولې وه او د هغه وخت او تاريخ تر ټولو ستر ځواک وو، په نولسمه پيړۍ کې د هند تر تودو اوبو پوري ورسيدل آن د افغانستان ځيني سيمي يې تر ستوني کښته کړي. په مليونونو انسانان يې ورک او تر خاورو لاندې کړل، روسانو چې د هند تودو اوبو ته يېگ سترگي ختلي وي د افغانستان بل اړخ ته د مستۍ وزرونه تر پول، هغو به د افغانستان واکمنان د انگرېز يا پرنگي مقابلي ته هڅول، د مرستي وعدي به يې ورسره کولې، مگر د سختی په وخت کې به يې لاسونه ليري تر شا ونيول

او بې وسه افغانان به يې د انگریز د طوفان مخي ته یوازې پرېښودل. خو بیا هم انگریزان په دغه هیواد کې په ارامه پاته نشوه. د هغو سترو یرغلونو ته په زغرده جواب ورکول شو. د هغو هدف ته ښه راغلاست ونه ویل سو. افغانانو د خپلو وینو په بدل هغو ته ماته ورکړه. مگر له بده مرغه چې کله امیر عبدالرحمن خان په ۱۸۸۰ میلادي کال د انگریزانو په توافق او په شرائطو منلو سره د افغانستان گوداگی ډوله او خاین آمر پاتیري، هغه د مریتوب ځینو توافقاتو ته زړه ښه کوي، د هیواد د زرگونو شهیدانو پرسرونو پښه ږدي او نورهم افغانستان د دښمنانو په دامونوکې ښکېلوي.

عبدالرحمن خان په لاندې موادو قرارداد لاسلیک کړی وو

لومړی: دا چې د هېواد دننه ماتې خوړلي انگریزان به دافغانستان له خاوري سالم هندوستان ته ستنیري. افغاني مجاهدین به په هغو باندې حملي نه کوي.

دویم: افغانستان به پرته له برتانوي استعمار څخه له بل هیڅ هیواد سره سیاسي اړیکي نشي ټینګولای.

دریم: لوی کندهار او د هغه مربوطات به د بل واکمن تر واک لاندې راځي.

څلورم: د جنوب ځیني هغه سیمي چې د اوسنی کرښي په هغه بله خواکي پرتي دي خپله د انگریزانو ترواک لاندې پاتیري.

پنځم: کوم تړون چې وړاندې له امیر محمد یعقوب خان سره د گندمک په نامه شوي دی د راتلونکي لپاره به د اعتبار وړ وي.

دا هغه بدمرغه موافقه وه چې افغانستان یې پر څو ټوټو باندې وپشلو ته برابرکړی وو، چې په هغه کې د افغانستان زړه کندهار هم شامل وو. خو کله چې انگریزانو د خپل پلان مطابق عملي قدم واخست له نیکه مرغه د لوی کندهار د میوند په سیمه کې د طالبانو له مذهبي مقاومت سره مخامخ شول او د درنو تلفاتو په ورکولو سره یې ماته وخوړه. که نه اوس به لوی کندهار هم د عبدالرحمن د موافقي پر اساس د افغانستان برخه نه وای. مگر د انگریزانو د ماتي سره سره بیا هم ځیني سیمي د انگریزانو ترواک لاندې پاتي شوي.

له وخت څخه په گټه اخستلو سره په ۱۸۸۴ میلادي کالکې روسانو د افغانستان په شمال ختیځو سیمو کې بریدونه پیل کړل، چې د هغو په نتیجه کې یې مرو او د پل خاتون سیمې لاندې کړې. د دویم ځل لپاره یې په ۱۸۸۵ کال یې ایماق، پنجده، اق تیپه، چمن بید او چشمه سلم په زور ونيول چې تر اوسه پوري دغه سیمي د افغانستان له واکه وتلي پاتي دي. همدارنگه انگریزانو په ۱۸۸۵ کې هژده ناو او د ایوبې پراخي سیمي او کاریزونه، په ۱۸۸۸ کې نمکسار

او د سیستان زیاتي سیمي، په ۱۹۰۵ کې د هلمند د اوبو د سیستان دریمه برخه له افغانستان څخه بېله او ایران ته یې ورکړه، همدارنگه بېگ خپله د ډیورنډ د ناولي او ناروا تړون له مخي په ۱۸۹۳ کې پاته افغانستان پر منځ دوه ټوټي کړ، د ډیورنډ د کرني جنوب او جنوب شرقي ټولې سیمي یې په خپل قلمرو ورگډې کړي او اوسنی نیم افغانستان همداسې د جنجالونو پیتی پاتي شو.

تر څه لږ ارام وروسته بیا هم د افغانستان او نوي پاکستان ترمنځ لانجی رواني وي. د پښتونستان خبره د ډیورنډ د کرني پر سر ناندري، مصارف او مشاجري تر حده تیري شوي. دا موضوع لاسپړه سوې نه وه چې د برتانيې یا انگریزانو د وحشت زخمونه جوړسي په ۱۳۵۷ لمریز کال سره پوځ او سره بنامار افغانستان ته غاړه اوږده کړه، داخلي مزدورانو ورسره مرسته وکړه. د لږ وخت لپاره یې د افغانستان پر ټوله خاوره منگولي ټینگی کړي، د کریمین د پلان له مخي افغانستان د انحلال په صورت کې د شوروي اتحاد شپاړسم جمهوریت بلل شوي وو، افغاني ملحدو گوداگیانو چې په دې هکله د دوی په راوستلو کې مرسته کړي وه دیته ډیرلیواله وه، خوشحاله وه، انتظار یې کاوه چې د شوروي ملحدی اداري په عقیده کې ورگډ شي او افغانستان د شوروي اتحاد یوه برخه وگرځوي داچې په نتیجه کې یې څه بدرنگي دوی ته پښه شوه او څه غمیزه یې افغانستان ته راوړه، ډیر مجاهدین او هیوادوال لا اوس هم ددغه حالت شاهدان دي.

له بده مرغه د روس ترماتي وروسته افغانستان یو ځل بیا د یوي لویې لوبې ډگر وگرځید، پاکستان، ایران، ازبکستان، تاجکستان، هند، ترکیه اوروسان د لوبو په گټلو او بایللو کې ښکیل شوه. د لیري او نژدې ټیټو او ښکاره لاسونو ښکیلتیا یو ځل بیا د هیواد ځمکنۍ بشپړتیا او ملی وحدت ته گواښ شو، د دغه هیواد د اولسونو په منځ کي د ژبې، سیمي او قدرت لپاره بېلتون ته لمنه ته ووهله شوه، د لږکیو او ډیرکیو خبره جوړه شوه، ایتلافونه او اتحادونه تقویه کړل شول. په مستقیم ډول د ویش او تجزیې خبري د میز سر ته راغلي، د راتلونکې افغانستان د تجزیې او ټوټه کیدو نقشي په بهرکې جوړي شوي، د مځکي پر ویش لا خبره سرته نه وه رسیدلي، چې یو ځل بیا د امیر عبدالرحمن خان غوندې د قدرت د ساتلو لپاره د افغانستان پر ځمکنۍ بشپړتیا د سودا او پېر او پلور خبره توده شوه. له نیکه مرغه په کال ۱۹۹۴م. کي د طالبانو په ناڅاپي راتوکیدلو سره خبره پر بل مخ واوښته اود افغانستان له سیاسي خلا څخه ناروا او ناوړه استفاده په ټپه ودرول شوه.

له بده مرغه چي په دغه پاڅون سره هم افغانستان ته کامله سوبه په برخه نشوه، د کفري نړۍ لخوا د ملگرو ملتونو په مرسته افغانستان کاملاً په انزوا کې واچول سو. اقتصادي او سیاسي پرمختگونه په ټپه ودرول سوه، څو د پاکستان په مخلصانه مرسته افغانستان د ۲۰۰۱ کال په دسمبر کي یو ځل بیا د یهودو د پلان مطابق د متحدو انگریزانو منگولو ته ولويد. سیاسي او اقتصادي پرمختگونه د بهرنیو هیوادونو په منافعو پوري وتړل شول، د افغانانو د وژلو، توهینولو او بندې کولو هنگامه په یوه او بل نامه سره توده او گرمه روانه شوه او لاتراوسه دا هنگامه همغسي گرمه روانه ده. افغانستان او افغانان دغشو تر تیرو څو کوی تیرشول او تیریري. د کلستر او کروزو بمونه مولا اوس هم کلي او کورونه

له بیخه باسي، هم مړه اوهم پړه بلل کیږو. هیڅوک مو فریاد او ژراته غوږ نه نیسي. خپل د رمو سپي مو د پردیو لیوانو په خدمت کې راغلي دي، وژل کیږو موږ، خوند بل څوک تري اخلي. دا چې دا بی رحمه میچنه به ترکومه زموږ سرونه میډه کوي الله ته معلومه ده.

دویم تجارتي لیوالتیا:

لکه څنگه چې مو وړاندې یادونه وکړه داچې افغانستان د ختیځ، لویدیځ، جنوب او شمال ترمنځ د اړیکو د ځمکني پیوستون څلور لاري یا په بله اصطلاح د پله حیثیت لري له همدې کبله د دغې سیمې اهمیت د څلورو خواوو پر اقتصادي ارزښتونو باندې مثبت اثر غوځوي. همدارنگه د دغه هیواد بې ثباتي د څلور خواوو پر اقتصادي ارزښت یاتړ او منفي اثر غوځوي، لکه څنگه چې د دغه هیواد منفي او مثبت اثرات د ټولې سیمې لپاره ارزښت لري همدارنگه دا ارزښت څو برابره د افغانستان لپاره ارزښتمن جوتېدلای سي چې د اقتصادي او سیاسي پلوه تري په پراخه پیمانې گټه اخستلای شي. په نړیواله توگه د تجارت پیاوړي کیدل افغانستان د یوه ښه کریدت څښتن کولای شي او د دې پر ځای چې د تل لپاره د گاونډیو محتاج اوسي او همیشه بېگ تر ژوبلي گوتي ونیسي برعکس اوسنلای شي چې دا به د افغانستان لپاره په ملي استقلال او ځمکنۍ بشپړتیا، متقابل احترام او د کورنیو چارو په نه لاسوهنه کې مثبت رول ولري، له بلي خوا به نړیوالې تجارتي څانگې او دفترونه د افغانستان دننه فعالیت پیل کړي. له دې سره به افغاني تجاران په بین المللي معیار د اعتبار وړ وگرځي. د دې سره سره کیدلای شي چې په تدریجي ډول افغانستان په نړۍ کې د بین المللي تجارتي مرکز په توگه وپیژندل شي. همدارنگه کیدلای شي گاونډي هیوادونه ورسره د پیاوړي اقتصاد څښتنان شي او دا سیمه به یوه ارامه امینتي سیمه وگرځي.

سره د دې چې گاونډیان او نړۍ د دې خبرې په دېگ اهمیت ښه پوهیږي او په ارزښت بېگ ترموږ هم ښه خبر دي مگر ځینې اندیښني، انساني حرص او تمایلات پکښې شته چی د دېگ پرمختگ په وړاندې ستونزې راولاړوي ترڅو دغه کریدت د افغانانو په برخه نشي. همدارنگه د افغانستان د استقلال پر سرلوبه روانه وساتل شي.

افغانستان چې دامهال د وچې ځمکي کور دی اوبو ته د رسد او تجارت خپله مستقله لاره نلري. له همدې کبله له نړیوالو تجارتي اسانتیاووڅخه بې برخي پاته دی. دغه هیواد خپله اړتیا په لنډ بازار کې له پاکستان او ایران څخه پوره کوي، په لوی بازار کې هم په ترانزیتی توگه د دغو هیوادونو له بحري حریمه استفاده کوي. که څه هم په دې تجارت، راکړه ورکړه، ټیکس او ټرانسپورت کې به ټولي سیمې ته ښیگني په لاس ورځي، خو د گاونډیو ځیني ترینگلتیاوي هر وخت افغانستان په انحصار کې ساتل غواړي چې کله کله سیاسي بوختیا هم د دغه پرمختگ سبب گرځي.

افغانستان لکه څنگه چې له ډیره وخته د کوم قوي سیاسي قوت خاوند نه وو او نه اوس د یوه سیاسي قوت وړتیا لري، نو له دې امله د ښه مارکیټ د اوږده احتیاج تر تاثیر لاندې راوړل کیدونکي هیواد پاته کیږي. له بلي خوا د

بهرنی مارکیټ په اصالت کې همیشه ستونزې لري. زما په یاد دې چې د پاکستان حکومت زما د سفارت په وخت کې چې ۲۰۰۰ او ۲۰۰۱ میلادي کال په بر کې نیسي د وه ځلي پاکستان د افغانستان د سوداگرو پر ترانزیتي مالونو بندیز ولگاوه، یو ځلي پر اوولس قلمه او بل ځل پر شل قلمه باندې دا عمل پلي شو چې په هغه کې تېلفون، ایرکنډیشن اونور برقي الات او اجناس شامل وه، ایران هم څو ځلي خپل بندرونه د تجارانو پر مخ وټرل د پاکستان او ایران د دې ناقانونه اعمالو په نتیجه کې د کراچي او بندرعباس په بندرونو کې افغانې سوداگروته د ۱۸۰۰ میلیونو امریکایي ډالرو په ارزښت تاوان ورسید. ځکه د هغو مالونه یا خراب او ډیمرچ سوه یا د وخت په تیریدو سره ایکسپایر شوه. سره د دې چې د بین المللي اصولو او قوانینو له مخي باید د داسې پېښو تاوان ورکول سوی وای باید کله هم د گاونډی هیواد له جغرافیایي نیمگرتیاوو څخه استفاده ونه شي او تر ژوبلي گوتې ونه نیول سي. د دې هیواد سره د ظلم نور ډېر موضوعات پېښ شوي دي. بیا ورته هیڅ التفات نه دی شوی. ایران هم د افغانی تجارانو پر مالونو خو خو ځله بندیز ولگاوه، څو څو ځله یې د افغانستان د روابدو په ترینگلتیا سره خپل سرحدونه په تپه وټرل چې په دې سره د خلکو مالونه یا خراب او یا بېخي ډېر تاواني سول. افغانستان په داسې کمزوری او ضعیف دریځ کې خپل اعتبار ته وده ورکوي چې له پېړیو راپه دې خوا د افغانستان په فرهنگي او کلتوري برخو کې د دغو گاونډیو له سرچینو الهام اخلي، د سیالی اورقابت په ډگر کې بې له زوره له بل هر څه څخه بې برخي پاتېږي. د دغه هیواد تجارتي ارزښت بیا هم له سیاسي جغرافیې سره تړلی دی، چې تردیره یې شنل اړین دي. دا چې اقتصادي کمزوري د ښوونې او روزنې او مسلکي روزنې په کچه کې کمښت راولي، منفي اثرات یې له ورايه تر سترگو کیږي. دغه منفي اثرات هېواد منفي لور ته تېل وهي. د تعلیم او اقتصاد په نیمگرتیا کې هیواد پر خپلو پښو ولاړنشي پاته کیدلای. تل باید په یوه ناوړین اخته اوسي په داسې حالت کې سیمي ته د جغرافیایي له کبله د خلکو لیوالتیا کمه وي چې تر ډیره یې اټکل کیږي، کوم چې د گاونډیو د ترینگلتیاوو سبب هم تردیره دا کېدلای، چې کله کله د پراخ قومي جوړښت په غیر کې د حقوقو او فرهنگ په څیر د تورو لمبو پیلوځي په جغرافیایي ارزښتونو کې استعمالېږي.

د تیلو او غازو شخوند اوس نورو خوړوته اړتیا لري عربې هېوادونو په تېره سعودي عربستان د ختيزي اروپا او امریکا لپاره ځانگړی اهمیت درلود. د دغو هېوادونو یا سیمي پر سر له تیرو دوو سو کلونو راپدې خوا سیاسي رقابتونه ډیرگرم شوي دي، خو امریکا بیا هم د سعودي عربستان د تیلو پر زیرمو خپته اچولې وه. دورې ژوی غوندي یې نس په ډک کړ. تر ډیره یې تر ایران او عراق گ په تپته بیه د تیلو اخیستلو ښه استفاده کوله، کله چې په عراق او ایران کې د امریکا د غرور او غلطي پالیسی او د هغو وختونو د حکومتونو د بي وسی له امله د دوی پر ضد د استقلال په نامه انقلابونه اړین وبلل شول. همدا کار سرته ورسید، د ایران او عراق له تیلو څخه د نا امیدۍ په سبب امریکا له دغو هېوادونو سره طولاني دښمنۍ ته په یوه او بل نامه سره لمنه ووهله، آن تردې چې پر عراق باندې یې د مستقیم یرغل لاره پیدا کړه. د رېدره یې ورتبا کړه. د بي اتفاقی تخم یې د تل لپاره پکښي وشیندی. خو د تیلو زیرمي یې ښه ورته تشي کړلې. مگر ایران لا اوس هم د انتظار په حالت کې اوسي. خو د ډیر استعمال او یا د ډیر وخت په تیریدو سره اوس داسې ښکاري چې د خلیج تیل د لویدیځ لپاره د صادراتو د نه پوره کولو اندېښني پیدا

کړي اویالورپو نرخونو هغوی دواړخطای سره لاس اوگریوان کړي آن چې دساینسپوهانو او د تیلو د ماهرینو په نظر له ۲۰۲۵ څخه تر ۲۰۳۰ زېږدیز کال پوري کیدای شي د خلیج تیل یوازي د خلیجې هېوادونو د اړتیا لپاره وکارول شي، او لویدیز ته به د صادراتو لپاره کافي نه وي. له همدې کبله باید د لویدیز د اړتیاوو لپاره نوي زیرمي وموندل شي همدا علت کیدلای شي د ختیزو او لویدیزو هېوادونو د تیلو د کمپنیو چټکتیا او لیوالتیا د قزاقستان، ترکمنستان او افغانستان خواته گړندی کړي وي. د ترکمنستان د صادراتو نل لیکه چې د هند تر سمندر یې د تېریدلو لاره کتلې شوي د افغانستان پر سهیل ډډه لگوي. دغه نل لیکه په ترکمنستان کې (۱۲۰) کیلو متره، په افغانستان کې (۱۶۳۰) کیلو متره او په پاکستان کې (۱۷۰) کیلو متره غځیږي. له هم هغه ځایه بیا د بېړیو د تم ځایونو یا گودرونو څخه د هند پر لور حرکت کوي. افغانستان په دغه پروژه کې له گازو څخه پر استفاده سربېره د ټیکس وړیا گټې په لاس راوړي او د گازو د صادراتو آسانتیاوي او وړتیاوي هم ترلاسه کوي او د دې باوجود د ترانسپورتي عراده جاتو په کار لوېدل، ساختماني بوختیاوي، د کارگرو لپاره د کار فرصتونه هم رامنځ ته کېږي چې د افغانستان په اقتصاد کې مهم رول لوبوي، خو دا پروژه د دغو گټو سره سره د خنډ او ځنډ لپاره لاملونه هم لري، چې هغه هم د جغرافیایي سیاست سره کړی اوځنځیرونه تشکیلوي، هغه کمپنی چې په دغو زیرمو کې پانگونه غواړي د ډیر لوی نفوذ درلودونکي دي چې عمدتاً په لویو حکومتونو او په څارگرو ادارو کې اعتبار لري .

د تیلو او گازو تجارت که څه هم په اروپا او امریکا کې د شخصي شرکتونو تر نامه لاندې مخته بیول کېږي، خو په حقیقت کې حکومتونه په مستقیم ډول په دغه کاراوبار کې رول ترسره کوي. هغه څه چې د کمپنیو مطلب دی د استخباراتو او څارگرو ادارو په مرسته ورته د حکومتونو لخوا لاره هوارېږي. د تیلو یا گازو په نامه نه بلکې په یوه او بل نامه. په مستقیم او غیرمستقیم ډول سره، کیدلای شي چې مصارف یې مستقیم د کمپنیو لخوا ورکول کېږي. د دغو هېوادونو په لویو تجارتي کمپنیو کې سیاسي قوت او اغیز په کامله توگه مطرح دی چې د قوي سیاسي قوت ملاتړي په بریالیتوب سره مطلب ته نژدې کیدلای شي. همداسبب دی چې پوځي قوتونه هم د دې کار او گټې لپاره خوځیدلي دي.

په دغه سیاسي لوبه کې داسې معلومیږي چې اوس هم ځینو کمپنیو چې سیاسي ملاتړ یې کمزوری وي ماته منلي وي که څه هم تر اوسه د دي کار پایله معلومه نده ، خو اوس هغه څه ډیر زیات مهم دي چې د پردي شاته د سیمي د هېوادونو پټي اندیښني دي چې په درو مرموزو جالونوکې پټ غونډې نغښتي دي چې سپرل یې اسانه کارنه دی. زه غواړم په مختصر او بې تفسیره ډول هغه ته ځغلنده نظرواچوم کیدای شي نور څیړونکي ورباندې ترمابنه پوهیږي. لومړی: د تجارت انحصار چې په سیاسي فشار سره منځ ته راځي .

دویم: درغلې کول چې په اصل کې له سیاست سره تړاو لري.

درېم: مذهبي او کلتوري پرمختگ ته زیان رسول.

لومړۍ: په ټولو عربي هېوادونو کې په ځانگړې توگه په سعودي عربستان کې د تجارت د انحصار پر سر ډيري ناندريزي لوبې ترسره شوي، چې هر وخت د سياسي قوت څخه په استفادې د خلکو او شخصي تجارانو حقوق تر پنبولاندې شوي، د ملت او حکومت ترمنځ بې اعتمادې اوبې باوري پيدا شوې، د پردي شاته هغه څه روان دي چې نه يې حکومت اظهارکولای شي او نه يې خلک زغملای شي، مگر په ډيره چالاکۍ سره داسې کړنو ته د بغاوت يا شرارت ټکي اسانه الفاظ دي چې له قدرت او وخت نه پکې گټه او بده استفاده کيږي.

دويم: درغلي کول: کېدای سي داسې ډيري بېلگې تر لاسه شوي وي. هغه کمپنۍ چې د تيلو د قراردادونو ذمه واري لري اوس مهال د کمپنيو پر ټولو عايداتي منابعو کنټرول لري، د صادراتو پر وخت د کنټرول ميټرونه د هغو په اختيار کې وي، د صادراتو کچه نه حکومت او نه هم خلکو ته معلومېږي. همدا ډول د تيلو د صادراتو پيسي له هغه هېواد څخه د باندي په بهرنيو بانکونو کې تحويلېږي. ويل کيږي چې تر ډيره د دغو پيسو استعمال د حساب د واکمن په اختيار کې هم نه وي چې په عربي نړۍ کې د وروستيو تحولاتو د دې ثبوت لپاره په درځنونو اسناد را وسپړل.

همداسې د ځينو واکمنو په درغلي سره د هېواد د عامه عايداتو له پيسو څخه څه اندازه يا فيصدي د بډو(رشوت) په توگه شخصي حسابونو ته انتقالېږي، چې له همدې کبله د ځينو واکمنانو په بانکي حسابونو کې له هېواد څخه د باندي په ملياردونو ډالر يا په لسگونو مليارډونه ډالر جمع شوي وي. دغه زياتي پيسي چې بانکونه استفاده ځني کوي يوازي د دغه واکمن په حساب کې د هغه په نامه باندي وي. که چيري هغه وغواړي خپلي پيسي له دغوبانکونو څخه بل ځای ته انتقال کړي بيا هم بايد د هغه د مصرف او تاديگ لپاره لومړی پيشنهاد ورکړي. که دغه انتقال د هغو له نظر سره سمون درلود بيا به يو څه ورکوي او که يې سمون نه درلود بيا له حساب درلودونکي څخه د تحقيق امکان هم لرې چې د خپلو پيسو د لگښت پوره توضيحات ورکړي.

دريم: له ډيرو وختونو را په دې خوا په نړيواله کچه د غربي دموکراسۍ د پلي کولو هڅي روانې دي. غربي دموکراسي هغه نظام دی چې په حقيقت کې د مسلمانانو لپاره وژونکې زهرجنه دوا غوندي ده چې که يې د استعمال سره ډير احتياط ونه شي پخپله وژونکی يادرمل کاروونکي هم ورسره وژلای شي. دغه تقليد شوې دموکراسي هغه يوازي نظام دی چې د مسلمانانو په لاسونو باندي د اسلام جرړې باسي او د خدای پر ځمکه باندي د خدای نظام ناکافي او د اجتماعي ژوند د اړتيا وو سره ټکر تعبير وي.

دغه بې جلوه دموکراسي داسي يو نظام دی چې د فحش او منکراتو په تدريجي تعميم سره د اسلام سره مقابله کوي. هم دارنگه د داسې دموکراسۍ عاموالی او اعتياد د ځينو مسلمانانو لپاره د ارتداد او د اسلام سره د نه ميني او فاصلي سبب گرځي. له ډيره وخته راپدېخوا، د رسول الله ﷺ له زماني څخه تر اوس مهاله اسلام او مسلمانانو ته په يو او بل نامه سره د اسلام د مخ نيولو، بدنامولو، کمزوري کولو هڅي په زور، پيسو، تبليغ، شهوانيت او نورو وسيلو

سره رواني وي او يا رواني دي. په هغو کې تر ټولو لوی سازش چې مثبتې نتیجه یې ورکړې ده دغه ناولې نامقیده دموکراسي ده، چې د قومونو ملتونو او حکومتونو تر منځ د مذهبي درنو اختلافاتو سبب کېږي. په اوسني افغانستان او عراق کې د اشغال سبب هم په مسلمانانو کې د غربي دموکراسۍ د پلي کولو امتحاني دوره او کرکيچنه بېلگه ده چې د همدې هدف لپاره د ملتونو حکومتونه له منځه وړل کېږي، نظام او شتمنی له منځه ځي، پر کلتور، خاوره، نوامیسو باندي تیری کېږي، په لکونو انسانان په بمونو او باروتو وژل کېږي، زندانونو ته لیږل، توهینول خولاعادي خبره ده، خو د دې دموکراسۍ نتیجه هغه ناتار او غم شو چې جبیړه یې ناشونې بریښي او نه کېږي.

خلورم): د دغې صادرېدونکې دموکراسۍ غوښتونکي (غواړي چې دغه ډول ناولي دموکراسي په سعودی کې هم پلي کړي. دغه عناصر په ډیره بي صبری سره غواړي دغه هیواد ته چې د نړۍ د مسلمانانو مرکز دی د فحش او فساد لاره خلاصه کړي.

په ۱۹۹۰ میلادي کال کې د سعودي عربستان په هکله د غربي دموکراتانو سروی روانه وه، خو معلومه کړي چې څومره نفوس د غربي ناولي دموکراسۍ پلوي کوي، د سروی له مخي هغو څرگنده کړې وه چې په سل کې اويا فیصده خلک د سعودي د اوسني شاهي نظام سره مخالفت لري او ناراضه دي. نو د خلکو د حقوقو د ورکولو لپاره باید انتخابات وشي، مگر تر ډیره دا کار د سعودي د پخواني پاچا ملک فهد تر مرگه پوري وځنډول شو، ځکه چې هغه له امریکایي واکمنانو سره ډیرې نژدې اړیکي درلودې. د امریکایي واکمنانو گټه پدي کې وه چې باید د هغه له دغه ضعیفه حالت څخه چې کوما ته ورته حالت وو استفاده شوي وای.

په ۲۰۰۴ میلادي کال کې د دویم ځل لپاره بیاسروی وشوه. دویمه سروی ښيي چې د سعودی اوسیدونکي په سلو کې شپيته برخه د اسامه او د هغه د ورته نظر پلوي کوي. له همدی کبله دا سروی او په افغانستان او عراق کې د جنگونو او ترېگنیو له کبله وځنډیده خو بیا هم د دی پروژي د پر مخ بیولو لپاره پانگونه روانه ده. دا چې کله به هغوی خپل هدف ته رسیږي واللہ تعالی اعلم .

پنځم: غربي دموکراسۍ اخلاقي فساد ته دومره وده ورکوي لکه

د پسرلي باران چې ښیرازي مځکي او کرلي کښت ته وده ورکوي، د اسلام د بشپړ چوکاټ د ماتولو لپاره دا ترهرڅه موثر انتخاب دی چې د بشر او بیان د آزادۍ په نامه منکرات او شهواني فواحش په قانوني توگه مروج کیدلای شي. له بلي خوا د الهي احکامو حدود چې د زنا، شرابو، لواطت، تبرج او داسې نورو د مخنیوي لپاره وضع شوي په بشپړه توگه له منځه وړلای شي. د دې ترڅنگ د نورو غیر اسلامي ادیانو لپاره د فعالیت لاره هوارولای شي، خو مسلمانان د عزت، مال او نورو امتیازونو په ورکولو سره ارتداد ته وبلل شي، چي د یهودیت او نصرانیت او نورو ادیانو شعائر په اسلامي هېوادونو کي په تدریجي ډول خپاره شي. د بشري او انساني حدودو څخه پر هغه لوري پرمختگ وکړي چې د هغو داوړدي مبارزی ستر هدف دی.

څو ورځي وړاندې مي په يوه اخبار کې د يوه ځوان هلك كيسه ولوستله كوم چې د ايډز په ناولې ناروغي اخته سوي وو. هغه د خپل رنځ د ورپېښيدو علت روښانه كوي او وايي چې ده په هغو دوو نجونو باندې باور كړي وو چې ده ته يېگ اطمينان ورکړي وو چې گواکي هغوی له ده نه پرته د بل چا سره جنسي علاقه نه لري. هغه وايي ما هغو ته زړه ورنژدي کړ او بې دريغه مي له هغو سره زنا کول، خو کله چې زه په دغه مهلکه ناروغي اخته شوم هغه وخت راته معلومه شوه چې دغه دوي نجوني بدلمني او فاحشي نجوني وي. همدغه د دوی کاربار وو. نو ځکه ده پر دې ناوړه کار ارمان کاوه او پېښمانه وو. خو د ده دغي پښیمانی هغه ته هيڅ گټه نسوای رسولای.

په يوه بل اخبار کې مي څو مرکي د شرابو له معتادينو سره ولوستي چې هغوی څنگه په شرابو روږد شول، چيري شراب پيدا او وموندل شول او بالاخره اوس څه کيفيت ورته پېښ شوی وو. يو تن د عبدالهادي په نامه د خپل ځان کيسه روښانه کوي: د هغه په قول د ده پلار به هر وخت له ځانه سره يو بوتل راوړی. د هغه شربت به يې څښبله، خو زه به يې د دغه بوتل څخه منع کولم. کله چې مي يوه ورځ په کور کې پلار او مور دواړه نه وه، ماله دغه غيابت څخه استفاده وکړه، هغه بوتل مې پيدا کړ او له هغه څخه مي څه شربت وڅښل، خو هغو شربتو زه دومره بې هوښه کړم چې په ځان باندې نه پوهېدم. کله چې پر هوښ راغلم په يوه کلينیک کې بستروم. زه تر روغتيا وروسته بيا د هغه بوتل په لټه کې شوم چې يو ځل بيا د هغو مزه وڅکم. هغه زياته وي چې ما به تردي وروسته هميشه خپل پلار څاره چې له کومه ځايه شراب اخلي او په څه ډول يې تر لاسه کوي او د چا سره کښيني؟ په هر صورت د وخت په تيريدو سره مي د شرابو د پلورلوگ ځای پيدا کړ او اوس دادی دغسي معتاديم. له دې څخه څرگنده سوه چي دده د روږديدو علت د ده د پلاراعتیاد وو.

يوه بل کابلي ځوان د يوي مرکې په جواب کې ويلي وه، چې د ده په قول طالبان ډير بد خلک وه. له مور څخه يې آزادي سلب کړي وه، خو له کله څخه چې طالبان تللي دي د هغو د نظام په بدل کې د موکراسي راغلي او مور ته خپل حق را کول شويدي. مور اوس بشپړ آزاد يو د هيچا پروا نه لرو، زه اوس د خپلي انډيوالي ياگرل فرينډ سره پارک ته ځم. کله ناکله د هغي سره يو ځای پغمان، قرغي او د سالنگ لوري ته ځم، يو له بله مينه سره کوو، په ميلو کې خوند سره اخلو، ميلي او تماشي کوو. په دې توگه هغه په خپل دغه فاحش او منکر عمل خوښ وو.

داسي او دې ته ورته ډير شيان د اوسنی دموکراسی له امله په افتخار سره په مطبوعاتو کې ليدل کيږي چې هم خلکو ته پر فساد، فحشا او منکراتو جرږت ورکوي او هم ناخبره خلک ورسره روږديږي چې د داسي هر عمل سره مذهبي او ديني حيثيت ته تاوان رسيدلای شي. دلته چې اوس په خورا لوړه کچه د داسې قصدي اعمالو بيلگي ښکاره کيږي وړاندي وهم اوشک يقين ته رسوي چې په نتيجه کي له داسي عمل څخه يوه مغلقه او لا ینحله ستونزه جوړيږي.

دويم: دا چې په غربي نظامونو کې دموکراسۍ له هغه څه سره مطلق توپير موندلی دی چې په اوسنيو اسلامي هېوادونو کې نوي اوتازه راتوکيدلې ده. د بشر ازادې په منجمد انحصار کې راغلي، په انتخاباتو کې درغلي کيږي خلک په پيسو رانيول کيږي، هغه څوک چې د غرب د نظرياتو تاييد کوي د پيسو په زور او يا په کمو رايو سره بريالی کېدلای شي او هغه څوک چې د غربي نظرونو سره مخالفت لري يا په انتخاباتو کې حق نه ورکول کيږي يا که چاته حق هم ورکول شي، نو د هغه د برياليتوب چانس به ډير کم وي، دموکراسي چې د خپلو پالونکو لخوا د بشپړي ازادۍ په شعار سره بدرگه کيږي تر ډيره د غربي نظرياتو تابع ده. که ضرورت پيدا کيږي نو د معصومو انسانانو وژل او ترورول هم دهغو د تعريف له مخي د آزادۍ مانا لري او د هغو په اند يوه مباحه لاره بلل کيږي. اوس چې ناوړه او ناروا دموکراسي د غربي نظريې د پلي کولو لپاره د افغانانو د وينو په بهيدلو عملې کيږي، هره ورځ د دغه نظام د راوستلو لپاره په سلگونو مسلمانان وژل کيږي، په جوپو جوپو نور مسلمانان د وطن پريښيودلو ته مجبوره کيږي. د داسي امريکايې دموکراسۍ به څه مانا او څه به يي گټه وي؟؟

باندنی او کورني سياستونه او پالیسی

له بده مرغه ویلاى سو چې د افغانستان کورني او بهرني سياستونه ډیر وخت متضاد سياستونه وي. په ډيرو مواردو کې د تفریط او افراط سياستونه روښانه کوي. تر ډیره بهرنی سياست د افغانستان په اوږده تاريخ کې د مختلفو اشخاصو لخوا منحصر تاريخ لري، ځکه چې د بهرنیو مستکبرو امپراتوریو له مزاج سره په سترتوب کې د لیوالتیا او بشپړتیا په سبب د حریت چانس ډیر کم لري، یو معتدل سياست چې د افغانستان د ټولو حقوقو رعایت په نظر کې ونیسي ډیر کم تر سترگو کیدلای شي. که څه هم په لومړي او دویم نړیوال جنگ کې د افغانستان بهرني سياست پر عدل او انصاف ولاړ او مستقله پالیسي یې درلودله، مگر تر ډیره دغه دریځ په اعتدال پاتې نشو.

د دې کار یو عمده او لوی دلیل د افغانانو بې حده او بې اندازې خوشباوري گڼلای شو چې هر وخت د افراط خوا تعقیبوي. کله چې یو افغان که څه هم د لوړو زده کړو او تجربو درلودونکی وي یا له لوی مسلک سره اشنا یا د افغانستان د یوه لوی پوست مسرولیت لري. بدبختانه کله چې د بهرنیو هیوادونو په سياست کې ورښکیل شي له دومري خوشباوري څخه کار اخلي چې نژدې د یوه هیواد له رسمي پالیسی سره په ټکر کې را شي او که چیري د یوه بهرني هیواد په ښو روابطو کې ورداخلېږي نو د روابطو په وړاندې چې متقابل احترام دی د دوستی په وړاندې ډېر ښویږي ان تردې چې دیوه هیواد په ښو اړیکو کې خپل توازن له لاسه ورکړي. داسې بې اندازې خوشباوري او خوږتیا چې بالاخره یېگ د خوړلو سبب گرځي او گرځیدلي، داسې خوشباوري او خواخوږې چې د خپلو هیوادوالو د ارادو او هیلو پر خلاف د پردیو رضا لټوي، داسې خوشباوري او خوږتیا چې هغه دوست یېگ په دې لټه کې شي چې پر هیواد او خلکو یې د یرغل لاره هواره کړي. گ

که د افغانستان پر اوږده تاريخ ځغلنده نظر واچوو بیا هم په نژدې تاريخونو کې د لیري تاريخونو بېلگي او تیروتنې موندلای شو چې لا تر اوسه پوري زموږ هیواد او هیوادوال یوازي نه چې د تیروتنو جبران نشي کولای، بلکې تر اوسه پوري یې د قربانی هدف گرځیدلي دي د مثال په توگه انگریزان د افغانستان تر پولو پوري په گړندي بریالیتوب سره راوړسیدل د خلکو په وینو کې یې د خپل غرور بېړۍ د هدف تر ساحله په چټکتیا سره روانه وساتله، دلته د ملتونو اراده، د جهاد او استقامت په لوري ښه ننگونه وه چې دري ځلي یې د خپلي مبارکي ارادې په اظهارولو سره خپلواکي ونه بایلله، حکومت په بشپړه وفاداری د افغانستان د ځمکني بشپړتیا او استقلال په هیله په نه ستړي کیدونکي توگه قرباني ورکړه. له خپل هیواده یې دفاع وکړه، په خپلو وعدو او وظائفو کې رشتیني پاته شول، انگریزان یېگ د درنو تلفاتو په ورکولو سره مات او وشرل. شرمیدلې یې له خپله هیواده وایستل. مگر بدبختانه د حکومت د بهرني سياست واکمنو د شهیدانو مبارکي ویني هدر او په اوبو لاهو کړي، په لږ رشوت او بډویېگ چې د هغه ۱۲ لکو تر ۱۴ لکو کلداریو پوري ورکول سوي دافغانانو په وینو گټلي افغانستان یې یوځل بیا د انگریزانو په واک کې ورکړ، د

انگريزانو د ناوړو ارادو او قوي ښکار په دام کې ولوبدل، هر څه يې پر ځانونو ومنل هرڅه يې له لاسه ورکړل. ترڅو د محدود وخت لپاره د قدرت او فحاشۍ په هوس او نوش کې مست اوسي، شراب او کباب تر کومې تير کړي، له ډيرو او ښايستو ښځو خوند واخلي، په عياشۍ ژوند وکړي، د شهيدانو قرباني، د خلکو کلکه اراده، د کونډو او يتيمانو کړاوونه هير کړي.

دويم مثال د بېلگې په توگه د کمونستي ښامار په منگولو کې ښکيلتيا ده، کله چې امان الله د خپل پلار تر مرگ وروسته د افغانستان د استقلال د استرداد دعوو وکړه د هغه په دغه ميرانه سره افغانانو گڼله چې هغه د استقلال او خپلواکۍ په گټلو سره د دغه هيواد د خلکو او شهيدانو ارزو پوره کړه او نور يې گواکي افغانستان خپلواک هيواد کړ، له بده مرغه لږ وخت وروسته بياهم د مذهبې او کلتوري پلوه بې پروايۍ، غرېبې کلتور ته گړندی رجحان د خلکو د ارادو سپکاوي د هغه د قدرت تغېر هم ورټول کړ. بهرنی سياست د خلکو له احساساتو سره په ټکر کې راغی، چې په تدريجي ډول بېگ لويو غميزو ته لاره پرانستل. د بهرنی سياست مانا او مفهوم څه دی؟ دلته د دغه سياست په کولوسره پنځه عمده څيزونه د بنسټونو په توگه په نظر کې نيول کېږي.

لومړی: د گاونډيو هيوادونو سره ښي اړيکي او متقابل احترام ،

دويم د بهرنيو ستونزو له معيارونو څخه پوهاوی او خبرتيا ده ترڅو ټول ملت وينس او باخبره وساتل شي.

درېم: د نړۍ د نوو او زړو انکشافاتو څخه په بشپړه توگه استفاده کول.

څلورم. په بهرنی سويه باندي د خپل هيواد د استقلال له ساتلو سره سره د کلتور او مذهب سالميت ته پوره پاملرنه.

پنځم: په بهرنيو هيوادونو کې د خپلو اتباعو د حقوقو دفاع او

د هغو د سر او مال ضمانت کول، داسي نور جزئيات چې په تجارت، قرارداد، تعليم او تربيه، کدري روزنه، قرضه او کمک، پوځي عسکري روزنه او لاس ته راوړنه ټول تر يوه قانوني چتر لاندې په هغو پنځه څيزونو کې همېرغي ده، دا او دې ته ورته سياست او پاليسي د هر هيواد لپاره اړينه ده چې پرې ملامتيا نشي ويل کيدلای، دلته دا خبره ډيره ضروري ده چې د هر بهرني تماس په ترڅ کې ټول کورني ملحوظات او ارزښتونه په پام کې ونيول شي تر ټولو ضروري داخلي همفکري اوننگونه ده چې ټوله هيواد له هغه سره په بدمرغي اوښتلاي شي، په ټولو بهرنيو پاليسيو کې دومره احتياط پکار دی چې له هرې کړنې سره د اولس اراده په نظر کې ونيول شي ترڅو ښه پاچه لاره په وړاندي صفا وبريښي هم هغه تگلاره عملي کړای شي مگر زموږ په بهرني سياست کې څو عمده مشکلات دی چې موږ يې هميشه قرباني گرځيدلي يو:

لومړی: ښوونه او روزنه

دويم: د بهرنيو سازمانونو رنگ او ډول

درېم: د هیواد دننه د بهرني کلتور وده

څلورم: د مسرولو اشخاصو خوشباوري

پنځم: د ښو اړیکو په خاطر له یوه بل هیواد سره په کلتوري شکل نارښتیني چلند .

لومړی: تعلیم او تربیه تر ټولو مهم عنصر دی چې په هر وخت کې د هیواد او نوي نسل مستقبل ورباندې ولاړ وي او د ښه او سوکاله ژوند لپاره غوره پرمختګ ورباندې کیدلای شي، د تیر څه په تعقیب د راتلونکي لاره ښه څارلای شي او دا تر ټولو ضروري ده چې د یوه ښه بنسټ سره نوي انکشاف بې خطره رامنځته شي، د تعلیم او تربیې نننۍ ستونزي مو په لومړي څپرکې کې ذکر کړي. د یادوني وړده چې بهرني هیوادونوته د زده کونکو د لېرلو ستونزه یوه عمده ستونزه ده دا ستونزه کیدای شي لائقو استاذانو یا د عصري او نوو تجهیزاتو د نشتوالي له کبله وي. د نویو تجهیزاتو په بشپړتیا سره د لوړو زدکړو د پوهنتونو نیمګړتیا بشپړه کولای شي دغه نیمګړتیا زده کونکو د اړتیا لاره پیدا کوي چې شاگردان یا زده کوونکي د لوړو زده کړو لپاره خپل هېواد ته د خدمت په موخه نورو هېوادونو ته په رسمي یا غیر رسمي ډول استول کيږي چې د افغانستان اساسي ستونزي له همدې ځایه راولاړيږي. د وخت په تیریدوسره پارسوب پیدا کوي.

دغه ستونزي څو برخي لري. زه دلته غواړم د هغو دري برخي راوسپړم: لومړی هغه ځوان زده کونکی چې په اسلامي روزنه سره پوره نه وي روزل شوي هغه خالي ذهن وي په لږ وخت کې د خپل ځان لپاره د بل هېواد مفکوره او د ښوونکي عکس خپلوي زده کونکی په دغه تقلید سره له اسلامي مفکوري سره نور په واټن کې راځي.

دویم: زده کونکی تر ډیره د هغو مفکورو سره اشنایې پیدا کوي چې اسلام ورسره ټکر لري. هغه به د بهرنیو سازمانونو له مېلمستیاوو څخه خوند اخلي بالاخره هیواد ته د راستنیدو سره سم یونا اشنا فکر ته کارپیل کوي. البته موږ د داسي ډیرو بیلګو شاهدان یو.

درېم: هغه زده کونکي چې د بهرني تعلیم وس او توان نلري په خپل ځان کي د مایوسی او کمی احساس کوي که څه هم د هغه لیاقت ترهغه بل ډیرښه وي.

د تعلیم او تربیې جرړي (ریښي) خو لا تر هغه څه پوري ډیره ځانګړتیا لري چې د هغه هیواد د مفاداتو او کلتور وده په نظر کې ونیسي. په بهرنیو هیوادونو کې په لویه پیمانه د شتمنو کورنیو زده کوونکي روزل کيږي یا د لویو منصبونو د درلودونکو اولادونه وي، طبعاً د داسې اشخاصو اولادونه په سیاسي زده کړو کې ډیره برخه اخلي یا د هغو پلرونه او میندي هغو ته دغه انتخاب کوي یا د میراث په ډول د هغوی لیوالتیا د سیاست سره وي. په هرصورت کله چې په بهرنیو هیوادونو کې د بریالي سیاست په لټه کې شي، نو د ټولو سازمانونو سیاستونه مطالعه کوي. د هغو

ایډیالوژي یې په دماغ کې ځای نیسي، یا د کوربه هیواد له روان سیاست نه رنګ اخلي چې په همدې توګه د خپل مستقبل لپاره د خپلې خوښې انتخاب کوي،

د مثال په توګه که یو زده کوونکی په روسیه کې زده کړه کړي وي هغه د ځان او هیواد لپاره کمونستي ایډیالوژي انتخابوي، که چا په چین کې زده کړه کړي وي هغه د ځان او هیواد لپاره د کمونستي نظام بل ډول انتخابوي، که چا په اروپا یا په نورو لویدیزو هیوادونو کې زده کړه کړي وي هغه د ځان او هیواد لپاره پانګوالي، نړیوالې او کپیټالستي یا غربې دموکراسۍ انتخاب کړي وي او که چا په یوه اسلامي هیواد کې او په یوه اسلامي چاپیریال کې زده کړه کړي وي هغه بیا د ځان او هیواد لپاره اسلامي نظام انتخاب کړی وی چې د دغو مختلفو مفکورو بیلوالی یو لیدلای هم نه سي او ترکیب یې بیابیلی ستونزي لري.

دویم: د مسرولو اشخاصو نژدیوالی یا دوستي ده چې په ټاکلي ډول نتیجه له ځانه سره راوړي، خو د ناکافي تجربې او د کمې پوهني له امله د هیواد د ټولو وګړو، کلتور او عنعناتو اهمیت یې له نظره غورځولی وي چې په همدې توګه د توپیر خوځنده بهیر لا پسي اوږدېږي.

د بهرني کلتور وده او پایښت، لکه څنګه چې مو وړاندي د هغه ارزښت په نظر کې نیولی دلته باید ووايو چې د نړۍ هر هیواد د خپل کلتور د ودې لپاره په نه ستړي کیدونکي توګه کار کوي په نورو هیوادونو کې خپل کلتور خپروي او هغه ته رشد ورکوي، خو له بده مرغه چې زموږ خپل کلتور د ځینو خپلو خلکو لپاره شرم او عار بلل کېږي. د دې پر ځای چې خپل کلتور رسم او رواج ته وده ورکول شي هغه شاته غورځوي. د دې دوه مثالونه زه د یوه شاهد په توګه په ګوتو کولای شم. یو دا چې ما خپل زوی مکتب ته د زده کړې لپاره په خپلو کلتوري او ملي جامو کې استاوه، خو د ښوونکي لخوا په څو ځله د اخطار په ډول ورته ویل شوي چې پتلون او نیکتایې د زده کوونکي لپاره اجباري کار دی. که نه نو له مکتب نه به یې اخراج کړي، دلته د کلتور پر ضد عمل کول په رسمي چوکاټ کې کېږي. د دې سره سره چې نیکتایې او پتلون اصلاً د هیڅ مسلمان او افغانانو اصلې کلتور ندی چې دومره ټینګار ورباندې وشي چې یو زده کوونکی یې له کبله د زده کړې له نعمت څخه محروم پاته شي دا خو لا بیل سوال دی چې افغانستان د مسلمانانو کور دی.

درېم: د اوسني جمهوري ریاست اداره امور ته یو چا د دندې غوښتنلیک ورکړي وو. هغه نفر ښه لیاقت درلود، په اقتصادي زده کړو کې یې ماسټري درلوده. د دې سره سره هغه ته ویل شوي وه چې دلته پتلون او غربې لباس اجباري دی، که نه نو د ده لپاره په افغاني کلتوري لباس کې ځای نشته. ځکه هغه سړي مسنونه ږیره اوسنتي جامي اغوستي وې. دا د چارو په اداره کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره مرکزي حیثیت لري.

داسې ډېر مثالونه شته چې د ږیري خريل، د بوغړي یا حجاب لیري کول او نور داسې غیر شرعي افعال پکښې حتمي بلل شوي دي. همدې ته ورته اعمال او افعال د بهرني کلتور برخه ده چې زموږ په هېواد کې زموږ کلتور ته صدمه

رسوي او له بهرني کلتور نه رنگ اخلي. له بده مرغه چي زموږ د غربي کلتور پلوي افغانان يې په نه ستړي کيدونکي او ناباللي چوپړ کې ځانونه په کلتوري نيواک کي اچوي.

د مسرولو اشخاصو خوشباوري : لکه څنگه چې مو مخکي د دې خوشباوري تفصيل د عامو افغانانو لپاره ياد کړ، همدا خوشباوري په افغاني خواصو کې هم سته چې ډير خطرناکه عواقب لري، د عامو خلکو خوشباوري تر چارواکو او مسرولو اشخاصو پوري محدوده او ليوالتيا يې هم دومره مهمه وه. مثلاً ظاهرشاه چې اوسني اساسي قانون ورته د ملت د بابا لقب ورکړی دی. د ده تر شخصيت پوري داو چې ظاهرشاه پر ځمکه د خدای د رحمت سيوري دی يا دا چې هغه د اووه وليانو مرتبه لري. د هغه اطاعت فرض او مخالفت يې گناه ده، سره د دې چې هغه ته د ملت د بابا لقب هم ورکول شو مگر هغه د مرگ تر وخته پوري د الله جل جلاله فرض حج ته هم زړه ښه نه کړ .

د کابل په ښار کې يې تر مسجدونو سينماوو ته ښه خدمت کړی د هېواد تر نورو ودانيو يې د عياشي حوضونه د خپلي عياشي لپاره ډير جوړ کړي وه او په مساجدو کې لکه د پل خشتي په مرکزي جامع کي د اوداسه د اوبو انتظام هم نه وو داچې ده غريب خپله د لمانځه سره څومره ليوالتيا درلوده داده ذاتي مسروليت وو. همداسې نور مثالونه ډير سته. مگر د خواصو خوشباوري بيا داسې نده د هغو خوشباوري ډيري خطرناکي پايلي لري لکه د تره کي، کارمل او کرزې غوندې کړني چې هيواد او ټولنه يې له نه جبرانېدونکو ستونزو سره مخامخ کړه، بهرنيانو ته دومره ورنژدي شول چې د هيواد د يوه وگړي وژل ياپه تورو زندانونو کې د هغو اچول د هغو حق بولي. له مغرورو، ظالمو، سرټمبه وو او وژونکو بهرنيانو څخه د توقيف يا څيړنو حق هم د افغانانو په واک کې نسته. د دغو بې وارثو مظلومو افغانانو ويني ورته مباح گڼل شوي. دومره خوشباوري چې په هغه چا باندې باور وکړي چې څو ځله يې افغانستان له ورکاوې اونابودی سره مخامخ کړي او لوی افغانستان يې په کوچني کهول بدل کړی، دومره بياهم پر هغه چا باندې خوشباوره شي چې د افغانستان پر بدن يې د قصاب غوندې د پريکيدلو تيره چاره په لاس کې نيولې ده دومره خوشباوره شي چې د ديني او تاريخي دښمنانو لانور هم په هيواد کې زياتوالي او دايمي اډې غواړي، دومره خوشباوري چې د الله ﷻ له لاري پرته غواړي پر بله لاره ثواب ته ځان ورسوي، هسي خوشباوري چې ناروا وو ته په اسلامي ټولنه کې قانوني بڼه ورکړي، داسې خوشباوري چې د خپلو خلکو ارادې په نظر کې ونه نيسي د پرديو ارادو ته د لومړيتوب حق ورکوي.

پنځم: د ښو اړيکو په خاطر له يو بل هيواد سره په کلتوري بڼه نا رشتين چلند کول:

د دې اړيکو بيلگي اوس هم ډيري دي او ډيري وړاندي تيري شويدي چې ډير پراخ تفصيل ته اړتيا لري، زه دلته د لږو بيلگو په په راوړلو اکتفا کوم، دلته په ناسمه توگه بهرنيان تشويقول او هغو ته اطمينان ورکول يوه غولونه ده، چې خپل هيواد پکښي رانښکيل کړي او يا دا چې د ملت د وگړو له اعتماد څخه ناوړه استفاده او يا معامله کول چې د ملت وگړي ترې ناخبره اوسي، د مثال په توگه له بهرنيانو سره تړون کول، خپلي خاوري ته راوستل، يا رابلل د هغو

په جزئیاتو هیوادوال نه پوهول، یو ناسم او نارښتین عمل دی. یا دا چې بهرني یرغلگر تشویقول هغو ته اطمینان ورکول چې د هیواد وگړي د دوی د راتگ خنډ نه گرځي. یا دا چې د دغه هیواد اوسیدونکې ورباندې خوشحالیږي. یا دا چې ټول هیوادوال د دوی د راتگ غوښتونکي دي، دا هم یوه ناسمه او نارښتینې کړنه ده چې په نتیجه کې د ملت ارادې ته په ډیره سپکه او بې احترامۍ کتل کیږي، د خلکو عزت او کلتور پکښې پایمالیږي یا دا چې خلکو ته په دې سره اطمینان ورکول چې گواکې بهرنیان د دوي د ارادې، مذهب او کلتور درناوی کوي، دلته د یوه مستامن په صفت اوسېږي، د هیواد په کورنیو او بهرنیو کړنو او پالیسیو کې لاسوهنه او مداخله نه کوي، یوازي د هېواد د اساسي قانون په چوکاټ کې د حکومت په چارو کې ورسره مرسته کوي، د حکومت پریکړو او د اولس ارادې ته په بشپړه توگه احترام کوي، په اصطلاح د افغانستان د اساسي قانون په چوکاټ کې عمل کوي، داهم یو ناسم او نارښتین عمل دی چې د شبهاتو او شکونو په تولید کې ښه زیات والی راولي، یا دا چې په اقتصادي او پوځي تړونونو کې د انحصار په شکل درغلي کوي یا داچې خپل ولس تري ناخبره ساتي یا دا چې قرضي او پورونه همداراز مرستې اوکومکونه دهېواد د ابادۍ په نوم اخلي بیا هغه پر نورو بې درکه مدارکو لگوي او بار او حساب یې پر اولس اچوي. دا هغه څه دي چې په حقیقت کې ناسمي او نارښتینې کړنې بلل کیږي. د دې یوه بله نژدې بېلگه د کمونستانو ناروا پالیسی وې چې پخواني شوروي اتحادته په خورالوره کچه خوشباوري وه، کمونستان چې شمېر یې تر ۱۵۰۰۰ پوري رسیدلي وو په نابیره توگه په ۱۳۵۷ کال د ثور پر اوومه د کودتا په ډول قدرت ته ورسیدل دا چې څومره وخت دغه چرگوني د افغانستان په غیر کې د بل په ایډیالوژي ستر شویوه هغه به تاریخ ته پرېږدو، دلته به ددغي کودتا منفي ټکو ته ورشو.

لومړۍ داچې کمونستانو په داسي وخت کې کودتا وکړه چې هیواد نسبتا د پرمختگ پر لورې گامونه اوچت کړي وه. په اقتصادي لحاظ د دغه هیواد په تاریخ کې ډیر ښه پلانونه جوړسوي وه هیواد او هیوادوالو په سوله او سوکالی کې ژوندکاوه همدواخت د افغانستان د خپلواکۍ بیرغ ښه رپانده وو. که څه هم هغه وخت په نظام کې ډیري نیمگړتیاوي موجودوي وې او د هغو اصلاح پکارووه. ځکه په نظام کې هغه ایډیالوژۍ ننوتلي وې چې د ځینو خلکو یا شخصیتونو احساسات یې راپارولي وه. دغه نیمگړتیاوي په اسلامي افکارو باندې پوره کیدلای شوې، خو په یوه کفري او غیراسلامي نظریه او فکر سره د نظام راپرځول یوه لویه فاجعه او نه جبرانیدونکی جرم وو چې په هیڅ توگه د دغي خونړۍ او ناروا کودتا ضرورت نه وو.

کمونستانو د خپلې واکمنۍ د ساتني لپاره له پخواني شوروي اتحاد څخه د مداخلې غوښتنه وکړه چې د دوی رپریدلي او کړیدلي پښي د هغو په متو ټینګي کړي، څو د دوی قدرت ته بقا ورکړي او د افغانستان د مسلمان ولس د پاڅون سره خپلي ناروا دښمنۍ ته پیاوړتیا ورکړي. دلته کمونستانو دوه څیزونه چې بیخي ډیر مهم وه له نظره غورځولي وه: لومړی د مذهبي علمای کرامو او مذهبي چارو اهمیت او ارزښت وو دویم د ملت د وگړو اراده: ځکه هر واکمن ته پکار ده چې تر ټولو وړاندې د خپلو خلکو اراده په نظر کې ونیسي او د هغو سره د ډیرو لویو او

مهمو اقداماتو په اړه سلا مشوره وکړي او د هیواد د سترو لارښوونکو هم فکري او همکاري را جلب کړي او د هغو نظرونه په غور سره مطالعه کړي. خو کمونستانو د دې پروا ونکړه او په ډیره بې پروایۍ سره یې د مذهب او د خلکو د ارادې سپکاوی وکړ.

افغاني کمونستانو په دوو ناسمو او نارښتینو ټکو بهرني یرغلگر وگولول، لومړی د کمونستۍ بدمرغ نظام سره د افغانستان د وگړو مینه اولیوالتیا. دویم: د هغو د راتگ په اړه د افغانستان د خلکو د اکثریت توافق. د مثال په توگه هغو کریمیلین او برژنیف ته ډاډ ورکړی وو چې د افغانستان خلک له کمونستي نظام سره مخالفت نه لري. خلک ټوله د شاهي کورنۍ له انحصار څخه تنگ شوي دي، په ځانگړې توگه بي وزلي او غریبه طبقه خلک لکه بزگر، کوچیان او داسي نوري کورنۍ. د همدغو څو گوداگیو په مرسته د کمونستي نظام د ټینگولو لپاره د پخواني شوروي اتحاد زورځواکو سرو لښکرو په ډیره بي رحمۍ پر افغانستان باندې یرغل وکړ. د دغو ناولو اشخاصو مفکوره په دغه یرغل کي مهم او مثبت رول درلود. د دې پوچ مغزو په نظر له یوه نه ماتیدونکي ځواک سره زیاته مرسته کول د افغانانو هیله ده او ډیر افغانان د شوروي اتحاد د سرو پوځونو له راتگ سره مخالفت نه لري. په همداسې بلنه کې ناسم او نارښتین ویلو عمل وشو ځکه نو د سرو لښکرو راتگ او د هغو یرغل په دغه اسلامي اوسني هیواد کي ښه استقبال نه شو او نه خلکو ته د قبول وړ عمل وو چې کمونستانو پري اقدام وکړ چې په نتیجه کې هم دوی او هم سري نړۍ خوري لښکري په غم واوښتي. استکباري قوت یې ټوټه ټوټه سو. په شرمونووشرمیدل زموږ ښکلی افغانستان یې هم د ویرونو او غمونو په سیلابونو لاهو کړ.

دویم مثال د افغانستان د اسلامي امارت دوره ده. د افغانستان اسلامي امارت د افغانانو لخوا ښه استقبال شو، پیاوړی شو او سترتوب ته ورسید، که څه هم واکمن د ناسم او نارښتین بهیر مصداق نشي کیدلای، خو په بهرنی سیاست کي یې نیگرتیا ډیره وه. په عامه توگه خوشباوري چې په ټولو افغانانو کې ډیره ده، په دغه نظام کې هم د صداقت باوجود ډیره وه، چې هغه د یوه لوی مشکل سبب وگرځیده. دلته دوه لوی عاملونه باید تر څیړني لاندې ونیسو. لومړۍ خوشباوري د اسامه بن لادن او د هغه د شبکې (نیټ ورک) په هکله وه. دویم د گاونډي هیواد پاکستان او نورو مسلمانانو په هکله. اسامه بن لادن که څه هم د رباني صاحب د حکومت په وخت کې افغانستان ته رادعوت سوي او راغلی وو، خو طالبانو ته یېگ د ورنژدي کیدو پر وخت یو ښه باوري ټاټوبی خپل کړ. ښه کوربه ورته په خپل کورکي د میلمه پالني ټیر پرانستی، که څه هم اسامه مجاهد مسلمان او د افغانستان د خلکو میلمه وو؛ خو تر ډیره یې د افغانستان د خلکو، په تیره د اسلامي امارت د محترم زعیم له خوشباورۍ او خوا خوړۍ څخه استفاده وکړه.

پاکستان که څه هم د افغانانو لپاره د هجرت د دویم کور مانا درلوده، په سخت مشکل او ډیر بد حالت کې یې د هغو لاس نیوی کړی وو، خو بیا هم پر افغانستان باندې د انحصار په لټه کې وو. پاکستان نه غوښتل چې افغانستان د یوه معتدل سیاست په رڼا کې له نړۍ سره سترگي وجنگوي. پاکستان په ډیر زیات زیار سره هڅه کوله چې د

افغانستان اسلامي امارت اړيکي د نوري نړۍ سره د پاکستان له لارې ترسره سي. په همدغه چوکاټ کي يې له افغانستان سره دوستي او همکاري دواړه ښودل. افغانستان هم د گاونډي او اسلامي هيواد په توگه تر ډيره ورباندې ښه باور درلود. دويم مذهبي علمای کرامو او نورو تنظيمونو چې په افغاني معتدل نظام کې يې د سر ننه ايستلو هڅي کولي، په افغانستان کې هغه څه غوښتل چې په پاکستان کې يېک نه غوښتل او يا ورسره دومره حساسيت نه ښيي. چې دغه ډول پاليسيو هم د افغانستان په وړاندې د ډيري خوشباوري انگيرنه درلودله. له بلي خوا د پاکستان هغه حکومت چې د مشرف خبيث په مشري يې د افغانستان د اسلامي امارت د له منځه وړلو لپاره د مسلمانانو په ورکړه او خرڅولو هم صرفه ونکړه، د پاکستان حکومت خپلي اډې د افغانانو او افغانستان پر ضد د امريکا په واک کې ورکړي. په حسن ابدال، تربيله ډيم، جيکب آباد او ډالبندين کي يې هوايي فضا د هغو په اختيار کي ورکړه ان تر دې ليکلو پوري چي په ۲۰۱۰ کي بشپړه سوه د امريکايانو ټول بمونه، ټانکونه، گولي او د وژلو او ژوبلولو نور څه هم د پاکستان له لاري افغانستان ته د مسلمانانو د وژلو لپاره راځي چي تر اوسه پکښي تر يو سل او دېرش زره کسان په همدغو موادو په شهادت رسيدلي دي. داچي څومره کورونه او کلي وران سوي دي دا لا بېله خبره ده. هر هغه څه يې وکړه چې مسلمان افغانان ووژني، هيواد يې خراب شي، خلک يې بې عزته شي بيا هم ورباندې د يوي ذري اعتماد کول دخوشباوري مانا در لوده؟؟.

دریم مثال د غربي دموکراسی روان دوردی.

د اوسنۍ غربي دموکراسۍ په ځواکمني کي هم د ناسم او نارښتين سلوک اعمال ليدل کيږي. د لته هم ډېري ډېري منفوري بېلگي ترسترگو کيږي. غواړم څو بېلگي د مثال په توگه راوسپړم: لومړی د دموکراسۍ سره د خلکو مذهبي او ملي ليوالتيا او مناسب وخت. دويم له بهرنيو يرغلگرو قواوو سره د خلکو توافق. دريم بهرنۍ نړۍ ته د باور اطمینان او د ستونزو له منځه تلل.

لومړی: دابه څومره حقيقت وې چې د افغانستان هغه ولس چې

د اسلامي سپېڅلي شريعت او اسماني نظام په هيله يې په ميليونونو انسانان او ښکلي ځوانان قرباني ورکړيدي، هجرت يې کړي او د خپل ښکلی هېواد ټولي شتمنۍ يې قرباني کړي، موافق وې چې د هغو د ټولو هيلو پر خلاف غربي ډول دموکراسي پلي شي، که څه هم افغانان له مشروع ازادۍ سره تاريخي ليوالتيا لري، خو د اسلام د سپېڅلي مذهب په وړاندي هيڅ ډول قانون ته ليواله نه دي. اوس به د دموکراسۍ نظام ته راشو. که په ښه غور سره وکتل شي چې د اسلام چوکاټ د احاطي په توگه درزمن اوداغي نشي نو بيا هرڅه مباح دي هيڅ مشکل نشته چې د مباحاتو پر پرانستې لاره ځانته لاسته راوړنه ولري، خو که د دې په خلاف کاروشي نو بيا به بدبختي رابخښي، هر هغه نظام چې امنيت پکښي تامينېږي، د خلکو حقوق پکښي ساتل کيږي، شرعي نيمگرتيا ونلري، په اصولو کې له اسلام سره ټکر ونلري هغه ته شرعي صبغه ورکول کيږي. که د دموکراسۍ ماناداوي چې حکومت د ولس په عامه

انتخاب سره وټاکل شي هم دا قانون په اسلام کې د ډیره اوږده مهاله پلي شويدي، خلفای راشدين رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعين د صحابه کرامو رضوان الله علیهم اجمعين په انتخاب سره د اسلام د لوی خلافت دندې ترلاسه کړيدي. مگر ښکاره فرق یې دا دی چې د غرا محمدی شریعت سره به د بدعت او یا منهي او منکر ښکارندوی نه وي. اسلام په حقیقت کې د نصرانیت او یهودیت له ادیانو سره توپیر لري. ځکه په تورات او انجیل کې له احکامو او ابلاغو پرته د یوه حکومتی نظام قانون وجود نلري، نو له همدې کبله په غربې نړۍ کې حکومت او مذهب بېل ساتل شوي، مگر اسلام د انسانانو اجتماعي او شخصي ژوند ټول احاطه کړي او د ژوند د ټولو چارو لپاره که حکومت وي او که تجارت، دعوی وي که د بشر حقوق کافي تگلاره لري. نو په داسې شرائطو او امتیازاتو کې د دې ضرورت نشته او نه هم مذهبي علمای کرام د دې اجازه ورکوي چې د سیکولر نظام په ډول حکومت او مذهب بیل وساتل شي.

بیا هم راځو امریکایي تقلید ته.

دغه امریکایي میتود یا دموکراسي په هېواد کې په داسې نوم معرفي شوه، چې گواکې د هرچا حق، د بشر حق، مذهبي حق، کلتوري حق، د ښځې او نر حق پکښې خوندي ساتل شويدي، په نهایی شکل سره به د عدل او انصاف فیصلي کېږي، هیواد ته به امنیت راځي، پر هیچا به ظلم او تیری نه کېږي. بهرنی یرغلگروتنونه به له خلکو سره د افغانستان په ابادۍ کې مرسته کوي، مذهبې او کلتوري عنعناتو ته به پوره درناوی کوي، خو دغه ژمني د عمل په ډگر کې هیڅ پلي نه شوي. دلته بیا هم د ناسم او نارښتیا ویلو عمل شوی دی. البته دا د دې لپاره چې بهرنیان دپته لیواله شي چې افغانستان د اسلام ضدغربي دموکراسۍ لپاره په لیوالتیا سره آماده گي لري او یا دا چې خلکو ته په بې مفهومه تبلیغ ذهنیت ورکول شوي چې دغه دودیزه غربي دموکراسي له اسلامي او ملي کلتور سره هیڅ تضاد نه لري. یو بل علت داهم کېدلای سي چې له بهرنیو یرغلگرو قوتونو سره له ډیره وخته د افغانانو حساسیت موجود دی او موجود به وي همدارنگه زاړه زخمونه لاهم تراوسه د وینو بوی ورکوي. په داسې شرائطو کې بهرنی یرغلگر تشویقول چې گواکې د هیواد اکثریت وگړي دوی ته خوشبین او لیواله دي او هیچا ته به اجازه ور نه کړي چې د بهرنیو یرغلگرو په وړاندې لاس، پښه او خوله وخوځوي، داهم د نه رښتیا او ناسمو ویلو ناکامه پالیسي وه چې د ملت د ارادې په مخالفت کې لټول شوي وه. اړینه ده چې دلته دا متل هم وویل شي (زورغونډۍ هواره وي).

یو بل کار چې اوس تازه کمپاین ورته پیل سوی دی هغه د امریکا د وینو خوړونکو یرغلگرو دایمي اډې دي، څنگه چې دا اوسنی قدرت د بهرنیو کمپنیو او انجوغانو د پخوانیو کارمندانو او شمالي ټلوالې سره دي چې اکثریت بهرنی تابعیتونه لري غواړي د دغه قدرت د ساتلو او بقا لپاره د امریکا د یرغلگرو د دایمي پاته کېدو لپاره کمپاین وکړي. مطبوعات چې تر ډېره د غربیانو په پند او پیسو چلیږي هم دې خبرې ته داسې کسان د تبصرو لپاره را غواړي چې همدغه نظریات تایید کړي داسې هم امکان لري چې د لویې جرگې په نامه یو څو معلوم کسان د بدو او پیسو په زور راوولي او د ملت د نماینده گانو نوم ورکړي او دغه ناروا پروژو ورباندې پاس کړي او بیا د امریکایانو دایمي

اډوته چي د دايمي ستونزي په معنا دي قانوني بڼه ورکړي. دا هم د ناسمو کړنو او ويلو ناکامه پروسې دي چي د خلکو په اوسنيو شرايطو کي مور د خلکو هيڅ واقعي نماينده گان نه لرو ، نه په پارلمان کي ، نه په جرگه کي ، نه په کابينه کي او نه هم جمهور رئيس د خلکو واقعي نماينده دی. ځکه چي هيواد عملاً اشغال دی . هر څه د يرغلگرو په خوښه اوږي او را اوږي. جمهور رئيس غريب د ناوسۍ له امله په عام محضر کي ژاړي . په هيواد کي سراسري جنگ روان دی د خلکو او حکومت تر منځ فاصله د محکمي او آسمان غوندي ده. نو څنگه ممکنه ده چي د هيواد په نماينده گي د چا سره قرارداد وکړي . ښه به داوي چي همدا اوس يوازي په ورځنيو کارونو او اړتياوو باندي اکتفا وکړي او د داسي طولاني او اوږدو قراردادونو څخه ځان وساتي کوم چي د افغانستان د مستقبل سره تړلي دي تر څو په افغانستان کي پوره امن او رشتيانی او حقيقي نماينده حکومت راځي.

کورنی سیاست

د افغانستان کورنی سیاست له ډېرو اوږدو زمانو څخه ترینګلتیا او پیچلتیا لري او په تحمل باندې نه ولاړه پالیسي د دغه ترینګلتیا کلکه جرړه ده. د انحصار او میراث یا په قومي توپيرونو کې ځان ځاني لټول شوي، د ډيرو رکنونو په مجاز کې پایښت په ناسم او نارشتین شکل سره شوي دی دلته هم ډیر څیزونه علتونه او بیلګي لیدل کیږي چې د دغو پیچلتیاوواسباب جوړوي، مگر زه هغه نکتي څیړل غواړم چې زما فکريې زما د لنډ عمر په لړ کې ادراک کړیدی. هغه اته علتونه دي چې مایې تر ډیره په څیړنه کې لاس ته راوړنه او بریا موندلې ده.

لومړی د قدرت انحصار، دویم د تحمل کمښت، دریم د ضوابطو پر ځای روابطو ته ترجیح ورکول، څلورم تعصب ته وده ورکول، پنځم اداري نیمګړتیا، شپږم د اشخاصو په رجحان سره بهرنی سیاست، اووم د قدرت د ټینګښت لپاره د اشخاصو ضایع کول، اتم د قضایې قوي نه ناپیلتوب.

په قدرت کې انحصار یا د قدرت انحصار په افغانستان کې یو عمده علت دی چې تل یې د خلکو احساسات راپارولي یازخمي کړي دي. کله د یوې کورنۍ لخوا او کله د یوه تنظیم لخوا او کله د یوه سمت لخوا کله په یوه ایډیالوژي او کله په بله ایډیالوژي سره، خو دا ټول انحصارونه که په انحصار کې انحصار وي او که په یوڅه پراخوالي کې انحصار وي، د دغه هیواد لپاره ښه پایلي نلري، د انحصار مرض تر ډیره وخته پوري او له ډیره وخت نه په افغانانو کې یو ساري او مهلك مرض دی چې په هیواد کې یې د قابلیت او حقیقت رکن شند کړي او خنثی کوي یې چې په دې سره دخلکو مشروع حقوق له منځه وړي د عدل او انصاف تله کښته کیږي او یا له منځه ځي، که مور د دې مثالونه وګورو او بیا پرې بی پري قضاوت وکړو، نو له ۱۸۰۰زېږدیز کال څخه راپدیخوا بیا تر اوسه پوري په هر نظام کې دا مرض موجود وو اوس هم موجود دی بیا هم کیدای سي وده وکړي او کیدای شي بیا هم جرړي وکړي.

کله چې یو شخص په دې مانا چې کافي تجربه او پوهه لري، د علم په نعمت سره منور دی له اسلامي او ملي کلتور سره یې پوره روږدوالی ثابت شي، نو له همدې کبله خلك ورته د اعتماد سپارنه کوي او په هغه سره بسنه کوي، خو کله چې هغه د مسرولیت پیتي پر خټ واچوي بیا یې خپل حق وګڼي، د گټلو لپاره یې خلك وژني، بندیانوي او بی عزته کوي یې. مشروع او نامشروع واړه ځانته مشروع ګڼي، منګولي په درانه پیتي او قدرت پسي لا مضبوطي او ښه ښخي کړي، آن تردې چې ورپوري ښریښ غوندې شي، روا نا روا ښه او بد ټوله شاته وغورځوي یادا چې د حکومتونو سمټونو انډول په هغه چا باندې سمبالوی او ساتي چې په قومي شکل ریښي سره ولري او په دې ډول په غولونکي شکل سره انحصار وساتي یا دا چې یو واکمن ټولي چاري او یا ډیري مهمي چاري خپله سرته رسوي بل چاته په کې د مداخلې حق هم نه ورکوي، یا دا چې ورسپارل سوي شخص ته په خپله دنده کې صلاحیت نه ورکوي، یا دا چې د اداري په چوکاټ کې د مسرول انتخاب د صلاحیت په نه درلودلو انحصار کیږي، د مثال په توګه یو شخص په

وزیر سره نومول کيږي خو د وزارت په چارو کې دومره واک نه لري چې څومره دهغه مقام صلاحیت وي او په نامه وزیر صاحب بلل کيږي. همدارنگه معین، رئیس او امثال یې دي چې په لاندې او کښته توگه نومول کيږي، تري بده استفاده کيږي په همدې ناوړو کارونوسره د خلکو صبر او زغم تر کنترول وزي چي کله نا کله د انقلابونو زیږنده فکرونه تولیدوي.

د تحمل کمښت، تحمل، حلم زغم او صبر دا تر ټولو غوره صفتونه دي چې په چاکې دغه غوره صفت موجود وي بې له شکه چې بې ساري نعمت دی، دنیا د تحمل او زغم یو ښه ځانگړي درس تر شا پرې ایښي دی. زغم او صبر د الله له صفاتو څخه یو عظیم صفت دی چې په مبارکو اسماء الحسنی کې هغه د ځان لپاره یو اسم انتخاب کړیدی، په قرآنکریم کې دغه د حلیم مبارک نوم په ډیرو مواردو کې ذکر شوی دی، چې پروردگار د خپلو د ښمنانو په مورد کې هم زیات استعمال کړیدی. همدارنگه زموږ د ستر لارښود محمدرسول الله صلی الله علیه وسلم په صفاتو کې د حلم او زغم صفات ډیر زیات دي، که د حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم په مناقبو کې فکر وکړو نو ډیر ځله به په ډیرو مواردو کې له زغم او صبر نه کار اخستل شویوي، داسې ډیري بیلگي شته چې رسول الله صلی الله علیه وسلم زغم او تحمل کړیدی. همدارنگه صحابه کرامو د دې لاري پیروي کړیده.

داسې ډیري بیلگي سته په ډیرو مواردو کې به د رسول الله په مخ کې صحابه کرام د یو کار کې د زغم یاد نه تحمل په وجه ولاړیدل او د رسول الله نه به یې اجازه غوښتله چې مداخله وکړي لکه د حدیبیې په سوله کې چې کوم د تړون او توافق لیک لیکل کیدی په هغه لیککښي د محمد رسول الله له نامه څخه (د رسول الله) الفاظ لري کړای شول چې پدې سره حضرت علي د نورو صحابه وو زغم نه شواي کولای، خو رسول الله هم خپله زغم کاوه او هم یې صحابه کرامو ته د زغم او صبر توصیه کوله. د عبدالله بن ابې منافق یوه واقعه وه، چې په ډیرو مواردو کې یې کفارو ته جاسوسي کوله، په مسلمانانو پسي به یې تبلیغ کاوه، حتی دغه مبارک ایت د ده له خولي، د ده پر منافقت شاهدي ورکوي، چي:

[المنافقون: ۸]

ژباړه: که چیرته موږ سالم او جوړ له جنگه مدیني منوري ته ستانه سولو نووبه گرځوو عزت مند د دغي مدیني منوري ذلیله اوخوار .

چي مطلب یې رسول الله وو. د ده په نفاق ټوله صحابه پوهیدل، حضرت عمر د او ډیرو صحابه کرامو د ده د زوی په شمول له رسول الله نه اجازه غوښتله چې هغه ووژني، خو رسول الله د دې لپاره چې کفار ونه وایې چې رسول الله گواکېاوس خپل ملگري وژني، له زغمه کار اخیست او هغه ته یې څه نه ویل؛ حتی د هغه د ښخیدلو په وخت کې د هغه د زوی په غوښتنه د هغه جنازي ته ورغلي او لمونځ یې ورباندې وکړ.

یوه بله واقعه : كله چې حَاطِبِ بْنِ دَبِيٍّ بَلَّتَعَى د مكې معظمې مشركينو ته خط واستاوه او هغو ته يې د رسول الله د پلان په اړه معلومات ليكلي وه، وروسته د وحې په ذريعه كشف او ونيول شول، ډيرو صحابه كرامو ﷺ غوښتل چې سړيې ځني ووهي، خو بيا هم رسول الله ﷺ خپل زغم وښود او هم يې صحابه كرام دهغه له وژلو كړل.

دلته داسې معلومېږي چې د زغم نه كول هغه څه له لاسه وركوي چې د انسان او ټولني لپاره پكښې ډيري گټې نغښتي وي، زموږ په ټولنه كې د تاوتریخوالي ډير اړخونه د نه زغم له كبله راخوټيدلي او ستر شويدي چې ډير نژدي او ساده مثال يې په افغانستان كې د كمونست نظام تر نسكوريدو وروسته د مجاهدينو تر منځ نه تحمل او نه زغم دی. مجاهدينو هغه وياړ په ډيره قرباني او ښه ميرانه وگاټه چې نړۍ ورته له حيرته گوته په غاښ وه. مجاهدينو هغه وياړ وگاټه چې د نړۍ مسلمانانو بېگ له ډيره وخته انتظار كاوه. مجاهدينو هغه وياړ وگاټه، چې دري ميليونو شهيدانو يې په قبرونو كې، زرگونو كونډو او يتيمانو يې په كورونو كې او د وطن په ميليونونو مهاجرينو يې په پرديو ليري او نږدي هيوادونو كې هيله درلوده، خو دا گټه څه شوه، دا وياړونه ولي په خړو اوبوباندي لاهوسوه، جواب دادی چې دا هر څه د نه تحمل او نه زغم په وجه درهم برهم شول. جهاد بدنام سو، هيواد خراب او خلك نور هم په كړاوونو او ستونزو اخته سول چې تر اوسه هم دويم نسل پكښې زېږي، لويېږي او بيا پنا كېږي. خونه په تدبير، نه په زور او نه په پوهه ورته د حل لاره وموندل شوه، دلته به يوازي د حكمتيار او مسعود، د خود خواهۍ، تكبر، تنگ نظري او په اسلام كې دنه زغم هغه بدي پايلي وگورو چې هيواد ته يې څه ناوړينونه راوړل، د هغو په نتيجه كې دوی ته څه پېښ شوه، د جهاد تر برياليتوب وروسته د حكمتيار او مسعود په منځ كې څه موجود وو، دواړو په ظاهره د جهاد، اسلام او وطن د گټو او ازادۍ دعوه كوله .

دا مشتركات ترټولومهم وه. د دې دعوی ورته ښه زمينه برابره سوه د هر څه امكانات لاس ته ورغله، كه هغو زغم او تحمل كړي واي او خبره يې بېرته د لږو او وړو اختلافاتو په خاطر خدای ﷻ او رسول ﷺ ته سپارلي واي، نو بيا به افغانستان په نړۍ كې يو خپلواك، تاريخي او قهرمان هيواد واي. خلكو به يې په سوکالي كې له درناوي ډك ژوند كولاى. همدا ډول دويم مثال د طالبانو او شمالي ټلوالې تر منځ د نه تحمل او نه زغم خبره وه. كه په هغه وخت كې بيا هم په دې مبارك آيت سره په اخلاص عمل شوي واي چې:

[النساء : 59]

ژباړه: كه په څه كې مو شخړه سوه ، نو الله او رسول ته يې ور وگرځوئ ، كه (رشتيا) تاسې پر الله او د آخرت پر ورځ ايمان لرئ. دا غوره او په انجام كې ډېره ښه ده .

نو بيا به ولي هغه څه منځ ته راتلاى چې راغله او د هغو نتيجه مو وليده. كه اوس هم پردغه لاره فكر وشي گټه رسولای شي.

تر ضوابطو روابطو ته ترجیح ورکول : دا مسئله یوازي په اهلیت پوري نشي تړل کیدلای په دې مسئله کې د قوم پالنې ، سیمې پالنې او انډیوالۍ علایم ډیر لیدل کیږي. د دې مشکل ډیر تفصیل ته ضرورت نه لیدل کیږي ځکه چې دا بديهیات دي. ټول خلک په پوهیدلي او ورباندې پوهیږي. دغه رنځ د پخوا څخه جرړي کړیدي، مگر اوس یې نوره هم وده کړي. که څه هم له ځینو بې عمله خولو څخه اوریدل کیږي چې د ملي جوړښت په نامه کار اهل کارو ته ورسپارل کیږي، مگر دا ټولې د حال خبرې دي. په حقیقت کې بیا همغه څه کیږي چې کیدل او یا نور ډیر رمزونه ورسره مله شوي دي.

تعصب ته وده ورکول: تعصب یوه گرمه او پټه ماده ده چې په هر انسان کې وجود لري او هر سړی له دې مادې څخه څه ناڅه ځکه کوي خو په ځینو خلکو کې بیا دعادې شکل په مقایسه ډیر قوت لري، که څه هم دایو مهلك او نه جوړېدونکي مرض دی، خو بیا هم د علاج لپاره ضرور دوا لري. خو اړینه خبره داده چې څوک په دې سره قناعت وکړي چې دی په دغه ناوړه رنځ مبتلا دی او د هغه درمل کولو ته زړه ښه کړي. په افغانستان کې د تعصب ماده له ډیره وخته پالل شوي، وده ورکول شوی او کار تري اخستل شوی خو د علاج لپاره یې کمه او ناکافي هڅه شویده. په افغانې ټولنه کې دا ماده پلني جرړي لري مگر بل تري گټه اخستي، مذهبي، ژبني، منطقوي، قومي، کلتوري عوامل د تعصب اساسي جرړي دي. مور د دې شاهدان یو چې دا ټولې مادې د دغه هیواد په لنډ تاریخ کې ازمویل شوي چې دا هم ډیر تفصیل ته اړتیا نلري. یوازي بوی یې زموږ لپاره کفایت کوي. زه نه غواړم چې د دغو بیلگو مثالونه زیات روښانه کړم ځکه چې دا مثالونه ښه روښانه دی فقط دومره ورته گوته نیسم چې تعصب په ډول ډول ښو یو له هغو رنځونوڅخه دی چې په مور کې خپور شوي خو علاج یې پکار دی.

اداري نیمګړتیا

اداري نیمګړتیا تر ډیره د هیواد تر نظامونو پورې اړه لري. په هیواد کې یو نظام تربل نظامه پورې توپیر لري خو څه ناڅه نیمګړتیا په هر نظام او هر چا کې وجود لري، اداره که څه هم ډیرو اړخونو ته په پام سره ډیره اړتیا لري دایو مثبت حقیقت دی خو نیمګړتیا د هرې ادارې اکثره تر ښه علم، پوهې او کارې تجربې پورې اړه لري، لکه څنګه چې وړاندي وویل شوه د ملت او وګړو چارې تر ډیره تر ادارې پورې موقوفي دي. که په اداره کې نیمګړتیا وجود ولري نو مانا یې داده چې دغه نیمګړتیا د هیوادوالو پر ټولو چارو باندې منفي تاثیر غورځوي، مثلاً په اداره کې تعصب کول، رشوت اخستل، ظلم کول او یا د ظالم او ظلم پلوي کول، څلور واړه هغه څه دي چې په خلکو کې ستونزي پیدا کوي، دغه ستونزي د وخت په تیریدو سره نفرت زیږوي په نتیجه کې د دغه نفرت په قوت سره یوه فاصله رامنځته کیږي. دلته ددغو څلورو ټکو او علتونو په پام کې نیول ډیر اړین دي چې په پوره پاملرنه ددغه پرمختګ لاره ډب کړای شي.

د اشخاصو په رجحان سره بهرنی سیاست:

بهرنی سیاست د کورني سیاست عمده جز دی چې په سیاسي، اقتصادي او امنیتي چارو کې مثبت او عمده نقش لري. له همدې کبله چې د هیوادوالو برخليک په څو برخو کې د بهرني سیاست او پالیسیو سره تړلی دی چې هغه د ژوند بوختیا، لیوالتیا او بشپړتیا تشکیلوي له همدې کبله پکار ده چې په دغه عمده عنصر کې ډیر ژور تحقیق وشي ترڅو د هیواد جغرافیایي او کلتوري ارزښت په نظر کې ونیول شي، مذهبي مقدسات او سپڅلتیا د چوکاټ په توګه اساس وګڼل سي، ملي منافعو ته پوره پاملرنه وشي، امنیتي، اقتصادي مشترکات وڅیړل شي او بیا د هغه په رڼا کې بریالی تګلاره جوړه شي، مګر په خواشینۍ سره ویلای سو چې په افغانستان کې بهرني سیاست د ملي منافعو پر ځای شخصي منافعو په واک کې اخستي او تري بیخایه استفاده سویده، که موږ د دې ډیرې بیلګې وګورو ډیر ځله موندلای شو چې منفي پایلې یې څومره ژوري ستونزي راتوکوي. پرې پوهیدلي شو چې په راتلونکې کې تري ښه تجربه اخستلای شو خو مهمه داده چې په ځیر او حقیقت سره ورته وګورو یا وکتلای شي، د دې ښه اولنډ مثال دکمونستانو د واکمنۍ په وخت دافغانستان منفي سیاست وو چې له پخواني شوروي اتحاد سره څومره نژدې شوي وو، د هغو ټول شرایط یې منلي وه. د هغوی راتګ ته یېګ په مینه او محبت سره ښه راغلاست ویلي وو. د هغو توجه یې ځانونو ته راجلب کړي وه، مګر دا ټوله د اشخاصو د سیاست لاره، تګلاره او کړنلاره وه، نه د ملت صلاح مشوره او نه د حکومت ټولواکي پکښې نغښتیوه.

له بده مرغه تر هغه وروسته رباني صاحب د خپلې واکمنۍ په وخت کې د هغه ترخه پړاو په لیدوسره یوځلې بیا د روسانو په غیږ کې ملت وروغورځاوه. د ټوله هیواد د خرابیو وړانیو د خلکو پر پت او عزت د لوبوکولو، د دریو میلیونو

شهیدانو وینو، د یو نیم میلیون معیوبینو پری شوي لاسونه او پښې او د هغو وتلي سترگي د اووه میلیونو افغانانو د هجرت ناخوالي روسانو ته بخښل، هغوی بیگناه گڼل، د دوستۍ لاس ورکول بیا هم د افغانانو ملي سیاست نه وو، بلکې د اشخاصو د سیاست تگلاره وه.

هم دارنگه د اسلامي امارت په دور کې د اسامه مغلق او سخت مشکل چې تر پایه ورته د حل لاره پیدا نشوه، افغانستان ورسره په حیرانوونکي، دردوونکي، ویرانوونکي برخليک اخته شو د اشخاصو د سیاست تگلاره وه، همدارنگه د کرزي په دوران کې غربي دموکراسي راوستل، کفارو ته په افغانستان کې بې حده او بې سرحدو واکمني او اختیار ورکول. دقوم معزز علما او معزز خلك توهینول او بندي کول، د هیواد کلي او کورونو بمبارول په زرگونو معصوم افغانان وژل او بالاخره د دې زمينه برابرول چې په دې سپېڅلي هیواد کې د دوی ناولي قدمونه ثابت پاته سي او دايمي اډې ولري هم د یوڅو اشخاصو د سیاست تگلاره ده د افغانانو د سیاست تگلاره په تاريخي لحاظ د داسې تگلاري تصورهم نسي کولای، همداسې په روان بحران کې د گاونډيو هیوادونو په دښمنۍ کې گرمیدل، سختیدل، او بالاخره دهغو د دفاع نه کولو کمزوري یاناسي هم د اشخاصو د سیاست تگلاره ده، داسې ډیرې نموني لیدل کېږي چې یو واکمن د څو اشخاصو د خوشحاله کولو او د هغوی د ضرر د دفع کولو لپاره په یوه بې طرفه، معقول، او معتدل سیاست باندي استقامت نه کوي، هغه لاره چې د ملي امنیت ملي گټو د خونديتوب دوامي تقاضا کوي له نظره غورځوي، که څه هم په لنډ مهالې تگلاره کې په تدریجي شکل سره نوري ناخوالي راوړي .

اووم: د اشخاصو تلفول وژل یا د لاسه ورکول:

د نړۍ په هر هیواد کې با تجربه، روشن فکره، مدققین علما، په هره زمانه کې د هیواد لپاره یوه ښه او گټوره هسته بلل کېږي، په ټوله نړۍ کې د داسې هستۍ لپاره په ډیره دقیقه توگه هڅي کېږي چې داسې هستي په ډیره ښه او محترمه توگه وساتل شي، پرته له دې چې هغه شخص د حکومت له کړو سره موافق دی او که مخالف دی. دایوه طبعي خبره ده چې د هر هیواد وگړي له خپل هیواد سره مینه او محبت لري. همدارنگه په ځینو هیوادونو کې په ځانگړي ډول په اسلامي هیوادونو کې مذهبي امور هم د پام وړدي خو په مجموع کې له مذهب، وطن او کلتور سره د خلکو مینه او محبت موجود وي، کېدای سي یوازي توپیر په دې کې وي چې څوک دین او مذهب، څوک ملي منافعو او څوک کلتوري عنعناتو ته یو پر بل ترجیح ورکوي، خو اصلي مینه تر ډیره پر ځای پاتي وي. که موږ دقیق وگورو دلته دا اساسونو څیړنه ډیر څه را برسیره کوي چې په هغه کې د خلکو احساسات توپیر لري، د چاسره یوازي د دین احساس وي او له چا سره یوازي د وطن احساس وي، له چا سره د شخصي گټو احساس وي، دلته دوه احساسه وجود لري چې یوازي د دین او یوازي د شخصي گټو، که دغه منفرد احساسات د وطن له احساساتو سره یوځای نه وي ډیر ځله پریوه پیچلي لور پرمختگ کوي چې په نتیجه کې د احساساتو تداخل نه راځي همدغه یوپیړ کیدای شي دستونزو بنیادجوړسي.

بیرته به اشخاصو ته راشو، دلته تر ډیره د خلکو توپیر په احساساتو پوري اړه لري خو په ژوند کې هر چا د خپل ځان لپاره یوه گوښه اختیار کړیده په هغه کې یو اجتماعي فکر لري، هرڅوک یا په مخالفت کې گټه لټوي او یا په موافقت کې دا چې څوک په ثواب او څوک په خطا کې دی له دې نه بیا تحلیل کوونکي، تجزیه کوونکي او عوام خلک گټه اخلي.

دلته به په یوه لنډ مثال سره اکتفا وکړو، مثلاً که د یوه سړي سره یوازې د وطن احساس وي هغه یوازې د وطن جوړول، ودانول او پرمخ تلل په نظر کې نیولي وي، د دی لپاره هره لاره لټوي چې ترې گټه واخلي، پیسې پیدا کوي او ملاتړ ډیروي، خو د مذهب او کلتور ارزښت یې په نظر کې پوره نه وي نیولي او نه د هغه په اهمیت پوهیږي هغه پر هر چا باندي د ځان فکرکوي، ځکه نو د ملي گټو د پرمختگ لپاره له کفارو سره راشه درشه، معامله او ادغام ورته ښه کار ښکاري، مگر بالعکس یو بل شخص چې یوازې د دین احساس ورسره وي یا د دین او وطن دواړو احساس ورسره وي هغه بیا کفري معامله او ادغام د وطن او دین د گټو په تاوان بولي، د ځان په وینو یې مقابله کوي او دا د ځان حق بولي ترڅو ټول امکانات په کار واچوي، خو که دلته یو احساس وڅیړو هغه له وطن سره د مینې او محبت احساس دی چې په دواړو کې وجود لري، که دلته دواړه احساسه سره یو شي او یا تجزیه کوونکي ترې کوچ وباسي، نو مثبتې نتیجه ترې اخیستلای شي، د دی پر ځای چې د داسې فکر څښتن بندي، تبعید یا ووژل شي. ځکه دغه احساسات په مهارت یو کېدلای سي نه په زوراو وژنه سره، لکه څنگه چې د احساس د توپیر یادونه وشو دلته باید ومانو چې د هیواد او سیمې ټول شخصیتونه په یوه نظر نه شي راتلای او نه په یوه فکر سره موافق کیدلای شي، البته د یوه ښه تفاهم په رڼا کې یوې ملي او گډې نکتي ته ورژدې کیدلای شي، د هر چا گټه او شخصیت تر ډیره په خپل ځان کې ډیراهمیت لري، خو د کاري تجربې گټه یې په هر وخت کې یوې ملي خزاني ته ورته ده چې څه ناڅه هرڅوک گټه ترې اخیستلای شي، اما وهل، بندي کول، تبعیدول یې یوازې دانه چې هیواد له یوې ستري هستۍ نه محروم کړي، بلکې ډیرې نورې ستونزې زیږوي، مور د خپلې لنډې تیرې زمانې په مختلفو اړخونو کې ولیدل چې د ملي شخصیتونو، روحانیونو، علمای کرامو او سیاسي څیرو په له لاسه ورکولو سره هیواد د یوه بې سرپرسته یتیم په څیر د جهالت او نه تجربې له کبله په گړنگونو کې ولوېد، لوټ شو، تالا شو او هري بدرنگۍ ورته رامخه کړه، که څه هم د شخصیتونو ترمنځ د نظر سر سرې یا ژور اختلاف وجود ولري مگر د دې ټولو پر کړنو قضاوت خلکو ته پاتېږي.

له بده مرغه په افغانستان کې چې هر نظام په واک منگولي ښخي کړي تر ډیره یې د ملي مطرحو اشخاصو د نابودولو هڅه کړي، په یوه او بل نامه سره یېگ ورته د بدنامۍ لاره لټولي. د دې باوجود ډیرو واکمنو بیا د دغوڅیرو په مرگ صرفه نده کړي. د دې لپاره چې د هغه د نظام په وړاندې خنډ ونه گرځي او د هغو د کړنو منفي اړخونه ورته په گوته نه کړي یا ورباندې نور خلک ونه پوهوي، داځکه چې د هر نظام واکمنان داسې فکر کوي چې د هغو نظام به تلپاته نظام وي او دوی به دلته تل تر تله واکمنان وي، نو د دې لپاره د علمي او ملي شخصیتونو شتون د خپلې بقا

په وړاندي خنډ په نظر ورځي که څه هم د ده دغه ناسم نظر د نورو خلکو د تاييد وړنه وي، خو هغه په دې فکر کې کله هم نه وي چې دغه وگړي او شخصيتونه د خلکو لپاره د پيشوايانو مانا لري، خلک ورته احترام لري، له ښي تجربې او علم څخه يې هيوادوال گټه اخلي، که څه هم له ده سره د نظر بېلوالی لري.

اتم: د قضايي نظام نيمگړتيا او نه ناپېيلتوب:

په هر هيواد کې قضائيه قوه د مستقل واک لرونکې وي. د دغې قوې ټولې فيصلې يوازې په عدل او انصاف باندې ولاړې وي. همدغه ناپېيلتوب د دې لامل کېږي چې خلک دغه مرجع د ځان د برخليک لپاره يوازنی مرجع بولي. خوکه دا مرجع خپل استقلال ونه ساتي او يا د سياسي افکارو تر تاثير لاندې راشي په دغه صورت کې هغه خپل طبعي اهميت او ارزښت له لاسه ورکوي کوم چې د خلکو د اعتماد او تقاضا په نتيجه کې راغلی دی.

که موږ په ناپېيلتوب سره په افغانستان کې د څولسيزو راپديخوا د قضايي سيستم جريانات وگورو دا نتيجه ترلاسه کولای سو چې زموږ قضايي سيستم د سياسي افکارو ترسيوري لاندې راغلی دی هغه ناپېيلتوب چې دغې قوې ته پکاروو څه ناڅه له لاسه ورکړي. د دې زيربنده نتيجه به داسې چې د هغو خلکو لپاره چې د عدل تقاضا او هيله لري خو د قضا د ناپېيلتوب څخه مطمئن نه وي پرځای د دې چې دغه مرجع ته مراجعه وکړي خپل حق په خپل زور سره غواړي.

کله چې دغه قوه د سياسي افکارو لپاره قرباني کېږي په نتيجه کې يې دوې مهمې ستونزې راولاړېږي يو د هيوادوالو بې اعتمادې. دويم د بې عدالتی لمن پراخېدل چې برعکس به د ظلم تغیر پر ملت سيوری کوي. دا هغه بد حالت دی چې ناتوانه اوبې وسه خلک به د محروميت احساس کوي هغوی به د خپل برخليک په اړه داسې فکر کوي چې گواکې د دوی د برغونو د اورېدلو لپاره هيڅ مرجع نسته. له همدې کبله هغه چاته ښه فرصت پلاس ورځي چې د موقع څخه استفاده وکړي.

دابه کيدای شي هغه حالت وي چې د هيواد ډيری وگړي شايد په دې عقیده وي چې دغه قوه د يوې متخاصمي ادارې ښه لري نه د يوه قضايي قوې حيثيت. په همداسې پالیسی به خامخا خلک د مايوسۍ احساس پيدا کوي، که څه هم چې داداري فساد او بدې اخستني يوه بله لويه ستونزه ده چې هغه بيل اړخ لري.

کرغېر نه غربي د موکراسي

لومړی باید په دې سره پوه شو چې اساسي دموکراسي څه ته وايي؟ دویم دا د چا نظام دی؟ دریم څومره سابقه لري؟ څلورم دا د چاپدیده ده او د څه مطلب لپاره ورته وده ورکول کېږي؟ پنځم د چا په مرسته پالل کېږي او مخ ته ځي؟ په اخیر کې زموږ د هیواد لپاره څومره اغیزمنه تمامېدلای شي؟ دلته هغه شپږ مطالب ډېر ضروري دي چې په ځیر سره وڅیړل شي نه دا چې د بل چا له ډول او سرنا سره وناڅو او وایو چې (شک دی بچی شک دی) د بل نظام په پټو سترگو تقلید اوبدرگه شي. اوس تر هرڅه وړاندې دا مهمه ده چې سړی په دې باندي پوه شي چې افغانستان کوم هیواد دی، د کوم کلتور پالونکي او ملگری دی، څنگه فکر او نظام په گړندیوتوب سره وده پکښي کولای شي.

په همدې پوهه سره موږ د ډیرو هغو سوالونو جوابونو ته ځان نژدې کولای سو، چې د آخري اسلامي خلافت په مرکز ترکیه کې وجود لري. کوم چې د اسلامي خلافت وروستی تاتوبی او د هغه د ختمولو مرکز دی. که څه هم په دې موضوع کې د غربي هیوادونو ډیر اشتباهات تر سترگو کېږي چې دغه زړه ته یې د مکروب لاره ورکړه، یا دا چې د عرب او عجم زهرجن الفاظ یې د تعصب په توگه پکې وشیندل شول بالاخره یې اسلام او مسلمانانو ته د نفاق، شقاق او پراگندگۍ لاره پرانستله چې دیکتاتور اتاتورک یېگ نوره هم فاصله زیاته کړه، دا یوازنی علت نه دی چې کفایت ورباندې وشي که څه هم د تمرکز سترگي په ډیر زور سره دغه لورته کېږي شويدي ترڅو هم مړ او هم پر په یوه چوکاټ کې ځای شي، خو بې طرفه تواریخ هغه څه په خپله ځولۍ کې رانغاړي چې علتونه یې په گوته شي وڅیړل شي، وشربل شي او کوچ تری راوايستل شي، گومان کوم چې په راتلونکي یا روان مضمون کې به ورته برېښې وړکړو.

دموکراسي څه ته وايي موږ پخپله اصطلاح د دموکراسۍ د لفظ لپاره څنگه لغات کارولی شو؟

دموکراسي د عربي، پښتو او فارسي کلمه نه ده. دا یو انگریزی لفظ دی چې د دموکراسۍ طلبو اذهانو په زیارې په نړۍ کې عام والی خپل کړی دی. خو زموږ په ژبه کې له خلکو نه جوړشوي حکومت ته وايي کوم چې بشپړه ازادي ولري، د خلکو د اکثریت رایه په کېني مطلقه مطرح ده، مانايې دا چې په لس کې نه تر شپږو پوري که د یوي یوي پریکړې پلوي وکړي نو هغه پریکړه به د یوه قانون په ځیر بڼه خپلوی، په دې کې اصلاً د شریعت او مذهب دخل نشته بلکې دموکراسي د مذهب او حکومت په منځ کې بېلتون ته ښه پام کړي په دې پدیده کې ډیرکار سوي چې د هغو د ربط تار هم پکښي له منځه وړل شوی یا شلیدلی دی. دموکراسي د انسان د کرامت لپاره یوازي او یوازي ازادۍ ته لاره ورخپله کړي چې په نړۍ کې هر څوک کولای شي له خپلې ازادۍ نه د یوي وسیلي په توگه کار واخلي، یوازي یوازي دوه شیان پکښي مراعات او مطرح شوي چې یو ملي امنیت ته خطر نه وي او بل د ملي احساس پارول پکښي په ځغرده تبلیغ نشي.

د دموکراسۍ یو بل تعریف دادی چې حکومت د خلکو د رایو په اکثریت سره انتخاب شي، اساسي قانون چې د ملک چاري په وړاندې بیایې هم د خلکو د گډ نظر بیا د اکثریت او ډیر والی په صورت کې جوړیدلای شي. د یته مققنه قوه ویل کیږي چې په هغه سره به د تنفیذ په شکل قضائیه او اجرائیه قواوي د ملت او حکومت چاري پر مخ بیایې. اوس به دې مطلب ته راشو چې دموکراسي څه ته وایې؟ یو تعریف چې مخکې مو ورته اشاره وکړه د خلکو حکومت دی. دویم تعریف دا چې له مذهب نه بېل د خلکو د نظرونو حکومت دی چې زموږ په ټولنه کې په سیکولر یا لامذهبه نظام پیژندل کیږي چې دین، مذهب او حکومت سره بیل وساتي. د داسې قانون پلوی کول د هغو خلکو لپاره گټه رسوي چې د مذهب فکر ورسره مطرح نه وي یوازي د مدني ژوند، ازادۍ، او خپلسری څرنگوالي په نظر کې نیسي. د نړۍ په دموکراتیکو حکومتونو کې پارلمان (اولسې جرگه) د مقننه قوې په نامه واک لري چې د پریکړي عملي کول یې په قضاییه او اجرائیه قواوو پوري اړه لري. پارلمان چې د دولتونو په تناسب توپیر لري د خلکو له غوره کړی شویو استازو له ترکیب څخه جوړیږي، د پارلمان پرېکړې د خلکو د رایو په اکثریت سره منل کیږي چې په ښکاره ډول د شریعت دین او مذهب ورسره هیڅ تړاو نشته، که څه هم په افغانستان کې د اساسي قانون د جوړولو لپاره د لویې جرگې جوړول یوه ځانگړتیا ده مگر داچې ځیني خلک دموکراسۍ ته د اسلامي دموکراسۍ نوم اورنگ ورکوي هیڅ بیخ او بنیاد نه لري.

دموکراسي د چا نظام دی؟ که څه هم دموکراسي په خپل ذات کې یو اوږد فکري تاریخ لري خو عمده څرنگوالی یې په اروپا کې د فیوډالي او مورثي حکومتونو پر ضد د ازادۍ بڼه واخستله، په تیر تاریخ کې چې له نولسمې پېړۍ څخه وړاندې تیرشوي په اروپا کې داسې حکومتونه موجود وه چې ملک (پاچا) او د هغه ښځه ملکه یې په مخکې کې د خدای نایبان نومول کیدل، ځکه چې د ډیرو یهودي او نصراني راهبانو انحرافاتو دوی ته دا لقب وربخښلی وو، چې ملک پر مخکې باندې د خدای ښځه نایب دی. هغه چې څه کول وغواړي نو هغه گواکې د خدای غوښتنه ده. په اطاعت کولو سره یې وگړي هر ورو مرو مکلف دی. د مثال په توگه که بالفرض د ملک رضا او خوښه وي

د انسان وژل، له وطنه تبعیدول، مری گړځول او بندي کول ټول بې له کوم دلیله ورته مباح دي. دهغه وخت پاچاهانو هم دغه د تکبر فکر منلی وو او دایې خپل مذهبې او دیني حق باله د وخت راهبانو یې هم دا حق د خدای ښځه وگړي په توگه تایید اووه.

یو بل علت داهم موجود وو چې په نصرانیت او یهودیت کې د حکومتي چارو نظام وجود نه درلود ځکه به نو همیشه د مذهب په نامه شخصي چاري پر مخ بیول کیدلي او مذهب به د وسیلي په ډول کارېدی.

یو بل عمده علت داهم وو چې په یهودي او نصراني ادیانو کې د هغه عصر د راهبانو انحرافات ترحد ډېر شوي وه چې پر ډېرو توکمیزو، سیمه ییزو، ژبنيو توپیرونو باندې ولاړ وه دا یوه بله ستونزه وه چې مذهب یې پکښي وړک کړی یاپاشلی وو. له همدې امله د ډېرو اختلافونو جنګونو وینو توپولو هنگامه یې په دغه سیمه کې گرمه ساتلې وه. نژدی

هر راهب ځان د خلکو پلار باله او د پلار لقب ورته کارول کیده او هغه څه چې به پلار غوښتل هغه به د زامنو لپاره جدي فريضة وه چې ترسره کولای به یې. د بېلگې په توگه په غرناطه کې د زيمينس کړني او نارواوې چې په نتيجه کې یېگ د ډيرو مذهبونو د پيروانو او د لامذهبو او مختلفو مذاهبو ترمنځ تاوتریخوالي ته دغه لاره غوره شوه لکه دموکراسي چې هر سړی باید د خپل نفس واک ولري، د ځان لپاره وکیل انتخاب کړي او د هغه وکیل له لاري حکومت وټاکل شي مذهب د دولت د اداري او د ژوند له چارو بېل وساتل شي، د ژوند د چارو لپاره پارلمان تصمिम ونيسي اجرائیه او قضائیه قواوي یې د تطبیق چاري پر مخ بوځي، هم دا لاره کولای شي خلکو ته د محدودیت او مسرولیت حلقه بي ماناوبښي .

له نولسمي پېړۍ راپدې خوا دموکراسۍ په اروپا او امریکا کې پوره وده وکړه چې په تیره شلمه پېړۍ کې یې اسلامي هیوادونو ته هم لاره پیدا کړه، که څه هم د عثماني خلافت تر ړنگیدو وروسته چې د عبدالحمید خلیفه د بي کفا یتي له امله پای ته ورسید. په ترکیه کې یوې دیکتاتورې سرتمبه گۍ دغې دموکراسۍ ته د اسلامي نظام پر ضد لاره پرانیسته. دغه راز دموکراسي د یهودیت، نصرانیت او الحاد خلاصه شوي او طرحه شوي ژوند لاره ده چې نن یې په زور او مهارت سره په اسلامي هیوادونو کې جرړي ځغلولې دي.

دموکراسي څومره سابقه لري؟ د ځینو تاریخ پوهانو په نظر د دغه نظام بنسټ ایښودونکی یو یوناني مشهور عالم او فلیسوف افلاطون وو چې په منځنیو پېړیو کې یې نړۍ ته سترگې رڼي کړي او پتي کړي دي. د هغه ترمگ وروسته د یوې غوره مفکورې په توگه ترڅیرونو لاندې شربل کیدله ترڅو یې د یوه نازک تخم په څیر د استالین د شاگردانو له لاري دهگۍ مثال واخست، همدارنگه په اتلسمه پېړۍ کې د اروپایي پوهانو لخوا نوره هم وشربل شوه چې د منځنیو پېړیو په پای کې یې له هگۍ نه سر راوايست. تردې وروسته په نولسمه پېړۍ کې د ځوانۍ مرحلي ته ورسیده. په شلمه او یوویشتمه پېړۍ کې معلومېږي چې د اوج پر لاره روانه ده چې د ډيرو پوهانو په اند په دوه ویشتمه او درویشتمه پېړۍ کې به خپل پاخه سن ته ځان ورسوي بیا کیدای سي تردې وروسته له منځه ولاړه شي چې ځاي به یېگ ان شاء الله د اسلام مضبوط او اسماني قانون ونيسي.

د دموکراسۍ د مفکورې دویم مشهور بنسټپال پریکلیس دی چې په یونان کې د یوه ښارچې اتن نومیدی پاچا وو او له ۴۲۲م څخه تر ۴۴۹م پوري د هغه ښار واکمن و. د ده په وخت کې یونان پر مختلفو ښارونو ویشل شوی وو، قومي، نژادي، فرقوي، منطقوي، فرهنگي او مذهبي توپيرونه پکښي ښه زیات وه، جنگونه او وژنو پکښي ډیر پاخه تاداونه درلودل. درنو کورنیو او شتمنو خلکو به د نورو خوارانو او بیوزلو خلکو پر حقوقو خيتي اچولي وي. هغوی به یې د غلامانو په توگه استعمالول. په همدې وخت کې پریکلیس د دې ابتکار گټونکی شو چې خلکو ته پوره او مساوي حقوق ورکړي او په حکومت کې بیوزلو او غریبو خلکو ته د شمولیت لار هواره کړي. همدارنگه په اقتصادي او صنعتي کارونو کې هغو ته د خپلي خوښي د کار چانس برابر کړي. د دې سره سره د ده ځینو افکارو کمونستي بڼه درلوده لکه خوارو او بیوزلو خلکو ته د فیوډالانو یا شتمنو خلکو مخکي ورکول همدا ډول تر ډیره وخته د خلکو په

ټول ژوند کې مساوي ساتل چې دا بيا د شتمنو او زيارکښو خلکو پرسر يو گوزارغوندي وو. مگر وروسته په پنځمه اوشپږمه پيړۍ کې په همدغه ښار کې د سولون، کلسټين، اناليسټ او نورو واکمنانو لخوا په کې د پام وړ ترميم وشو.

دا چې دموکراسي د څه هدف لپاره پر مخ بيول کيږي؟ د دې اهداف تر ډيره معلوم دی، مور له وړاندي يادونه وکړه چې په يونان او نورو اروپايي هيوادونو کې ډيرو فکرونو او مذهبونو وجود درلود چې هغه ځيني اسماني او ځيني غير اسماني مذاهب وه، له دې نه علاوه الحاد او لادينيۍ پکښي ډير رسوخ درلود، د تور، سپين، غنم رنگه، نژادې مسئله يوه بيله ستونزه وه چې ان تر اوسه هم په امريکا او اروپا کې دغه تبعيضونه وجود لري، د دغو ستونزو له منځه وړلو لپاره دموکراسي نظام ته ښه پام شوی او وده ورکول شوې وه چې د شلمي پيړۍ په وروستيو او د يويشتمې په پيل کې يې ډيري بېلگې په گوتو کولای شو چې هغه د اروپايي مختلفو دولتونو، مختلفو ژبو او قومونو يو کول دي. هغوی د يوي ستراتيژۍ په جوړولو کې توافق ته رسيدلي دي چې هغه د حدودو له منځه وړل د مروجو اسعارو يووالي او پوځي اتحاد دی، چې واقعاً د هغو لپاره يو قوي او مثبت گام دی داچې د دي اړينتوب ترشاخه باعث سته دابيا بله خبره ده.

که څه هم په پنځمه پيړۍ کښي د يونان حکومت دموکراتيک پړاو ته سر ورننه ايستلی وو خو په هيواد کې يې چې داتن ښار يې مرکز وو د دموکراسۍ نوم نه وو خپل کړی دا د هغوی لپاره د يوه غوره فکر پديده وه، د يونان په تاريخ کې د دموکراسۍ ابتکار د هغواختلافاتو له مينځه وړل وو چې د خلکو ورځنی ژوند يېگ گواناوه او د هغو کارونه يېله خنډ سره مخامخ کړي وه.

دويم په يونان کې هغو کسانو ته ازادي ورپه برخه کول وو چې دغلامۍ او يا هغه ته ورته ژوند يې د شتمنو او اشرافو د جاه طلبۍ، خوښۍ او خوشامندی لپاره تيراوه، مگر دغې دموکراسۍ بياپه نورو پيړيو کې چې د امپراتوريو د واک پراخيدل يې غوښتل بله بڼه درلوده، په ځانگړي توگه د رومانيانو، اسکندريانو او پارسيانو په خونړيو واکمينو کې. مگر د دې پديدې سره سره په اوومه پيړۍ کې بيا د اسلام د سپيڅلي دين په وړاندي يو بل دريځ خپل شو.

اسلام يو هغه سپيڅلي قانون وو چې د هر چا لپاره يې خپل حق ورکړی وو. اسلام د بشر درناوی، د ظلم او استبداد مخنيوی، د نارينه وو او ښځو د حقوقو درناوی او د هغو لپاره حق ورکول، فرهنگي، اقتصادي او اجتماعي ژوند ته وده ورکول او بيا د اتفاق او اتحاد پر لار د خلکو سمول او برابرول، په نړۍ کې د نژادي، فرقوي، قومي، منطقوي توپيرونو مخه نيول وه چې ټولو ځپلو طبقو يې په ښه ورين توب سره هر کلي وکړ او په لږ وخت کې په افريقا، اسيا او ځينو اروپايي سيمو کې خلک د اسلام په مبارک دين مشرف شول؛ مگر داچې په اروپا کې د عيسويت او يهوديت لړۍ ډيرهگرمه روانه وه د دغو مذهبونو راهبانو او پادريانو د اسلام د خپريدو مخه ونيوله د دې لپاره چې د اسلامې نظام د راتلو مخه ونيسي. د دموکراسۍ نظام ته يې يو بل رنگ ورکړ.

کڅه هم په نړۍ کې اوس دايو معلومات يا علم دی چې سپری د دموکراسۍ په تاريخ پوه شي، خو مهمه خبره داده چې موږ ټول بايد په دې باندې پوه شو چې د دموکراسۍ نظام زموږ د ټولنې او خلکو لپاره څه حيثيت لري او څومره ستونزې مو کمولای شي، څومره ورسره زموږ د ملت وگړي ليوالتيا لري او ولي غربي هيوادونه غواړي چې د دغه نظام د تطبيق لپاره دېگ زموږ هيواد قرباني کړي يادوی خپله قرباني ورکوي او ولي دغه نظام چې د خوشي او آزادۍ په نوم بدرگه کيږي اسلامي هيوادونو ته د B 52 الوتکو او کروزو توغنديو يا خونړيو انقلابونو په بدرگه راځي، داچې هر څه دي گټه ده که تاوان دی، ښه دی که بد دی دابه شاته پريږدو. دابه وڅيرو چې زموږ برخليک به ورسره څنگه وي؟ زموږ مشکلات به ډير کړي که به يې کم کړي؟ زموږ خلك ورسره ليوالتيا لري او که نه؟ زموږ له ټولني سره سمون لري او که ټکر؟ دا هغه څه دي چې موږ بايد ورباندې حتماً پوه شو.

اول: زما او بيا له ډيرو مسلمانانو سره به دا سوال وي چې په اسلامي نظام کې د بشر، نر او ښځې، لوی او کوچني، مسلم او نا مسلم، گاونډي او عام، مسافر او مقیم همداسې .... نورو پوره حقوق قوانين او لارښوني پکښي معلومي شوي، د نړيوالو اړيکو امنيت، اقتصاد، سياست او همکارۍ ټول اړخونه پکي په بشپړه توگه ښودل شوي، د مډرن تکنالوجۍ، ښوونې اوزده کړي، او خود کفائي سره خلکو ته امر کوي، لنډه دا چې د انسان د ټولو احتياجاتو لپاره پکښي هيڅ ډول نيمگرتيا نشته، سره له دېگ چې د هيواد ټول وگړي سل په سل کې مسلمانان دي څه ضرورت سته چې نظام يېگ د اسلامي نظام پر ځای يو غربي نظام خپل کړي او په اسلام کې د مسلمان لپاره کومه نيمگرتيا شته چې د غربي دموکراسۍ نظام يې ځای ونيسي او يايې بشپړه کړي؟

دويم په افغانستان کې څومره وگړي موجود دي چې د اسلامي نظام له شتون سره موافق نه دي او د دغه نظام د بدلون په لټه کې دي اوس مانا دا چې څو فيصده وگړي د دغې مفکورې او عقيدې درلودونکي دي؟

درېم: په اوسنۍ عصري نړۍ کې چې اقتصادي، سياسي، تکنالوجي او تعليمي بهير گړندی روان دی په اسلام کې د دغه پرمختگ لپاره څه موانع شته چې د دغه گړنديتوب په وړاندې لاره ډب کړېده کيدای شي دېته ورته ډېر سوالونه وجود ولري چې زما په عقیده هيڅ مسلمان يې د قناعت وړ ځواب نشي ويلای.

ځيني وگړي به دا استدلال کوي چې دغه غربي دموکراسي له اسلام سره ټکر نلري او يا دا چې د اسلامي دموکراسۍ نوم ورته کاروي. له هم دې کبله ورته مباح وايي او دا د ځان لپاره د خلاصون لاره بولي، ځيني نور دموکراسي پلوه خلك بيا دموکراسي له نړۍ سره د تړاو او ربط ذريعه او وسيله بولي خو پر هغه څه چې د اسلام له منل شوي مذهب سره ټکر لري سترگي پټي شوي دي يا په داسي دلايلو باندې ځان ته لاره پرانستي چې هيڅ مقنع نه وي، په هر صورت بايد هغه څه ته ورشو چې زموږ ټولنه ورسره لاس او گريوان شوي ده.

دغه غربي دموکراسي پر اسلامي ايډيالوجۍ څومره منفي اثر پري باسي او څومره د اسلام له نظام سره ټکر لري؟

په دی به کیدای شي ډیر خلك پوهیدلي وي خو زه غواړم هغه ټكو ته ورشم چې د اختلاف او ټكر ټكي دي او په راتلونكو نسلونو كې او يا هم سمدستي ژوند كې د بدبختۍ سبب كېږي:

لومړی: لكه څنگه چې مو وړاندي یادونه وكړه چې دموكراسي یو لوېديز نظام دی. لوېديز هیوادونه یې د پلي كولو لپاره په ټوله اسلامي نړۍ كې په سياسي، اقتصادي، فرهنگي، فكري او عملي جنگ بوخت دي. د دغه نظام يافكر د ټينگولو لپاره په ملياردونو ډالر مصرفوي. په نه سترېدونكي ډول یې په رسنيو (مېډيا) كې د تبليغاتو لپاره پيسي او خلك په كار اچولي دي. په ټوله نړۍ كې یې یو ناپايه جنگ پر لار اچولي، څو په ټوله اسلامي نړۍ كې وده وركړي او بري ته یې ورسوي چې دا خپله د سوال، شك او انديښني خبره ده.

دويم چون په دموكراسي نظام كې بشپړې آزادۍ ته لاره وركول شوي كه هغه د مذهب آزادي وي كه د بيان آزادي وي او كه د اخلاقو او افعالو آزادي وي، خو اسلام بيا د انسان د ټولو آزاديو لپاره حدود او چوكاټ لري. د مثال په ډول زنا، شراب، سود او ارتداد ټوله په دغو آزاديوكي راځي او همدا د اسلام او دموكراسۍ تر منځ د ټكر خبره ده.

كه د اسلامي قوانينو مراعات په نظر كې نيسو ځينو مطلقو آزاديو ته زيان رسېږي. كه د دموكراسۍ په موډ او نظر ځان او نظام عيار شي نو اسلام ته زيان رسېږي. كه د اسلام حدود په بشپړه توگه په نظر كې نيول كېږي په هغه صورت كې دموكراسي نيمگړي پاته كېږي د لوېديځوالو داعتراض او ناراضۍ سبب گرځي چې د هغه لپاره ښه دليل د عبدالرحمن مرتد مسئله ده. په اسلام كې د مرتد حكم بيرته اسلام ته گرځيدل او يا د انكار په صورت كې وژل دي. د عبدالرحمن په مسئله كې د غربي دموكراسۍ او اسلام كلکه مقابلې راغله چې بالاخره اسلام شاته وغورځول شو دموكراسۍ د خپلو بادارانو لخوا برياليتوب وموند. كه څه هم اسلام پالو پر دې ټينگار كاوه چې دا د مسلمانانو ملك دی د اسلام په قانون سره به محاكمه كېږي او مرتد ته به د اسلام د قانون له مخي سزا وركول كېږي، خو د لوېديځوالو استدلال داوو چې په افغانستان كې دموكراسي نظام اعلان شوی، موږ له هغه نظام سره مالي او ځاني مرستي كوو. په دموكراسۍ كې انسان د بشپړې آزادۍ واك لري، نو له همدې كبله عبدالرحمن مرتد د دموكراسۍ په چوكاټ كې له آزادۍ څخه استفاده كړي. له همدې كبله ورته سزا نشي وركول كيدلای ځكه چې داسې سزا وركول د دموكراسۍ په وړاندي جنایت دی او جنایت بلل كېږي. همداسې وشوه چې د بوش په يوه ټليفون اسلام، شريعت، كلتور او خپلواكې ټول تر پښو لاندې شول، دموكراسي پلي شوه، اوس به څوك د دی دفاع وكړای شي چې دموكراسي د لوېديزيانو نظام نه دی او يا له اسلام سره ټكر نه لري.

څلورم: د آزادۍ په چوكاټ كې ځيني جنايتونه دي چې له غربي لیده ورته جنایت نه ويل كېږي. د مثال په ډول لكه زنا په داسې حال كې چې دواړه فاعلين راضي وي، لكه شراب څښل، مذهب بدلول، د يوه نارينه له بل نارينه سره نكاح كول، د ښځو همجنس بازي او داسې نور. كله چې د داسې جنايتونو په وړاندي سزا په دموكراسي نظام

کې نا مشروع شي نو معلومه خبره ده چې د دموکراسۍ د ملاتړو قوت تر اسلام پالو په اوسنۍ نړۍ کې څو ځله قوي دی چې په نتیجه کې د اسلام حدود بیرته شاته پاته کېږي .

څلورم: یوه بله لاندې مسئله چې د بشري حقوقو موضوع ده چې په اصولو کې بیرته له غربي دموکراسۍ سره مشترکات لري او افغانستان هم په دغه لومه کې سر ورننه ایستلی دی. د هغو سره یې موافقه لاسلیک کړېده، د بشري قوانینو په اوسني منشور کې قصاص، رجم او لاس پرې کول ممنوع اعلان شوي. د بشري حقونو موسسات دا د بشر پر ضد ناروا عمل بولي، خو اسلام دا حدود په ټولنه کې د اصلاح لپاره ټاکلي دي. اوس دا مسئله ده چې د دواړو قراردادونو مراعات وشي چې یو اسلام دی چې د فطرت څخه افغانانو پر ځان منلي او بل د بشري حقوقو په نامه غربي قانون دی. که چېرته دموکراسۍ ته ورسو نو ښکاره خبره ده چې باید د هغه څه مراعات په نظر کې ونیسو چې غریبان یې په لټه کې دي او هغه څه به شا ته غورځول کېږي چې الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ پر مور د تطبیق مطلق امر کوي.

هم داسې د بې سترۍ، نا مشروع یعنی غیر شرعي طلاق، بې له محرمه د ښځو تگ او سفر، په جهاني المپیک کې د ښځو برخه اخیستل یا په عام محضري منډي، تجارت او د نورو خواهشاتو لاره خلاصول دا ټول هغه څه دي چې د اسلام د بیخ ایستلو لپاره په کار اچول شوي او په قانوني شکل اسلام ته گوزار ورکوي او په تدریجي شکل یې له منځه وړي.

پنځم: تر ټولو مهمه داده چې په یوه هیواد کې دوه قانونه په یوه وخت کې نه سي چلېدلای او نه د ټولو قوانینو په ډول یو په بل کې تداخل کېدلای شي. له همدې کبله باید یوه قانون ته ترجیح ورکول شي ځکه چې په دین کې هیچاته د تصرف اجازه نسته چې څه پکښي کم او یا زیات کړي.

سوال: که څوک په دی نظروي چې دموکراسي نظام د اوسني عصر ضرورت دی او په هغه سره هیواد او ملک په وړاندې ځي او رقابت کولای شي او خلکو ته روزگار پیدا کېږي، بشپړه آزادي پکښي ساتل کېږي، د نړۍ له توجه څخه برخمن کېږي او نور داسې څیزونه؟

ځواب: دلته خبره داده چې اسلام له دغو څیزونو سره چې مباحات دي هیڅ ټکر نه لري، هغه څه چې د اسلام سره مخالفت ونه لري اسلام ورته اجازه ورکوي چې وشي او خلک تري استفاده وکړي دا چې

د دموکراسۍ تر عنوان لاندې وړاندې بیول کېږي، ولي د اسلام او شریعت تر عنوان لاندې تر سره نه سي؟ داسي لیدل کېږي چې ځیني کسان چې په هغو کې ځیني علما هم راځي په دې عقیده دي چې اسلامي دموکراسي یا محلي دموکراسي یا دا چې انسان او خپل عمل، نو له همدې کبله دموکراسي د اسلام په وړاندې ډب کېدلای نه شي، مثلا که څوک لمونځ کوي، که څوک روژه نیسي، که څوک حج ته ځي، که څوک زکات ورکوي، که څوک تعلیم او تبلیغ کوي، نوهرڅوک دا کارونه کولای شي او داسې نور؟

جواب: په اسلامي ټولنه کې اکثره علمای کرام په دې عقیده دې چې دموکراسي په اسلام کې نشته ځکه اسلام کامل دین او کامل نظام دی. د دموکراسۍ لفظ په اسلام کې نه شي استعمالیدلای، اما کوم مشترکات چې لیدل کیږي هغه باید په اسلامي نامه سره تعریف کړای شي، نه په بل لفظ (یعني دموکراسي) باندي، د مثال په ډول بشري درناوی او د خلکو یا د بشر احترام د شریعت په چوکاټ کې، گ آزادي، تعلیم او تکنالوجي او داسې نور... دې ته اسلام تر ټولو دروند حق ورکړی، هر انسان ته په دې سره امر کوي چې د ښو اخلاقو، ښه کمال او ښه علم خاوند وي او د خلکو په چوپړ کې همیشه اوسي، دا او دې ته ورته اعمال، افعال او کمالات دا مانا نه لري چې په دموکراسۍ سره تعبیر شي، ځکه اسلام دهغه له پاره قانون وضع کړی باید اسلامي قانون ورته وویل شي.

زه د غریبانو د دموکراسۍ نظام ته بد نه وایم او نه هغه ته ناکامه نظام وایم، خو د څیړني مطلب مي دادی چې څومره زموږ ستونزي په حلیدلای شي او څومره زموږ ټولنه ورته چمتو ده چې د دغه ډول دموکراسۍ په چاپیریال کې ژوند کولای شي؟ او بالعکس څومره موږ ته ستونزي پیدا کولای شي؟ مطلب مي هم هغه دی لکه څنگه چې مي مخ کې وړاندینه وکړه چې دموکراسي د اسلامي حدودو د ماتولو او د اسلام د دین او نظام د کمزوري کولو لپاره د غریبانو تر ټولو ښه او بریالی وسیله ده، له بلي خوا په ټولنه کې د نورو بدبختیو زیږنده هم ده. په ځانگړي توگه زموږ د ټولني لپاره د افغانستان مثال یې پارلمان دی. که په پارلمان کې په سلو کې د یو پنځوس یا د ۴۹ په مقابل کې دوه فیصده په دې فیصله وکړي چې بهرني ځواکونه دې په افغانستان کې پاته شي او یا دې ورته اوږد مهالي یا همیشنی اډي ورکول شي په دموکراسي نظام کې دا کار مشروع دی. نور شل فیصده ددې حق نه لري چې له فیصلي څخه سر وغروي، خو په اسلام یاشریعت کې دا شنیع او ناروا عمل بلل کیږي. هیڅ وخت د تطبیق او تنفیذ وړ نه شي بلل کیدلای، نو دلته به ټولنه او هیواد د دوولورو قرباني کیږي چې تر اوسه پوري هم دا قرباني دوام لري، داسې او دې ته ورته ستونزي به ښایې ډیري پکښي راولاړي شي چې په لږ مهالي بهیر کې نه د ټولنې او نه د افرادو په گټه وي، په هر صورت دموکراسي د افغانستان لپاره هغه نظام دی چې ښایي په سلو کې شل، دېرش موافقین ولري خو په یقین سره ویلای شو چې په سلو کې او یا تر دې زیات افغانان یې مخالف دي او اسلام هغه نظام دی چې ښایي په سل کې لس فیصده مخالفین ونه لري. اوس دلته ویلای شو که د خلکو رایه معتبره وي نو هم باید اسلام او د هغه قانون حاکم اوسي او که چاپیریال او ټولنه معتبره وي نو هم باید اسلام وي، که د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ مکلفیت معتبر وي نو هم باید اسلام حاکم شي او که خدای مه کړه څوک په دی عقیده وي چې په اسلام کې سختي او تشدد دی نو دا انتخاب یې خپله کړي دی، بل دا چې اسلام د اعتدال نظام دی. په دې نظام گ کې نه تفریط او نه افراط وجود لري، بلکي یو معتدل نظام دی.

خلاصه دا چې زما په نظر افغانستان په غربي دموکراسي نظام سره نه شي جوړیدلای او نه هم دموکراسي پکښي آرامي راوستلای شي، ځکه چې د دموکراسۍ په وړاندې داسېگ مخالفتونه شته چې په داخل کې قوي او پخې جرړي لري. اسلام په خپلو ټولو حدودو کې چې په عملي طور دهر وخت واکمنو ته د یوي سالمې ټولنې جوړولو امر

کوي نر او ښځي ته د پاک لمنۍ تحفه ورکوي. له فحش او بې حيايي څخه نجات ورکوي چې انسانان په يوه داسې ټولنه يا چاپيريال کې ستر شي چې له اخلاقي پلوه يو با ادبه، با عمله، پاک او سالم انسان وي. که څه هم اسلام د آزادۍ له بريده د اوبستو مخنيوي کوي، هغه د لوی خدای د حکمت او د اسلام د معجز دين ښه نتيجه ده چې ورو ورو يې تجربه کار او با علمه شخصیتونه په حکمتونو پوهيږي او ساينس پوهان يې په عصري تجهيزاتو سره کشف کوي. غربي مقلدين بايد په دې پوه شي چې د دوی تقليد مور ته او زموږ گران هيواد ته په گټه نه، بلکې په ضرر تماميږي، لکه وړاندي چې د هغه مثال وينو له غربي تقليد سره ښايې زموږ ټولنه او خلك دمادياتو له پلوه پرمختگ وکړي، خو له بل پلوه يې معنويات هغه معنويات چې په مادياتو او پيسو نه پلورل کيږي او نه پيدا کيږي له منځه ځي، هغه معنويات چې زموږ د دوديزې ټولنې لپاره د لويو نيکمرغيو سبب کيږي.

اوس تر ټولو مهمه داده که د غربي مقلدينو د تقليد مقصد تمدن او پرمختگ وي، تعليم او تربيه، ساينس او تکنالوجي وي، نو اسلام خو له هغه سره په هيڅ شکل ټکر نه لري او نه ورسره کوم مشکل سته. که د هغو موخه د دوی د کلتور، غربي قانون، د دموکراتيکو بي جلوه آزاديو، بشري حقوقو يا د نر او ښځي د بشپړي آزادۍ تقليد وي؟؟؟ نو دا خو دافغان مسلمان هيواد لپاره د بد مرغۍ وروڼه پرانيږي، که لږ کوچنی مثال د غربي تمدن د واکمنو د يوه سالار امريکا را واخلو او بيا د هغه نتايج راوسپړو نو څه به ومومو لاندې جدول د هغه څه لږ تحفه راښيي:

۱. په امريکا کې د همدېگ دموکراسۍ په رڼاکې هره ورځ ۲۵۳ کسان په مخدره توکو روږديږي. سره له دې چې شراب څښل له دې نشي څخه مستثنی دي.

۲. هره ورځ د ۱۸۰ ښځو پر پټ باندې په زوره تېری کيږي.

۳. هره ورځ ۵۵ تنه د غلو او بد معاشانو لخوا وژل کيږي.

۴. هره ورځ دغلا ۲۶۲۰ پيښې د پوليسو سره ثبتيږي.

۵. هره ورځ ۱۱۲۸۳ ارموني يابي پلاره زامن له زنا څخه پيدا کيږي.

۶. هره ورځ ۲۹۸۶ ښځي په خپله طلاق اخلي او يا د مړو لخوا طلقيبږي، چې له دې کبله اوس په سلو کې اويا خلك ودونو ته زړه نه ښه کوي او په زنا باندې ژوند تيروي.

۷. هره ورځ نوي ميليونه بوتله مختلف شراب څښل کيږي.

۸. هره ورځ ۲۷۴۰ زنا کاري نجوني ځکه له زنا څخه حمل اخلي چې تر زنا وړاندي واده ته له دې امله غاړه نه ږدي چې نر د څو نجونو او ښځه د څو هلکانو خوندونه وگوري.

۹. په سوونو ځوانان او ځوانانې د ایدز او سفلیس په ناعلاجه مرضونو اخته کیږي، چې تر ټولو لوی علت یې زنا او لواطت دی. سره له دې چې د دغو ناروغیو لپاره په ډیره لوړه کچه روغتونونه کار کوي. دا چې دغه ټول امراض له غربې کلتور او پرمختیا څخه سرچینه اخلي زنا او لواطت هم په تمدن کې راولي. د حیواناتو سره هم جنسي اړیکي دوی (Beastiality) یاله محرم سره نکاح کول هم د تمدن یوه برخه ده. زه فکر نه کوم چې مسلمان افغان بچی دې له داسې کلتور سره مینه ولري که څه همگ فقر او غربت او د واکمنو او چارواکو خیانت او لا ابالیتوب د لویې بې اعتمادۍ فضا رامنځ ته کړیده ترڅو زموږ خلک دپته اړ او مجبور شي چې د مرستي او کمک لپاره لاس غرب ته اوږد کړي. زموږ د مجبورۍ له امله د ایدز او سفلیس تحفه اوس زموږ هیواد ته د غربې زنا کاروسره یوځای راغلې او مخ پر ډېرېدوگرندی روانه ده.

اسلام او اسلامي نظام یې د مشکلاتو علاج کولای شي ځکه چې د هغه په وړاندې کورنی مخالفت یا تاوتریخوالی په نشت شمارل کیږي. د هر کور د جوړولو لپاره داخلي توافق تر بهرني امتیازاتو او تر ټولو اړین دی.

د ډيورنډ کرښه

لکه څنگه چې مي وړاندي يادونه وکړه د ډيورنډ ناولې کرښه د افغانستان لپاره د ناسور د زخم حيثيت لري خو دا ناسور د مشکل په توگه هغه چا افغانستان ته ور ډالۍ کړې دی چې همدالوس اوس د مرستي او بشري خواخوږۍ په نامه زموږ ورونه، خويندي ښځې او ماشومان تر مردکو او گوليو تيره وي، هره ورځ د محکي غيږي ته د افغانانو په لسگونو مړي او جنازي وراستوي، کلي او کورونه په بمونو، لويو لويو توپونو او غټو توغنديو د خاورو سره خاوري کوي، د ديموکراسي نظام د پلي کولو لپاره يې د وژلو او تبليغ ټول اسباب په کار اچولي دي. دغه سره بلا يوځلي بيا غواړي چې د دغه ناسور زخم وسپري او پر زرو زخمونو باندې تازه مالگي وشيندي، دا چې څه به کيږي، هغه به هغه وخت ته پرېږدو، مگر موږ بايد د دغه ناسور د زخم اسباب په غورسره وڅيړو:

که د افغانانو پخوا ته ځغلند نظر وکړو وبه وينو چې د نړۍ په تاريخ کې افغانانو له خپلواکۍ سره د مينې يو ښه تاريخ درلود، د آسيا په زړه کې دغه ملت د زړه مراندي او واگي سره ښولي دي، خو د افغانستان عزت او وقار يې او چت ساتلی دی، مگر له بده مرغه چې له تيرو څو پيړيو راپدېخوا د نړۍ د يرغلونو ښکار گرځيدلی دی، چې تر ډېره يې د نړۍ ژوندي تاريخونه د عکس او تصوير ښکارندوي او شاهدان دي دا چې ولي نړۍ خوړونکو او حريصو بلاگانو ورته خولي وازي نيوليدې مختلف علتونه لري چې يو عمده علت يې د افغانانو د زعماءو خودخواهي او جاه طلبې په گوتو شوې ده، چې البته په تدريجي توگه د افغاني مختلفو قومونو د فرقوي، تفريقي او انشعاب سبب گرځيدلي، چې په نتيجه کې يې د افغان او اسلام د ښمنو نړۍ خوړونکو ليوانو لپاره د يرغل زمينه برابره کړې ده .

د دې مثالونه ډير زيات دي او نتايج يې چې منفي اړخ لري ټولو خلکو ته برېښي شوي دي. موږ کولای سوگ هغه بېلگي له بيخه راوسپړو چې د ډيورنډ منحوسه لانجه يې له دی يوولسو لسيزو راپدېخوا لاینحله پرې ايښي ده، احمدشاه ابدالی ☐ له هغو تاريخي اتلانو څخه يو اتل دی چې په ياد او نامه سره يې تر اوسه پوري موږ افغانان وياړو او په نامه يې د غليمانو د ماتي يادونه کوو، احمدشاه بابا د زېږو، خړو او ساده پښتنو په ټاټوبې کندهار کې دنيا ته سترگي راسپړلي وې. هلته ستر شوي او هلته بيرته خاورو ته سپارل شوي دي. احمدشاه بابا د يوه لوی افغانستان د جوړيدلو ابتکار په اسلامي نظام سره کړي چې هغه وخت يې د هيواد حدود د مشهد، بخارا او بيا د هند تر نيمايي پوري رسيدلی دی. احمدشاه بابا په خپله واکمني کې اسلام او اتحاد ته په نه ستړي کېدونکي توگه خدمت کړی. د اتحاد او اتفاق په مټ يې د غليمانو ټولو دسيسو ته معقول ځواب ويلي دي.

کله چې لوی احمدشاه ابدالی ☐ په ۱۷۷۳ ميلادي کال له دنيا څخه سترگي پټې کړي دهغه پرتاريخي ميراث دهغه زوی او لمسي ټټر ولگاوه، چې تر يو څه وخته يې د پلار ميراث په نيمگړتيا سره وساته خو د هند ځيني برخي يې له لاسه ووتې. هند ته چې د انکريزانو د استعمار لاس په تجارتي، اقتصادي او بشري نومونو باندې را اوږد شو، په

همدې وخت کې د افغانستان په وړاندې د شيطان او دسيسو لاسونه دننه راوغځيدل، چې د افغانستان دننه يې د دراني قومونو په بې اتفاقي کې پوره نقش ولوباوه، د بارک کهول يې د سدو د کهول په وړاندې چې په حکومت کې يې ښه اعتبار درلود په قومي نامه راوپاراوه دهغه په نتيجه کې د افغاني قومونو ترمنځ خونړي جنگونه پيل شوه. په پنجاب، سند، کشمير او د ډيلي په شا وخوا کې د سيکانو او مسلمانانو تر منځ خونړي جنگونه تاوده شول، برتانوي شيطانانو به ورته له ورايه د گرميدو لمن وهله، د تيمورشاه تر مرگ وروسته دده 33 زامن چې د بيلابيلو ميندو څخه وه هريوه يې د سلطنت غوښتنه کوله؛ نوري هم دنفاق جرړي قوي کړي او د قدرت سيمه يې تر خپلو قيادتونو پوري محدوده کړه، بالاخره په ۱۸۱۹ ميلادې کال کې د سدو کهول خپل واک له لاسه ورکړ. د پايښه خان تر بيرحمه وژني وروسته د هغه زامنو د زمانشاه په وړاندې بغاوت پيل کړ چې جمله ۲۳ تنه وه د هغو د هڅو په نتيجه کې د پايښه خان مقاومت د هندپه وړاندې ډير ضعيف سو. له ځانه څخه يې دفاع نه سواي کولای چې تر ډېر تدريجي مقاومت وروسته د سدو کهول د حکومت په کارکې پاته راغی. د بارک کهول ته ښه زمينه برابره سوه چې له موقع څخه استفاده وکړي. د وخت په تيريدو سره د زمان شاه کورنۍ هدف ته ورسيدل. هغو د پايښه اوسدو د کورنۍ په وړاندې ډير سخت عکس العمل وښود، حتی د سدو کهول يې د خپل پلرني ټاټوبې (کندهار) څخه هم وشاړه چې د هند په سيمو کې تيت وپړک شول. چې تر اوسه هم د هغو اولادونه د خان او پټان په نامه هلته خال خال ليدل کيږي. ژبي يې گرځېدلي دي، خو د قبيلې نوم لا يو څه ورته پاته دی. څه وخت وروسته د بارکزو کهول هم د بې اتفاقي په رنځ اخته شول، لوی افغانستان يې پر وړو وړو ټوټو سره وويشي. هر ورور يې ځان د يوي سيمي امير او واکمن وټاکه، چې د دوی په دې احمقانه کار سره د برتانيې يرغل ته ښه زمينه برابره شوه. برتانوي واکمنانو د هند سکهان دې ته چمتو کړل چې د سيمي د آزادولو لپاره جنگ وکړي چې د هغه په نتيجه کې د بارکزو واکمنۍ د هند ډيري سيمي د کشمير تر پولو پوري له لاسه ورکړې. که څه هم امير دوست محمد خان د يوه امير په حيث پيژندل کيدی؛ خو د هغه په مقابل کې ډيرو شخصي امارتونو وجود درلودی چې ټول په بارکزي قوم پوري تړلي وه.

د سکهانو له اختلاف سره سره شاه شجاع چې د سدوزو د پښي او د پوپل د قوم د مشرۍ دعوه يې کوله په هند کې د برتانيې د امپراتورۍ د مرستي په هيله شپي سباکولي، دلته دافغانستان د واک پر سر خونړي خپل منځي جنگونه گرميدله. ورځ په ورځ د واکمنو د واک واگي سستيدلي چې د هري ورځي په تيريدو سره يې د برتانيې حرص ورژوندی کاوه، په ۱۸۳۸ کال کې برتانيه دې نتيجه ته ورسیده چې نور نو د افغانستان د خوړلو وخت دی. د شاه شجاع غوندي گوداگی يې د دې ورځي لپاره نور هم ساتلي وو. شاه شجاع چې د افغانستان په نيولو کې يې د برتانيې مرستې ته سترگي نيولي د هغو د مرستو په بدل کې بېگ هرڅه پر ځان منلي وه. پر افغانستان باندې تر حملي وړاندې د شاه شجاع او برتانيې ترمنځ ځيني قراردادونه په هند کې لاسليک شوه، چې د هغو له مخي کشمير، پيښور، بنو، وزيرستان، ډيره اسماعيل خان او نوري سيمي د برتانيې واکمنو سکهانو ته ور بخښلې وې. قرارداد يې ورسره لاسليک کړی وو څو شاه شجاع په محدود افغانستان کې محدود قدرت ته ورسېږي. په قرارداد کې د

افغانستان بهرني او کورني سياستونه هم محدود شوي وه. همداسې ډير د غلامي ټکي پکښي لاسليک شوي وه. که څه هم شاه شجاع د کرزي په شان د احمد شاه ابدالي ☒

د وراثت دعوه کوله خو دې ته ښه متوجه نه وو، چې احمد شاه بابا ابدالي څه کول او څه يې گټل او دوی څه کول او څه يې بايلل؟ په هر صورت شاه شجاع د انگریزانو بدغوني لښکري د افغانستان پر مقدس حریم باندې راورمولي په ۱۸۳۹ ميلادي کال کندهار ته د انگریزانو پر اسونو سپور راغی. د انگریزانو په مرسته يې هلته د پاچاهۍ اعلان وکړ چې په لنډ وخت کې يې کابل هم د امير دوست محمد خان له لاسه وايست .

د کابل د دنگوغرونو په منځ کې يې د قدرت پر تخت تکيه ووهله ، خپل ارمان ته د برتانوي عسکرو په مټو ورسيد. که څه هم امير شاه شجاع له ډيرو اميدونو سره هيواد ته راغی او هدف ته ورسيد، مگر لږ وخت وروسته هغه د دې کار په هکله خپله مايوسي او پښيماني وښودله ځکه چې انگریزانو د اوسنيو متحدو انگریزانو په څير خپلسري کوله. د افغانستان د خلکو د زغم کاسه يې تر څوکو پوري ورسوله چې له کبله يې د جهاد لپاره افغاني مجاهدينو پر انگریزي يرغلگرو حملي پيل کړي. لږ وخته وروسته انگریزي يرغلگر د شاه شجاع د غلام حکومت په شمول د سختي وارخطايۍ سره مخامخ شول، امنيتي گډوډۍ زياتي شوې هرځای پر هغو باندې حملي جاري او ورځ په ورځ زياتيدلي چې په نتيجه کې يې بالاخره په ۴۲- ۱۸۴۲ کال کې انگریزانو ماته وخوړه، د کابل او نورو سيمو پرېښودلو ته اړ شول، همدا د انگریزانو لومړنۍ ماته وه چې له درنو تلفاتو سره مل وه، له کابل څخه تر جلال اباده پوري يې اوولس زره عسکر د مجاهدينو تر گوليو تير شول، يوازي يو عکسر چې (ډاکټر برايډن) نوميدی ژوندی پرېښودل شو ، څو د نورو يرغلگرو له حالاتو څخه برتانويان خبر کړي، خو برتانويانو دا ماته يو تصادف باله او حقيقي ماته يې نه منله، همدا سبب وو چې د شاه شجاع د موافقي سره سم د دويم ځل لپاره يې بيا د افغانستان خوړلو ته زړه ښه کړ، په ۱۸۸۸ ميلادي کال انگریزان د دويم ځل لپاره بيا د کابل د هسکو غرونوڅوکو ته ورسيدل او د وخت واکمن امير شير علي خان يې له واکه گوښه کړ.

امير شير علي خان تر خپلي ماتي او تينستي وروسته په مزارکې د روسانو د وعدي د پوره کولو په تمه د هغو د کمک انتظار کاوه د هغه زوی محمد يعقوب خان يې په وراثت پاته وو، مگر روسانو پر خپلو وعدو هيڅ وفا ونکړه. شير علي خان د روسانو له وعدو د نهيلۍ په وجه زړه چاودۍ په مزارکې مړ شو.

انگریزان يوځلي بيا د څه وخت لپاره پر افغانستان واکمن پاته شول. د شيرعلي خان ځای ناستی امير محمد يعقوب خان يې د اسير په توگه له ځان سره وساته. د امير د اسارت په وخت ياموده کې بيا هم انگریزانو څو قراردادونه په زوره په هغه باندې لاسليک کړل چې دهغه له مخي کورمه، مردان، پېښور، کوټه او ځيني نوري سيمي انگریزانو ته وبخښل شوي، خو د قرارداد متن د موقت وخت يالفظ ياديدو په ډول ليکل شوي وو، دا قرارداد د گندمک عنوان درلود، مگر د دوی له داسې کړنوسره سره هم له انگریزانو سره مقاومت دوام پيدا کړ هغوی يې دې ته مجبور کړل

چې افغانستان تر لږو تلفاتو وروسته پریږدي؛ خو د امیر عبدالرحمن په مړیې ډوله توافق انگریزان له کابل نه پر شا شول، چې له درنو تلفاتو سره د هند او افغانستان د پولې پر منځ دڅه وخت لپاره تم سول. د عبدالرحمن تر قرارداد وروسته په اصرار او دوام سره انگریزانو غوښتل چې د افغانستان ډیری سیمې له افغانستانه بیلې کړي چې لوی کندهار هم د دغه قرارداد یوه برخه وه، چې وروسته افغانانو له میوند او کندهارڅخه انگریزان د دیارلسو زرو عسکرو په له لاسه ورکولو تېښتې ته مجبور کړه، خو د ډیورنډ تر پولې اخوا سیمې چې اوسنی پاکستان یې د ځان لپاره سرحد بولي هم داسې په مقاومت کې پاته شول. همدارنگه د ډیورنډ کرښې پر هغه بله خوا به همیشه له انگریزانو سره پوره مقاومت کیدی. انگریزان به یې نه پرېښودل چې پر آرامه واوسي. دا مشکلات به ډیر ځله افغانستان ته راتلل او د افغانستان د خلکو دود به یې پاراوه. انگریزانو به د خلکو پر کورونو بمبارۍ کولې او مسلمانان به یې شهیدانول، همداسې د مسلمانانو جهاد او مقاومت د دوی په وړاندې دوام درلود، تر ۱۸۹۳ کال پورې همداسې مشکلات روان وه چې د افغانستان او هند تر منځ کومه پوله او پانډل وجود نه درلود، که څه هم برتانویانو عبدالرحمن ته د بډو یا کمک په نامه دوولس لکه هندۍ کالداري ورکولې چې وروسته یې کچه اتلسو لکو ته لوړه شوه.

کله چې انگریزانو دا ومنله چې دوی په زور سره پر افغانانو حکومت نه شي کولای او نه د دوی یرغل پر افغانستان باندې مثبتې پایلې لرلای شي، نو له همدې کبله یې د سیمې د ارامولو او د خپل اجتماعي شکست د مخنیوي لپاره بله د شیطان لاره په کار واچول چې د یوه سرحد په شکل د افغانستان د نفوذ مخنیوی وکړي. په همدې خاطر یې سر هېنري مورټېمر ډیورنډ (Sir Henry Mortimer Durand) دیوه هیئت په مشرې کابل ته واستاوه چې هغه طرحه یا پلان په عبدالرحمن باندې په پټه او بډو لاسلیک کړي چې دوی د خپلې خوښې سره سم په یو اړخیزه توګه جوړ کړي وو. همدې طرحې د یوه قرارداد بڼه درلوده چې باید د ملت په توافق سره امضا شوي وای، په قرارداد کې د ډیورنډ کرښه د افغانستان او هند تر منځ کرښه بلل شوي وه خو تردې زیاته نا آرامه سیمه چې د سرحد هغه بله خوا وه مستقله یا آزاده سیمه بلل شوي وه.

ویل کیږي چې عبدالرحمن په داسې وخت کې قرارداد لاسلیک کړ چې د دې لپاره یو ډیر مکرجن محفل جوړ شوی وو چې په هغه کې برتانوي ښکلي پیغلي جوړي شوي وي. د نشي یا مستۍ لپاره ډول ډول شراب تیار شوي وه، ګومان کیږي چې عبدالرحمن دغه قرارداد د شهوت یا بیهوشۍ او نشي په حالت کې لاسلیک کړي وي خو ښکاره دلائل د انگریزانو زور او فشار ګڼل سوی دی.

وړاندې مو وویل چې په دې محفل کې پنځه ماده ییزه قرارداد لاسلیک شوي وو. همدغه قرارداد په یوه پټ ځای او پټه خوله سره لاسلیک شوی وو، چې د ملت ټول وګړي ورباندې ناخبره او د ډیورنډ د کرښې دواړې غاړې له دې تړون څخه ناخبري ساتل شوي وې، کله چې د دغه مرموز قرارداد خبر خپور شو ټولو افغانانو په یوه خوله دغه د غدارۍ قرارداد یو غلط او ناقانونه کار وباله چې دیوه قوم پر زړه د پولادو چاره راکارې او دوی ټوټي کوي یې. افغان

ولس دا د انگریزانو مکر وباله د ټول هیواد لخوا یې یوه غیر رسمي کرښه اعلان کړه، خو بیا هم انگریزانو له زور، زبردستی او بډو څخه کار واخست. له بله پلوه د افغانستان د واکمنانو د غلامی او سستی علت هم وو چې سیمه د انگریزانو تر نیمه واک لاندې تر ډېره وخته پاته شوه. کله چې انگریزان دویم نړیوال جنگ وځپل تر هغه وروسته په ۱۹۴۷ م کې له هند څخه پر شا کیدل. د مسلمانانو په نامه یې پاکستان د هند او افغانستان د مشترکي خاوري په ترکیب کې رامنځته کړ. که څه هم د پاکستان جوړېدل او له هند څخه جلا کیدل چې اوسنی بنگله دیش یې هم جز وو یو قانوني حیثیت د اکثرو خلکو په رضایت خپل کړ مگر پښتنو او بلوڅو ته پکې د برخليک حق ورنه کول شو. فقط د اسلام په نامه د پاکستان په څنگ کې معلق پاتې شوه چې تردی دمه هم دا مغلقه معضله د بې خاونده مړي یا جنازي غوندې بې سرنوشته پاته ده، دا چې د دې کرښي قانوني او حقوقي اعتبار څه دی؟ دا یوه بيله مسئله ده. دا چې د افغانستان د امنیت او جوړیدلو لپاره فوق العاده خنډ گرځیدلې دا بله مسئله ده چې هره مسله یې بېل تفصیل غواړي.

د حقوقي پلوه دغه قرارداد یو اړخیز شکل درلود. همدارنگه امر عبدالرحمن خان یو داسي امیر وو چې د برتانيې د غلامی او شرایطو د قبلولو په نتیجه کې قدرت ته رسیدلی وو. دغه مرموزه او له زهر و ډکه پریکړه یالایحه د افغانستان مېشتو قومونو او خلکو ته که د ډیورنډ پر هغه غاړه که پر دې غاړه پراته وه د قبول وړ نه وه. کله چې یو قرارداد یو اړخیز شکل ولري او بیا د زور او فشار په صورت کې منځ ته راغلی وي هیڅ قانوني حیثیت او اعتبار نه لري.

دویم: په نړیواله توګه د ملګرو ملتونو په قانون کې داسې ماده سته چې کله د قرارداد یا تړون یو اړخ له منځه ځي نو د تړون متن یا اهمیت هم ورسره ختمیږي. له همدې کبله چې برتانيې د مخکي د کرې پر نیمايي برخه خپته اچولې وه هند او د افغانستان ځیني سیمي یې په خپل واک کې راوستلي وي، د انگریزانو دغه واکمني په ۱۹۴۷م کې پای ته ورسیده. په نتیجه کې یې هند آزادي واخستله هم هغه وخت په کار وه چې د افغانستان مستعمره سیمو هم آزادي اخستي وای. هغو ته د آزادی فرصت ورکول شوی وای چې د خپل راتلونکي برخليک یې روښانه کړي وای، لکه پنجاب، سند، بنگله دیش، سريلانکا او د هند نورو سیموته چې ته فرصت ورکول سوی وو، ځکه چې د قرارداد او استعمار اهمیت د دوی له واکمنی سره تړلی وو.

دریم: په ملګرو ملتونو کې په ۱۹۶۸ م کال کې یوه ماده تصویب شوه چې د قرار له مخي یې هغه ټول تړونونه بې اعتباره ګڼل شوي چې د زور له لاري تصویب شوي وه، څنگه چې استعماري قوتونه هر څه په زور او فشار تر سره کوي همدا رنگه یې د افغانستان ډیري سیمي په زور سره جلا کړي وي ځکه نو دغه تړون د ملګرو ملتو د پورتنی پرېکړي او منشور له مخې بې اعتباره بلل کیږي، په حقوقي ډول دغه دري مثبت دلائل وجود لري چې د ډیورنډ کرښه یو ظالمانه او بې انصافه کرښه ثابتوي چې په هیڅ ډول قانوني او حقوقي ارزښت نه لري افغانستان او افغانان یې ټولې په رسمیت نه پیژني که څه هم د پاکستان واکمنو د وخت څخه په استفاده په افغانستان کي ګله هر

واکمن څخه د هغې کرښې د مراعات او رسمیت غوښتنه کړېده پاکستان په تکرار سره غوښتي دې چې د افغانستان له ضعف او کمزوري حالت څخه لکه برتانویان استفاده وکړي خوله نیکه مرغه میرنیو افغانانو د شاه شجاع او عبدالرحمن غوندي هر څه ته زړه نه دی ښه کړی.

دا چې دا کرښه د افغانستان لپاره څومره ستونزه ده یا څومره ورته اهمیت لري رښتیا دواړه سته اوځانته بیلابیل دلایل لري :

لومړی: دا چې د پاکستان او افغانستان تر منځ په رسمي ډول حدود وجود نه لري. دا خپله یوه ستونزه ده؛ ځکه هر هېواد د خپلو حدودو د ساتلو مسرولیت لري دلته به امنیتي مشکلات ترټولو ډیر ستونزمن وي چې یواځیز ډول مسرولیت یې باید د یوې واکمنۍ یا حکومت تر غاړه شي.

دویم: هغه سیمه یاسیمې چې په قانوني توګه په یوه اړخ پورې ونه تړل شي نو له هره طرفه د پامه غورځیدلي وي، دهغو اقتصادي او تعلیمي چارې به کمزوري مخ ته ځي، کله به هم له پوره پاملرنې څخه نه برخورداره کیږي ځکه د هغوی پرمختګ دسیمې تر اهمیت پورې اړه لري.

دریم: ددغې سیمې یاسیمې ته د نه پام لرنې له کبله به د دواړو هیوادونو تر منځ کله هم د اعتماد فضا نه رامنځ ته کیږي او نه به دیوه او بل هیواد دمداخلو مخه نیول کیږي. همیشه به د دښمنۍ او رقابت په موقف کې قرار لري چې دا پخپله د بې امنیتۍ او بې ثباتۍ لامل کیږي.

څلورم: د پولې د دواړو غاړو اوسیدونکي له یوه قوم او یوې کورنۍ سره ربط لري د دې سره سره دواړې غاړې دوستی او د پولې او پاندېل شراکت لري، که هر وخت د پولې په یوه خوا کې ستونزي وي نو د یوه بدن په څیر به هغه بل لوری ورسره اوتومات ستونزمن کیږي او سیمه به هم له دی کبله ورسره ستونزمنه وي.

پنځم: لکه څنګه چې مو وړاندې یادونه وکړه د دغه نه بېلابېدونکي قوم بېلتون په شخصي ژوند کې هم ستونزي راولاړي کړي؛ ځکه چې دغه وروڼه قومونه همیشه د یوه ګډ ژوند هیله لري او ګډ ژوند غواړي، د پولې په ویش دغه ګډ ژوند د ډیرو ستونزو سره مخامخ کیږي، بلکې مخه یې نیول کیږي.

شپږم: د پولې دواړو غاړو ته اوسیدونکي افغانان هر وخت

د داسې تومتونو قرباني کیږي چې اصلا بنیاد او اساس نه لري همدارنګه د زیږنده ستونزو قرباني به د تل لپاره ټول وګړي وي.

اووم: تر ټولو غټه ستونزه داده چې بهرنیو دښمنانو لکه څنګه چې دا کرښه ستونزمنه پرې ایښي تري ناروا او بده استفاده کړي اوکوي به یې ترڅو د خلکو له سپیڅلي عقیدې، بې علمۍ، کمزوري سیاسي دریځ نه ناوړه استفاده وکړي او هر وخت یې د دوو اسلامي هیوادونو تر منځ د بې اعتمادۍ او نه باور سبب وګرځوي، هر وخت چې

وغواړي چې د هغوی تر منځ نفاق او ستونزه راولاړه کړي هلته د نفاق کاني اونوکان جنگوي چې هم گټه او هم خوند تري واخلي او هم د کوربه او غله ترمنځ منځگړ يتوب وکړي.

دا يوازی ستونزه نه ده چې برتانوي شيطانانو د خپلي امپراتوری پر وخت افغانانو ته ډالی کړي، بلکې ورته ستونزي يې په چين، هند، کشمير، پاکستان، سريلانکا، تايوان، کوريا او نورو ځايونو کې هم تخليق کړي ترڅو سل يا دوه سوه کلونه وروسته هم تري استفاده وکړي. د ډيورنډ اوسنی لانجه چې يو ځلي بيا د بهرنيو يرغلگرو په موجوديت کې د هغوی په پارونه راپورته شوي د افغانستان لپاره يوه نوي ستونزه ده داچې موجوده ستونزي ته به گټه وکړي هيڅ فکر نه کوم دا چې خپله به يوه نوي ستونزه توليد کړي د دې به انتظار وکړو. په هر صورت! داسې او دې ته ورته موضوعات بايد حتماً حل شي او دغه جنازه چې له ډېره وخته را په دې خوا د خلکو پر اوږو بار ده خلک تري ستومانه شوي بايد نوره دغه جنازه خاورو ته وسپارل شي او هيره کړای شي، خو دا چې څوک بايد دا ابتکار وکړي دا يو ډير مهم سوال دی چې يوه مثبت او قانع کوونکي جواب ته اړتيا لري او يو مناسب وخت غواړي. که دا کار د جرگو او مرکو له لاري کيږي او د سيمي د ميشتو افغانانو د عنعناتو په توگه کيږي دا وروستی خبري دې، دالوی مشکل په موجوده بحراني حالت کي نه د افغانستان حکومت حلولای شي نه پاکستان او نه په بهرنيو يرغلگرو پوري اړه لري، دا د هغو قومونو مسئله ده کوم چې پر زړونو يې همدغو يرغلگرو يوه پېړۍ وړاندي په بل نامه چاره راکښلي وه، هم هغه په وينو سره چاره او هم هغه قاتل چې نن په بل رنگ ورته لمن وهي اوغواړي چې په خپلو لاسپوڅو څيرو خپل هدف ته ځان ورسوي مشروع او مقبول نه دی.

زما مقصد دلته د ډيورنډ د فيصلې موضوع نده زما مطلب يوازي يوازي دادی چې ډيورنډ د افغانستان په بنسټيزو ستونزو کې يو جز دی چې دغه جز د ستونزي يو اړخيز حل نه مومي نو ډير يا نور مشکلات به وجود لري، خو دا چې د دی څه په کار دی؟ د افغانانو په وروستي تصميم پوري اړه لري چې څه بايد وکړي؟ په دې وخت کې د افغانانو هوښياري داده چې داسې موضوعاتو ته چې د بهرنيانو په پارونه ورته لمن وهل کيږي گوتي ورنه وړي او د هغه پر ځای کورنيو ستونزو ته پام واړوي، په لوی لاس هغو غليمانو ته موقع په لاس ورنه کړي چې له ډيره وخته يې دغه تودي ښوروا ته خوله اوبه کوي چې دا اوس هم د بهرنيانو، پاکستان، هند او نورو هيوادونو لنگي غواوي لوشي پيسي او بدي په خيتو منډي چې په دی ترتيب هم ځانونه د سولي او ثبات پلويان وبولي، هم په پټه سودا خيتي ډکي کړي او هم پر دواړو غاړو پرتو محکومو، مظلومو قومونو ته د پرديو په زور ټينگه لغته ورکړي .

که خدای مکره امريکايي يرغلگرو ته دايمي اډې ورکول سي، نو دا به هم د ډيورنډ په توگه د بلې ناپايې ستونزي په څېر افغانستان ته پاته سي. زما مشوره د يوه افغان په توگه داده چې اوسنی اداره په ورځنيو اړينو چارو اکتفا وکړي اړ نوري لانجې راتلونکو نسلونو ته جوړي نه کړي. دغه قدرت چي دوی پکښي د بل په مټ ناست دي خامخا تلونکی دی او بيا پښېماني په درد نه خوري.

مخدر مواد

په دې کې شك نشته چې مخدره توکي زموږ په ټولنه کې د ډيرو ستونزو لامل گرځيدلي او گرځي، په عمومي توگه دا کښت د افغانستان لپاره لويه گټه نه لري، مگر بالعکس د سياسي او اقتصادي پلوه ټول ملت له بيلابيلو ستونزو سره لاس او گريوان کوي، دا چې زموږ د هيواد د څو تنو يا اشخاصو پکښي څومره وړی ولاړه ده څومره گټه يې ده، د نورو خلکو لپاره عام کيدلای نه شي. دا چې د ټولنې لپاره يو جدی گواښ او د هر حکومت لپاره لويه ننگونه بلل کيږي د ټولو هيوادوالو لپاره عام شکل لري، نو له دې کبله دا يوه عامه ستونزه بلل کيږي. که څه هم د ځينو خلکو به څټونه ښه پکښي پلن شوي وي.

دا چې څوک دغه کار وبار کوي او څوک تري گټه اخلي او څوک تري نشه اخلي دا ټول بهرنيان دی. هغوی په دې لړکې پوره زيار باسي او دغه تجارت ته ښه پراختيا اووډه ورکوي.

دا چې څوک پکښي ستري ستومانه کيږي، متهميږي، وژل کيږي، بنديانېږي هغوی خوار افغانان دی، پردي سربيره يې وطن په همدغه نامه اشغالېږي، اقتصاد يې شاته پاته کيږي، پر کور او مال باندې يې د سروخوگانو، بهرحمو يرغلگرو لخوا چاپي وهل کيږي، گټه يې دومره محدوده ده چې په مټي د يوه کال څخه تر بله کاله فقط ځانونه له مرگه وژغوري او بس.

اوس به وڅيرو چې زموږ د ښکلي هيواد لپاره دغه بدرانگه تخم څومره گټه لري، څومره تاوان يا ستونزه لري.

لومړی: د هر هېواد د اقتصاد لپاره يوه تر ټولو مهمه سرچينه زراعت دی چې د يوه هيواد لومړني مواد او د خلکو اړتياوي لکه غنم، وريجي، جوار، وربشي، ميوي، سابه او نور پوره کوي، او دويم لاس مواد لکه غوړي، کالي، بوره او دې ته ورته نور مواد. که خدای مه کړه د هيواد اکثريت د مخدره موادو لکه تارياکو او بنگو له کښت سره بلد شي طبعي خبره ده چې د هيواد مهمه سرچينه (زراعت) به له منځه وړي چې په همدغه صورت کې به ټول هيواد دلومړنيو توکو په لاس ته راوړنه کې اړ او محتاج وي.

دويم: د دغه کښت په عامېدو کې اسانه ده چې خلکو ته نشيي مواد اسانه او په وړيا توگه پيدا شي، چې په نتيجه کې به يې دهيواد ډير وگړي په ځانگړې توگه ځوان نسل له دغه مهلك عمل سره روږدېږي. همدارنگه به دا کچه د هري ورځي په تيريدو سره لوړېږي.

درېم: هغه مواد اوميوه چې افغانان غواړي بهرنيو هيوادونو ته يې صادر کړي، له همدې امله چې له افغانستان نه پکښي مخدره مواد لېږل کيږي يا ونه لېږل شي، د تازه او وچو ميوو لکه انارو، انگورو، منيو، انځرو، وچي ميوې او داسې نورو صادراتو مخه نيسي او هم يې بزگر او کروندگر د نرخ د ټيټ والي له کبله زيانمن کيږي.

څلورم: که لږ نور دقیق وگورو نو و به وینو چې په ترکمنستان، ایران، ازبکستان، پاکستان، سعودی عربستان اونورو هیوادونو کې هره ورځ تر پنځه ویشت ډیر افغانان د دغه توکي د قاچاق له امله وژل کیږي یا اعدامیږي، همدا رنگه په سوونو نورافغانان په زندانونو کې لویږي، څوک ورکیږي چې د مرگ او ژوند برخلیک یې ټولې کورنۍ ته یو اوږد او دروند مشکل دی.

پنځم: په عمومي ډول د هر افغان تبعه لپاره چې کوم هیواد ته سفر کوي ستونزه راولاړوي. همدارنگه د افغانستان هويت او پیژند ته زیان رسوي چې دا هم دافغانانو د ځور سبب کیږي.

شپږم: په عمومي توگه د افغانستان ټول تجارت ته په هر جنس او نوع کې صدمه رسوي، په لوږه او که په کښته کچه وي، حتی هوايي الوتنې مخکنیو او هوايي ترانسپورت او ډیپلوماټیکي حقوقوته.

اوم: د ملت او حکومت تر منځ همیشه اختلافات بدگمانی او ترینگلټیا زیږوي چې هم د اقتصادی پرمختیا مخه نیسي او هم په هماهنگۍ کې بېلتون ته نوره لاره پراخه وي چې همدغه اختلاف له یوه پلوه مسافه ډیروي. دویم د امنیتي ستونزو سبب کیږي او له بله پلوه د حکومت سیاسي موقف ته سخت تاوان رسوي، دا بېله خبره ده چې حکومت څنگه حکومت دی، اسلامي شرعي مستقل حکومت دی او که یې عکس؟

اتم: تر ټولو غټه ستونزه داده چې د بهرنیو هیوادونو د لویو اعتراضونو سبب گرځیدلي چې بالاخره د وخت په تیریدو سره یې د هغو یرغل ته زمیننه برابره کړه. لکه برتانیه چې په هلمند کې د تاریاکو د بندولو په نامه د خلکو د سرونو او اندامونو پریکولو بیرحمه قصابې شروع کړیده، چې په نتیجه کې یې ټوله سیمه په هغه بدرنگۍ اخته کړې چې وینو یې، دا لا خدای تعالی ته معلومه ده چې دوی د خپل انتقام، د اسلام د بیخ ایستلو، د افغانانو د وژلو، د همدې توکي د تجارت لپاره داسې ناتارچورکړي او که د بل کوم هدف لپاره؟؟؟

خو اوس یې همدغه نوم د ځان لپاره د یرغل مجوز اعلان کړی دی، همداسې نوري ستونزي چې دي ته ورته ستونزي دی ټولي د افغانانو او افغانستان لپاره جوړیږي سره د دې چې په شریعت کې د دغه کښت د جواز یانه جواز یوه بله مغلقه مسئله ده چې دلته یې څېړلو ته اړتیا نسته.

اما فایده اوگټه یې څومره ده؟ په عموم کې افغانستان، افغانانو او سیمي ته پرته له څو لویو قاچاقبرانو د نورو کروندگرو لپاره د تاریاکو او چرسو کښت په لویه پیمانته گټه نه لري چې د هغوی خپله او د افغانستان د عمومي ستونزو لس فیصده دې ورسره مقایسه کړای شي چې سړی پرې ځان او ملت ته قناعت او ډاډینه ورکړي، که په دی باندې پوره تحقیق او څیړنه وسي چې د مخدرو توکو گټه او تاوان سره مقایسه شي په سل کې اتیا فیصده تاوان او شل فیصده احتمالي گټه لري چې هغه هم د افغانانو د کم مهارت، ستونزو او مجبوریت اړخ دی او بس. زما په نظر افغانان ټول په دېگ ښه پوهیږي چې دغه کښت زموږ او زموږ د هیواد لپاره یوه مهمه ستونزه ده او ستونزه به هغه وخت حل کیږي چې دغه کښت په افغانستان کې په یوه بل کښت سره بدل شي، ترڅو خلکو ته د هغه د اړتیا

وو بسنه وکړي، د نړۍ هیوادونو هم دې ته گوته نیولي چې تر بندېدو پوري په هڅو کې دې، نو دلته یو توافق وجود لري چې هغه پر ستونزو د نظر یو والي دی، مگر اوس یو توپیر وجود لري چې هغه دوی ستونزي دې: کرل، او نه کرل. کیدای شي همدا یوه مشترکه ستونزه وي چې ظاهراً یو اړخیزه معلومیږي، ځکه کرل یې لکه ماچې ورته وړاندي اشاره وکړه ډیر اړخونه لري او نه کرل یې هم یوه ستونزه ده چې هغه د افغانستان د بزگرو مجبوریت او په عموم کې د نړۍ والي مافیا او قاچاقبرانو تجارت دی. کیدای شي د هیواد د ننه او له هیواده بهر ډېر ځواکمن لاسونه پکې د خپل وي، دا حقیقت دی چې دا دواړه ستونزي دې خو اوس دا خبره مهمه ده چې سپری یې معلومه کړي چې دنه بندیدو عوامل یې څه دي او رښتیا هم بهرنیان غواړي چې د دغه کښت د بندیدلو په اړه اخلاص وکړي او که هسي سندري دي چې په لوړ آواز سره یې بدرگه کوي، دوی په دغه مورد کې چې بند یې کړي او بزگرو ته بدیل معیشت برابر کړي عاجز دی او که څنگه؟ دا یوې عمیقې څیړنې ته اړتیا لري ترڅو مثبتې نتیجه لاس ته راوړي.

لکه څنگه چې مي وړانديگ ذکر کړل چې یوه ستونزه بین المللي تجارت دی چې امکان لري د مخدره توکو په بندیدو کې دې خنډ وي، دا چې د دغه بین المللي تجارت لوبغاړي او اصلي تجاران څوک دی دا هم یو مهم ټکي دي، دا چې د کوکنارو همدارنگه د چرسو کرونده گر د ملگرو ملتونو د راپور له مخې په سل کې پنځوس بیا شپيته یا اتیا آن تر نوي فیصده پوري افغانی بزگران دي همدارنگه وړوکی تجاران او قاچاقبران هم افغانان دي چې مثال یې د لښتو او وړو ویالو د کبانو دی نسبت د بحر او سمندر لویو کبانو ته همداسې مثال دی د افغاني وړو قاچاقبرانو نسبت و بهرنی مافیا او قاچاق برانو ته، دلته دوه ټکي د پام وړ ټکي دی چې یو د رسمي منابعو دخالت او بل د غیر رسمي تجارانو غیر قانوني تجارت دی، ډیر خلک په دې نظر دي چې رسمي حلقي د دغو قاچاقو او تجارت یوه لویه برخه تشکیلوی چې امریکا بریتانیا او نور غربي هیوادونه پکښي مثبت رول لري هم دپته ورته هیوادونه په آسیا او اروپا کې شته اما کوچني هیوادونه په هغو کې لوړ مقامات د وزیرانو او جنرالانو په کچه دخپل بلل کیږي. کیدای شي دا کچه تر نومړیو وزیرانو پوري همداسې ترڅار گرو ادارو پوري غځیدلای شي، که دا اټکل سم وڅیږي نو د تاریکو او بنگو بندول تر کرلو ډیر ستونزمن او سخت کار دی که څه هم ځیني هیوادونه ظاهراً د هغو د بندیدو لپاره چنده ورکوي او یا تبلیغاتي او نظامي امکانات کاروي، دلته بیا دوه اړخونه لري. گمان کیږي ځیني هیوادونه هم د بندیدو لپاره هم د کرلو لپاره په تجارت بوخت دي.

دویم اړخ یې د بندیدو په نامه تجارت شروع او روان دی. د دې تجارت په لومړۍ کټگورې کښې هغه هیوادونه بلل کیږي چې قوي او مضبوطي رښي لري، دویم یې د نورو هیوادونو په مرسته متي مضبوطوي لکه ملگري ملتونه او له هغو سره تړلیدارات او نوري انجوغاني او موسسات چې هیڅکله نه غواړي د تاریکو یا نورو نشيي توکوو تجارت دی په تپه ودریږي، دا چې ملگري ملتونه او ترڅنگ یې انجوغاني نه غواړي دا خطرناکه کار ختم شي دوه دلیلې دي.

لومړۍ: د مخدره توکو په نامه ملگري ملتونه د پیسو د پیدا کولو ښه مرجع پیدا کړي چې میلیونونه ډالر له نورو هیوادونو څخه راټول او خپله تري استفاده وکړي.

دویم: د ملگرو ملتونو په چوکاټ کې کیدای شي په لسگونو زره کسان او په سلگونو ادارې کار کوي چې د مخدره توکو د مخنیوي له فنډ څخه مصارف کوي او تري معاشونه اخلي همداسې گمان کېږي چې څارگرې ادارې په همدغه سوري یا غار سرونه ننیستی دي.

همدارنگه د انجواگانو لپاره دغه دوه علتونه وجود لري چې دکوکنارو د بندیدو لپاره مهمه ستونزه ده، ځکه که د تاریخو پلمه ودریږي نو کیدای شي هم فنډ او هم دفاتر بندشي او هم د ملگرو ملتونو انجواگانې، موسسات او کار کوونکي وزگار شي، چې یو مثال یې د مخدره توکو پر ضد د افغانستان وزارت دی چې څومره بهرني مشاورین کار پکښې کوي او څومري ډېرې او پلني تنخواگانې لري. کیدای سي په اروپا او امریکا کې به تر ټولو لوړ معاشونه وي او عزت به یې د یرغلگرو له برکته تر هغو څو چنده اوچت وي. سره ددې چې گومان کېږي دغه مشاورین هغه ترټولو بې استعداده خلک دي چې په غربي نړۍ کې دکاورتیانه لري.

د دې علت یو ښکاره ثبوت د اسلامي امارت وخت په گوتوکولای سوگ چې کله په قطعي صورت تاریخ بند شول یو جریب هم په سیمه کې نه وه کرل شوي، نو د دی لپاره چې ملگري ملتونه په دې کار مطمئن او باوري شي او بیا نورو هیوادونو ته په دې اړه قناعت ورکړي چې تاریخ او چرس په کلي توگه بند شويدي د هغو هیئت ته اجازه ورکول شوه چې هغو سیمو ته ورشي چې وړاندې پکښې دغه کښت کرل کېدی ترڅو هغه سیمه په خپلو سترگووگوري. مگر د دې پر ځای چې نورو هیوادونو ته قناعت ورکړي او یا له بزگرو او کروندگروسره بدیل کمک وکړي، ملگرو ملتونو او د هغو انجواگانو د امارت پر ضد منفي تبلیغات پیل کړل، بهرنیو هیوادونو ته به یې ویل چې د افغانستان اسلامي امارت د دی لپاره چې تاریخ ارزانه شوي دي دا کښت بند کړ. یاد چې د طالبانو چارواکو خپله ډیرتاریک رانیولي او داسې نورخارجي منفي تبلیغات. همدا رنگه به یې د دې په ځای چې کروند گرو ته د حوصلي، کمک او بدیل تخم معیشت خبري وکړي بالعکس یې د هغو په پارونه گ لاس پوري کړ ترڅو د حکومت او خلکو تر مینځ اختلافات او ستونزي راولاړي شي. بزگرو ته به یې ویل چې تاسو به څه خورئ! دا ځمکي خو ستاسو د ژوند لپاره کفایت نه کوي، حکومت ستاسو مشکلات په نظر کې نه دي نیولي، په شریعت کې هم دا کښت جواز لري قطعي حرام نه دی. په ځانگړي توگه ستاسو لپاره چې بله دعوایدو لاره نسته او داسې نور...

زه خپله په دې باندې پوره باور لرم چې ملگري ملتونه او غربي انجواگانې چې په دغه اړه کار کوي مطلق سوداگر دي چې خپل تجارت په وړاندې بیایې د خپلو گټو لپاره کار کوي، ملگري ملتونه موسسي حتی وزیر، معین، مشاورین، رئیسان ټول د دیگ ښي او په زړه پوري سوداگرۍ له گټې څخه برخمن دي، ښه پلن څټونه یې پکښې وکړل د ښو مانیو او شتمنیو خاوندان شول چې کله یې مور او پلار په خوب هم نه وه لیدلي.

دويم اړخ يې سوداگريز ميکانيزم دی، په افغانستان کې د مخدره توکو تجارت په اوله کته گوري کې تر ډيره ترافغانانو پوري اړه لري چې گټه يې ډيره کمه ده نسبت دويمې کته گوري ته، په دويمه کتگوري کې افغاني قاچاقبر او بهرني قاچاقبر ترخپل منځ مساوي شکل لري چې گټه يې نسبت دريمي کتگوري ته ډيره کمه ده، دريمه کتگوري يواځې په بهرنی مافيا او قاچاقبرو پوري ترليده چې د افغاني قاچاقبرانو پکښي هيڅ دخل نشته چې گټه يې نسبت تر ټولو لوړه ده همداسې څلورمه، پنځمه کتگوري ده. د مثال په ډول يو کيلو هيروئين د افغاني قاچاقبر په واک کې زر ډالره قيمت لري چې هغه لومړۍ کتگوري ده. دا کتگوري تر ډيره په افغانستان پوري محدوده ده، دويم لاس په ايران، پاکستان، ترکمنستان او نورو گاونډيو هيوادونو کېده تخمين څلور زره، پنځه زره ډالره قيمت ولري چې افغانان او بهرنيان ددغي سيمي پکښي برخه لري، دريمه کتگوري چې اروپا امريکا اونورو لري هيوادونو ته ځي شايد له پنځه ويشت زره څخه تر پنځو سو زرو پوري قيمت ولري چې دا کار ټول د بهرنيو قاچاقبرو، مافيا او حکومتونو له لاري کيږي. افغانان پکښي هيڅ برخه نه لري، دا چې حکومتونه څنگه پدېگ قاچاقو کې ونډه لري، دا گرانه خبره ده چې کچه يې معلومه شي، خو ويل کيږي چې ډېر د لوړو منصبونو خاوندان په ډيره لوړه کچه پکښي ونډه لري. همدارنگه تر ډيره شک کيږي چې دا کار امريکا او برتانيه د مخکښانوپه توگه پر مخ بيايې.

د دې کارگ يو عمده دليل د کولمبيا د کوکايونوکيدای سي، په کولمبيا کې افغانستان ته ورته وضعيت دی چې په لوړه کچه

د چارواکو مافيا پکښي دخيله ده. هلته د امريکا په مرسته دکولمبيا نظامي مصارف د کوکينو له عايداتو څخه بشپړه کيدل او دا د امريکايې نظامي مشاورينو په مرسته کيدل. همدا رنگه د امريکا د حکومتي چارواکو په مرسته جنوبې امريکا ته د کوکايينو صادرات لېږديدل ترڅو د ځينو لويو ښارونو وگړي ورباندي معتاد وساتي چې دسياست له ډگره بې برخې پاته شي.

يو بل دليل د افغانستان د اسلامي امارت پر مهال هغه تهمتونه دی چې ملگرو ملتونو، امريکا او برتانيې طالبان په دې تورتمهمول چې گواکېد طالبانو حکومت په مخدره توکو او قاچاقو کې لاس لري او د قاچاقو کاروبار کوي په پيسويې وسلې او مهمات رانيسي جنگ پري کوي. د هغو دليل داوو چې د اسلامي امارت تر راتگ دمخه د تارياکو د کښت کچه په سل کې پنځوس وه. د طالبانو په واکمنۍ کې دا کچه له پنځوسو نه شپته تر پنځه شپيته پوري پورته شوه. د دې دا ثبوت دی چې طالبانو دا کار کاوه په همدې خاطر دغه کچه لوړه وختله. که طالبانو دا کار نه کولای نو دا کچه به حتمي کښته تللای. سره د دې چې طالبانو په تدريجي شکل د درو کلونو په موده کې د تارياکو او بنگو کښت په کلي توگه بند کړ، تر پنځوسو ډيري يې د نشيې توکو د جوړولو فابريکي او په ټنونو چرس وسوځول، اوس چې د ناټو، ايساف، امريکا او برتانيې تر يوسل او پنځوس زره يرغلگر په افغانستان کې دې تريو سل او پنځوس زره زيات د افغانستان اردو او پوليس هم د دوی په چوپړ کې دې، د مخدره توکو د مخنيوي په نامه مستقل وزارت هم جوړ شوی دی، خو بيا هم د تارياکو او چرسو د توليد او کښت کچه تر نوي او پنځه نوي پوري لوړه ختلي ده.

نو دا څه مانا لري؟ د دوي د دې ادعا پر اساس موږ په کلکه ويلای سو امریکا او برتانيه چې په بهرنيو يرغلگرو کې پوره واک او رول لري د دې کچې د لوړيدو مستقيم مسرول، ټيکداران اوکار کوونکي دي.

يو بل دليل د افغانستان د اسلامي امارت په وخت کې د امارت د زعيم په فرمان په ټولو هغو سيمو کې چې د اسلامي امارت تر واکمنۍ او کنټرول لاندې وي د تاريخو او بنگو کښت په بشپړه توگه بند او په عملي توگه دا کار په ټوله هيواد کې پلي شو، خو برتانيې، امریکا او نورو هيوادونو د ملگرو ملتونو په شمول هيڅ عکس العمل ونه ښود او نه يې د هغه د برياليتوب لپاره د کرونده گرو او بزگرو سره څه مرسته اوکمک وکړ، آن تردې چې تش په وينا يې د دې کار هر کلی هم ونه کړ. سره له دې چې د افغانستان په تاريخ کې د مخدره توکي پر ضد دا تر ټولو لومړۍ گړندی عملي گام وو، چې نه يې له دوي څخه فوجونه، چمتووالي او الوتکي غوښتي او نه يې عسکر، يرغل اوجن اونه يې د ځان او مسلمانانو مرگ ژوبله غوښته، يواځينی هيواد گاوندي ايران وو چې په هلمند کې يې يوه کمکي پروژه جوړه کړه کيميايې سره او د ځمکو د يوې کولو لپاره تراکتورونه به يېگ خلکو ته ورکول تر څو پروژه د تاريخو د کرونده گرو سره مرسته وکړي چې بيرته د دغه توکي کرنې ته پام وانه روي، دا چې اوس په سوونو زره عسکر په زرگونو ټانگونه په سونو الوتکي اونور تجهيزات افغانستان ته په خاصه توگه هلمند ته راولي په زرگونه ميليونه پونډه اوډالر خاوري کوي. په لسگونو زره افغانان په شهادت رسوي کورونه کلي په الوتکو اوچولکو او ټانگونو له خاورو سره خاوري کوي دهري ورځي په تيريدو سره خپل يرغلگر عسکر د تاريخو دله منځه وړلو په پلمه له لاسه ورکوي، اخر څه مانا لري، زما په نظر دا اټکل به روغ وي چې په همدې سوداگرۍ کې ستره ونډه لري مگرداسې مهارت او تجارت زيات عميق بيخ لري والله تعالی اعلم .

يو بل دليل دادی چې موږ وينو چې د مخدره توکي پر ضد څومره تبليغات کيږي، وزارتونه، رياستونه، مديريتونه په ټولو ولايتونو آن په ولسواليو کې جوړ شوي، د خلکو لپاره چې په دغه کار و بار کې بوخت دي د افغانستان په دننه کې د سزا لپاره خاصه محکمه جوړه شوي، چې په ځانگړې توگه د امريکايانو لخوا روزل شوي قاضيان لري. د هغو لخوا معاش خوري، د افغانستان بې خاونده غريبوخلکو ته د بند حتی د مرگ سزاگانې اوروي، خو له بله طرفه هغه لوی لوی کارو بار کوونکي چې گومان کيږي په ټونو کارو بار به کوي او په ديگ تور تورن دي چې له بهرنيو قواوو سره ښي نژدی اړيکي لري او يا په حکومت کې ښه غټ اعتبار او مقامونه لري. هم ددې هنداري يو بل مخ دی چې دڅټ لخوا ځان ښکار کوي.

يو بل دليل دادی چې مخکي مو ذکر کړ. هغه دا چې اقلأ دا سوداگر يا کارو بار کوونکي په دري ډوله ويشل شوي دي چې په لومړی قطار کې افغانان راځي. هغه افغانان چې کروندگري او د مجبوريت له کبله يې ورته زړه ښه کړی دی. دوهم ډول د افغاني قاچاقبرو او بهرنيو قاچاقبرو واړه گروپونه دي. دريمه ډله د بهرنيانو نړيواله مافيا ده چې افغانان پکښي هيڅ ډول رول نه لري، تر ټولو غټ کاروبار چې لويو لاسونو، ډېرو پيسو او ټينگ امنيت ته اړتيا لري همدادله ده. دلته د سوال اوسرخلاصی خبره داده چې د دغه توليد لويه برخه په اروپا، استراليا، امریکا او

ځينو آسيایي او افريقايي هيوادونو کې لگيږي، د هغو بازارونه په دغه توکي گرم، ډک او په ميليونونو خلک يې پري معتاد دي. دا چې دلته اختصاصي محکمه جوړيږي افغانان چې ديوې، دوو تر لسو کيلو گرامه په هيواد کې دننه او يا لږ تر لږه په نږدې کاونديو هيوادونو کې د اختناق او مخمصي سره په مشابه وخت کې معامله کوي نيول کيږي، بنديان کيږي، وژل کيږي، په اعدام باندې محکوميږي، ولي هغه کسان چې دغه لوی کاروبار کوي په ټونو مواد په کښتيو، الوتکو کې انتقالوي نه نيول کيږي او نه ورته ځانگړې محکمه جوړيږي؟؟؟

برتانيه، امريکا او نور غربي هيوادونه چې په ميليونونه خلک ويني چې معتاد دي په لارو، کوڅو او واټونو کې دغه مواد استعمالوي په دې باندي نه شي توانيدلای چې دغه مافيایي قوه درک کړي، هم دې ته متوجه شي چې دغه خلک دغه مواد له کومه او په څه طريقه پيدا کوي او څوک يې ورته راوړي. آيا افغانان دي که د همدغو هيوادونو کارکونکي دي. د چا په مرسته د چا په الوتکو او کښتيو کې راوړل کيږي. دوی کولای شي چې په ډېر کښته مصرف او نه تلفاتو په دی کار سره موفق شي او هم يې مخ نيوی کولای شي، خو دا چې افغانستان ته راځي او بيا دلته د وينو په تويولو دا کار ترسره کوي څه مانا لري؟ والله تعالی اعلم .

دلته دا مهمه نده چې دا کار څوک کوي، څوک يې گټه وړي، څوک ورباندې ځورېږي او څوک ورباندې مړيږي او پرسپيري. مهمه داده چې که دا اټکل سم وخيږي چې ملگري ملتونه نه غواړي چې دا کښت دی ختم شي، دننه او بهر لوی لاسونه او حکومتونه په دی کې دخيل وي، د بلي خوا ځيني هيوادونه او واکمنان غواړي چې دا مضر کښت له منځه ولاړ شي، نو دا يقيني او معلومه خبره ده چې داد افغانستان او افغانانو لپاره يوه غټه مغلغه ستونزه ده، کرل يې هم گران کاردی بنديدل يې هم ورته گران او مشکل کاردی، دا ځکه چې په دواړه صورته کې افغانستان له امنيتي، اقتصادي او سياسي کړاونو سره لاس او گريوان کيږي چې په نتيجه کې افغانستان او افغانان له سخت اقتصادي کړاو سره مخ کيږي چې هغه خپله د زرگونو بد مرغيو سبب گرځي. گټه او خوند به بل او يا کم افغانان تري اخلي او قرباني به يې ټوله ولس او ملت پر غاړه اخلي، دا چې اوس افغانانو ته څه په کار دي خلک هيڅ نه پوهيږي. د مثال په ډول که محکمي ته ورسو چې پر ځينو غريبو خلکو يې د بند او اعدام حکم کړی دی له بلي خوا په ټول هيواد کې دغه کښت کرل کيږي. حکومت د بهرنيو يرغلگرو په شمول په دې کارکي پاته راغلي چې په زور يا د خلکو په قناعت سره دا کښت په بشپړه توگه بند کړي. په نورو خلکو باندي چې واسطه او قوت نه لري فيصله کول هيڅ حقوقي او قانوني اړخ نه لري، يوازي دا چې پر خلکو به د ظلم مانا ولري ځکه چې داسې پردی قضاوت نور هم د خلکو د ځور سبب کيږي دا چې حل يې څه دی موږ به يې ان شاءالله څه ناڅه روښانه کړو.

نتیجه

هره څپرته په تکرار سره د خلگولپاره مثبت انځور لري چې بالاخره ښه نتیجه ترې لاس ته راوستلای شي، یا دا چې په څپرونو سره د ډیرو مثبتو او منفي برخونو ارزښتناکې تجربې په وجود راوړي په دغه شربلوسره کیدلای شي په نوره څپرته او بشپړتیا سره ترې کوچ وایستل شي، خو دقت او حوصله او بې تبعیضه او تعصبه مطالعه او څپرته به نوره ښه نتیجه ولري، په لوړه سړسري څپرته کې ما په پنځو علتونو او یا پنځو اصولو کې ډیر علتونه څپړلي که په ښه څیرتیا ورته د بل ښه مجرب عالم په هڅو کې نیمگرتیا په گوته شي، یا ورسره نور علتونه او یا د نورو علتونو اصولونه په فهم کې راوړي، ورسره ضمیمه کړای شي او نیمگرتیایې په دقت سره بشپړه کړای شي زه باور لرم چې د یو اصل پر بنا به ترې گټه واخستل شي.

زموږ گران، ښکلي او لرغوني هیواد په پرله پسې ناورین کې راگیر شوی دی لاس ته اوسه هم د نورو ویرونو او کړاوونو بلاگانو خولي وازي نیولیدی. تر ډیره پورې گټه ترې بل اخلي او په اورکې مور او زموږ هیواد سوځي. په نړیواله کچه مو اعتبار کمیږي، اقتصاد مو کمزوری کیږي او یاله منځه ځي، بې علمي او بې کسبي راپکښي جرړي ټینګوي، د نړۍ په تیره د گاونډیو هیوادونو له سیالیۍ نه شاته پاتېږو، په غربت، هجرت او فقر کې به نورهم تر ډیره پاتې یو، په دغه وړه ډالیۍ کې زه زما د تجربې په زیږنده فکر او د تیرو تیارو او د ژوندیو د قبرونو په دوران کې هغو ډیرو نیمگرتیاوو ته څیر شوي یم، د فکر آس مي ورباندي ځغلولی دی، دماغ مي ښه ورباندي ستومانه کړیدی، خو هغه څه ته مي تلوسه کوله چې د اسلامي عنعناتو او ملي کلتور په رڼا کې رامنځ ته شي د هغه څه په وړاندي استقامت او مبارزه وسي چې زموږ هیواد، د هیوادوالو له لاسه د ډیري بیخایه خوشباوری له کبله د پردیو په مستقیمه مداخله د هغو د شومو او نالو اهدافو قرباني شوي؛ لاتراوسه ورپسي قرباني کیږي، دا چې څوک بریالي شوي یا څوک شاته تللي او یا هغوی خپله په هغه اور کې سوي دا د هغو د تدبیر سرچپه نتیجه او د الله د تقدیر فیصله وه، خو په شروع کې هر څه په یوه تدبیر سره پلان شوي او بیا مخته تللي.

لومړۍ زما په ټوله څپرته کې د اسلام او کلتور ټکي هرځای کارول شوي، په ډیرو علتونو کې له هغو سره ربط ورکول شوی دی دا ځکه چې هره اسلامي ټولنه په ځانگړي توگه په افغاني ټولنه کې دا تر ټولو یو مهم او ښکاره اهمیت دی، نوځکه چې په هغه سره ټینگار تر هرڅه ډیر په کار دی زما اوس هم فکر او نظر دادی: کومو افغانانو چې د رهبرۍ دعوه کړي یا ورته د چارو واگي ور سپارل شوي یایي ترشا د ملاتړي په توگه همکاري کوي د افغانستان د حل یا مشکل له اصل نه پر بل لور روان دی. هغه څه چې افغانان یې غواړي او افغانان پري اعتماد کوي افغانستان په جوړېږي او یا د افغانستان د ستونزو لپاره د حل لاره اواره وي شاته غورځولي. په هغه څه کې خپله گټه لټوي چې له هغه علت څو څه خراب شوي دي، هغه چا ته دوست وایې چې د سرماغزه یې ترې کښلي، هغه چاته یې د خپل زړه

بوخچه پرانیستی چې وړاندي دهغه د زړه رگونه گ ور پریکړي، هغه چاته یې زړه ورنژدې کړي چې د قتل خنجر یې د هغه زړه د راکښلو لپاره له پولادوڅخه جوړ کړي، له هغه چا څخه یې د وطن د جوړیدلو هیله اوغوښته کړي چې په توپونو یې ورته وران کړي دی، خو بیا هم دغه کسان لاتراوسه په خپلو سرچپه کړو نه پوهیږي او نه ورباندې پوهیدلای شي، په دې تمه چې له هغو څخه مثبتې نتیجه لاس ته راوړي. بالعکس په رواني او روحي امراضو اخته شول، بیا هم د یوه احساس په رهبري کې د زړه بداوي بیلگې ډیرې لیدل کیږي.

بیرته به د څیرني پایلي ته ورشو، زما نظر دادی چې افغانستان یوازي د افغانانو په زیار او پوره اخلاص جوړیدلای شي. د حل لپاره به یې له هغو موثرو اصولو کار اخستل کیږي چې اسلامي او افغاني صبغه ولري. د تعصب مخه به په ډیره زیرکتیاسره نیول کیږي، له زغم او تحمل څخه به کار اخستل کیږي، د افغانستان پر اصل او د افغان پر وجود به اعتماد کیږي، بهرنی فکر او د هغو مداخلې ته به نه ځای او نه اهمیت ورکول کیږي، که څه هم تر ډیره دلته د بهرنی مداخلې قوت موثر ښکاري او ځیني افغانان په دې عقیده لري چې بیلې بهرنی تاثیر به د افغانانو شتون پیاوړی بنسټ ونه لري او یا به تري گټه وانه خستل شي، خو زه په دې عقیده یم چې د افغانستان په مستقله پرېکړه او جرگه کې د بهرنیو شتون د هغو د منافعو نمایندګي کوي، افغاني ستونزو ته د افغاني وقار کلتور او مذهب په رڼا کې د حل د لاري د موندلو لپاره خنډ گرځي. د افغانستان هغو ستونزو ته چې د داخلي مسئلې په توګه د افغانانو تر منځ وجود لري او بهرنیان تري د ځانونو لپاره استفاده کوي، د سپین ږيرو، علمای کرامو، روحانیونو او منورینو په ملګرتیا د حل لاره پیدا کیدلای شي چې د خیر او مصلحت لپاره پر ټولو ابعادو څیړنه وکړي، ټولو خواوو ته په افغاني دود قناعت ورکړي او یوه معقوله او مقبوله فیصله وکړي.

موږ دا منو چې دلته همداوس د بهرنیو هیوادونو او بهرنیو قوتونو مفکوري له نظره نشي غورځیدلای، ځکه چې هغوی اوس په صحنه کې په اوتوماتیک ډول مطرح دي. که څه هم دوی زموږ د هیواد لپاره د زهر او د ساري امراضو مثال لري، خو بیا هم یو ډول قناعت ورکول پکار دي ترڅو د هغوی شر دفع سي خو داسې نه چې هر څه چې هغوی غواړي باید ومنل شي او هر څه یې پلي کړای شي، بلکې باید تر اسلامي او ملي منافعو ورته په هیڅ شکل ترجیح ورته کول شي، ځکه د دین او وطن پر سر معامله د هیچا حق نه دی، زما نظر او ادراک دادی چې د بهرنیو قوتونو استمرار یا ډیر پاته کیدل که څه هم د څو محدود اشخاصو د کنترول ساتلو په نامه وي د افغانستان د ځمکنۍ بشپړتیا لپاره یوه لویه او خطرناکه پایله لري. د دې استمرار په نتیجه کې به داسې ستونزي راوخوتوي چې بیابه یې جبران ناشونی وي.

دلته یوه توصیه لیکم او دا چاته د عار او عیب او پیغور ورکولو خبره نده. که د طالبانو د واکمنۍ په وخت کې چې هم افغانان او هم مسلمانان وه دومره تحمل شوی وای لکه اوس چې له امریکایانو، برتانویانو او نوري کفري کړيو سره چې نه مو په دین مذهب، کلتور او ملت راسره شریکان دي، نه مو د ژبي او سيمي مشترکات سته، نه خدای او د هغه رسول د دوی دغه تقرب ته اجازه ورکوي، نو ولي به د داسې ستونزو سره مل کیدلای، ولي به مو د ورور

په مقابل کې د پردیو د ناولو مفکورو تگلاره تعقیبولای، ولي به مو پر افغاني او اسلامي وقار گوزارونه کیدلای، که تر طالبانو وړاندي د رباني صاحب د حکومت په وړاندي بیا هم د تحمل لاره تعقیب شوې وای زیات نه دومره تحمل چې دا اوس له یوه سرتمبه مغرور امریکایې سره کیږي، زه په دې باوریم چې هیڅ به پېښه شوي نه وای، زه بیا هم پر دې خبره ټینګار کوم چې د بهرنیو قوتونو قرباني که د پیسو ده که د سرونو ده د افغانستان او افغانانو لپاره نه ده، هر څوک چې وي او د هر دین سره چې تړاو ولري د افغانانو د یو کولو او اتحاد لپاره هڅه نه کوي بلکې پر عکس خپلې منافع د مسلمانانو او افغانانو په بې اتفاقی او توپیرونو کې لټوي. په ټوله نړۍ کې د مسلمانو له همدې بې اتفاقی نه خوند اخلي، یوله بله یې سره جنگوي، یو په بل یې سره وژني او نور پکښې د دښمنۍ او تعصب رینښي او جرړې غځوي.

دلته د غربیانو د سیسي جالونه او هغه مخفي او پټ رازونه په گوته کوم چې د افغانانو د کمزورۍ او ناوسۍ لپاره ورباندې کار شوی او کار کیږي. هغه د غربیانو پوخ پلان په اسلامي نړۍ کې په مختلفو نومونو د ډیرو ټولپو او گوندونو جوړول دي، د ډیرو گوندونو او شوراگانو جوړېدل څه فایده لري؟ هغه دا چې په هر لور او هره سیمه کې مختلف احزاب او گوندونه له مختلفو افکارو سره کار وکړي کوچنۍ ډلې او گوندونه په خپلو کې سره اړم او مختلف اوسې، د خپلو منافعو یا بریالیتوب په لټه کې شي، یو بل ته د ماتې ورکولو تکل وکړي له همدې کبله د بهرنیو مدارکو څخه د پیسو او کمک غوښتنه کوي، د فقر لاس د مادیاتو د لاسته راوړلو په خاطر د خپل ورور سره په مقابله کې پردیو ته اوږد ساتي، څو په داخل کې د خپلو وروڼو په وړاندي رقابت ته دوام ورکړي، مگر په داسې احتیاج سره مجبوراً هغه څه ومني او د هغه چا ومني چې ورته پیسي ورکوي. د همدې مرستې په بدل کې د دوی فکر ته وده ورکړي، دلته د سوال او جواب ډیر مشکل نشته خو موږ باید له داسې حالت نه تجربه واخلو او تیري نیمګړتیاوي جبران کړو. دانه چې د خپلو خطاگانو تسلسل وساتو، موږ د دې تسلسل ژوندي شاهدان یو د مقدس جهاد وخت مو تراوسه ښه په یاد دي داچې د جهاد په وخت کې په پاکستان او ایران کې څه له پاسه ۱۴ گوندونو او افغاني تنظیمونو فعالیت کاوه، ښه وده یې وکړه او سیاسي مشرانو یې له یوه او بل سره نژدې اړیکې درلودې، له بده مرغه کوم چا چې د جهاد د پیروزي نه وړاندې د قدرت د نیولو لپاره د جهاد واګي ټینګې کړې هغوی د راتلونکي په فکر کې شوه، د سیاسي وړتیا لپاره یې بهرنیو مرستندویو ته نور هم د سوال لاسونه ور وړاندې کړه، د جهاد له بري او کابل ته د ننوتو سره سم په خپلو کې اړم شول او هغه څه یې وکړه چې باید نه یې وای کړي. هغوی د دې لپاره چې خپلو وروڼو افغانانو ته چې همسنگري، هم مذهبي، هېوادوال او هم هدفه ملګري یې وه ماته ورکړي، هغه چاته د مرستې او کمک لاس وغځاوه چې تردې مهاله یې دښمن، په دین او ملت یې پردی وو، ان تردې چې د خپل مقام او قدرت د ساتلو لپاره یې د امیر عبدالرحمن په څیر د وطن ټوټه کیدل هم پر ځان منلي وه.

دلته به له چا سره سوال پیداشي چې هغه گوندونه او اوسني یا راتلونکي سیاسي گوندونه به ډیر توپیر ولري ځکه چې پخوانیو گوندونو مسلح کسان او نظامي قوتونه درلودل اوسنی گوندونه بیا یوازې پر سیاست او رقابت ولاړ دي؟

د هغو په ځواب کې زه ابعاد نه څپرېم خو دومره ويلای شم چې ماته د اختلاف تر ټکو د اتفاق ټکي ډير مهم دي، اتفاق مور جوړولای شي خو نفاق مو له وطنه ورکوي.

دويم په بهرنيو هيوادونو کې چې کومي پارټۍ پر پرمختللو ايډيالوجيو اتکا لري هغوی د خپل استقلال، بهبود او پرمختګ لپاره کار کوونکي دي. هغوی د مادياتوله کبله کافي امکانات لري. هغوی د خپلو خلکو په مالي مرسته خپلو پارټيو ته وده ورکوي. خارجي مادياتو ته سترګي نه کېږي، مگر په اوسني حالت کې چې په افغانستان کې څومره سياسي قوتونه ډيروالي پيدا کوي هم دومره بهرنی لاسونه هيواد ته ننباسي، هم دومره بهرنی ايډيالوژی په هيواد راننځي، هم دومره د نفاق جرړي پياوړي کېږي، ځکه چې د سياسي پارټيو مالي لګښت له داخلي منابعو څخه نه تمويلېږي، بهرنی پانګه يامرسته کله هم وړيا اوبې مقصده نه وي. دا طبعي خبره ده چې کومه پارټۍ د چاله خواتمويليږي د هغو له اغېزي څخه به برخمنه وي.

يوه بله مهمه خبره چې سياسي احزاب ورباندې تقويه کېږي داده چې په نورو هيوادونو کې اکثره وګړي د زړه له کومې دا غواړي چې خپلو سياسي گوندونو ته پانګه ورکړي. د دې امکانات لري چې خپله ډله غښتلي کړي، مگر له بده مرغه په افغانستان کې تر ورکړه د راکړه اصطلاح ډيره دود ده، نو ځکه چې سياسي قوتونه يا پارټۍ خامخا بهرنيو پانګو ته سترګي کېږي وي که په رشتياقياس وکړو نو نتيجه به يېګ پانګي ته وفاداره شي دا به يو مهلک مرض شي چې واکمن واک ته په رسيدوسره پر خپلو وعدو وفانسې کولای.

درېم: که مور هغو هيوادونو ته څير شو چې اوس په افغانستان کې د احزابو پر ډير والي ټينګار کوي او يا دغي روانې پروسي ته په جدي توګه وده ورکوي، د هغو په خپلو هېوادو کې دومره احزاب ولي نشته، د مثال په توګه په امريکا کې يوازي مطرحي پارټۍ دوی دې چې سم فعاليت کوي، جمهوري غوښتونکي، (ريپبليک گوند) او ليبرال پارټۍ (دموکرات گوند) دی. د دغو دوو پارټيو په منځ کې هميشه رقابت روان دی. د امريکا واکمني اداري ډير زيات کوشش کوي چې نوري مطرحي پارټۍ جوړي نشي دا ځکه چې په ملت کې د انشعاب او ډيرو اختلافاتو سبب ګرځي. همدارنګه کاناډا، استراليا، برتانيه، جرمني، فرانسه او نور هيوادونه چې ډيري کمي او محدودي مطرحي پارټۍ او احزاب لري، دا چې د هغو ځمکني مساحتونه او نفوس تر افغانستان څو چنده ډيرهم دي په لږو احزابو کفايت کوي، مگر زموږ په کوچني کور کې چې د امکاناتو کچه يې صفرده سل تر دوه سوه پارټۍ غواړي او لا پسي ډيريدل د څه مطلب لپاره دي؟ که دا کار ګټه او ښه پايلي ولري سوال دادی چې ولي يېګ دوی پخپلو هيوادونو کې نه غواړي او که ښي اومثبتي پايلي و نه لري نو بيايې دلته په ډيريدلو کې څه مطلب دی؟

څلورم: د رقابت خبره ده. دا مهمه ده چې د ځينو پارټيو په منځ کې که رقابت نوي بيا به مطلقه ديکتاتورې خپرېږي. د پرمختګ مخه به نيول کېږي، دواکمنانو عیبونه به پټ پاته کېږي مگر د رقابت مانا بايد دانه سي چې بايد سل يوسل او شل گوندونه جوړسي دا گوندونه چې نه د ځانونو واک ولري او نه د دفترونو کرايه د گوند مشر په

ځان پوري حيران او خلگ په ده پوري حيران وي. په هغه صورت کې چې د خارجيانو ماغزه نورمال نه وي. بيا خو نور هم کار خرابيږي پاته درقابت خبره سوه رقابت په دوو او درو تر پنځو گوندونو پوري په وجود راتللاى شي تر دي زيات هسې د گډوډيو لامل گرځي او بس .

دلته بايد په ډير غوراو فکر سره وگورو چې په اوسنيو شرايطو کې چې خلک د لوږي فقر او بې امنيتي سره لاس او گريوان دي د احزابو ډير والي د دغه ځپلي هيواد لپاره د ژور نفاق زنگ دى. د دې ډيروالي په نتيجه کې به ملت پر څو توکميزو برخو ويشل کيږي او دښمن چې اساسي، بنيادى او تاريخي دښمن دى، د ټولو جرياناتو په صحنه کې واکمن او حاضر دى او عميق فعاليت لري تري خوند او گټه اخلي. زه په دې باوريم چې افغانستان په اوسنيو شرايطو او په نژدى راتلونکي کې هيڅ د ډېگ جوگه نه دى او نه کيدلاى شي چې په داسې يوه چوکاټ کېعمل وکړي او ځانونه دي يو په بل کې مدغم کړي چې ټولواک دې قانوني کړل شي، دلته د خنډ په توگه دوه عمده علتونه پروسه ډب کولای شي، لومړي دا چې د افغانستان تاريخ د زور واکي په حاکميت کې ځوان شوي او د هغه فکر سره يې وگړو وده کړي ده، که څه هم د خلکو د پوره خوښي واکمني د خلکو لخوا نه ده حاکمه شوي او له دغه فکر سره د خلکو اشنايي نه ده پيدا شوي، په دې صورت کې بيا دوه علتونه په گوتوکولای سو اول دا چې د حاکمانو فکر د انحصار، جاه طلبی او حرص پر محور چورلي او په دې اعتماد ډير غټ کارونه صورت نيسي. دويم: ډېرى افغانان په يوه مذهبي غوندې حاکميت سره لاري ته له سيخېدو پرته گرانه ده چې په سراسر يو غربي قانوني چوکاټ کې روان شي ځکه چې عمده علت د مذهبي او کلتوري عنعناتو سره ليوالتيا او په غربي قانون نه پوهيدل دي.

دويم علت: خپله پر هغه قانون د خلکو اعتراضات دي چې محتوا يېگ ډيرو وگړوته د قناعت ورکولو جوگه نه وي داځکه چې دلته د الله او د هغه د دښمن خپلول پکې را نغښتي دي. دپته اجتماع د نقیضينو وايې دا په خپل ذات کې محاله ده چې دواړه طرفه په يوه وخت کې خوښ او خوشحاله وساتل شي، نو مانا به يېگ داسې چې دوي هندوانې په يوه لاس کې نيول ياپه پام کې نيولي دواړي گټي به له لاسه ورکړي، نه به الله راضي کړي، نه به لويديځ باهدفه او مغرور ځواکونه راضي شي او نه به هم هيواد د بل په موټو جوړ شي، د خلکو لپاره به امنيت هم برقراره نه شي او همدا وژل، تړل او ايله کول به روان وي، ځکه چې دلته د خلکو د افکارو عقيدوي توپير وجود لري چې حل ته يې ډېر دخيل اړخونه زړه نه شي ښه کولای.

دوهم: لکه څنگه چې ټول ملت او هيوادوال په دې کې شک نه ويني چې په هيواد کې ډيري ستونزي او مخالفتونه زاړه او نوي وجود لري او زموږ گران هيواد او وگړي د دې ستونزو او مخالفتونو قرباني دي، له همدې کبله څوک خپل خوږ ژوند له لاسه ورکوي او څوک خوږ اولاد ورور پلار او بل قريب له لاسه ورکوي. د چا پښي او لاسونه غوڅيږي څوک د پلرني ټاټوبې پر بنيدلو ته مجبور يږي، رشتيادا هغه وژونکې اودردونکې ناروغي ده چې يا خپله زموږ له لاسه زيږيدلي او يا ورته بهرنيو دښمنانو فعاليت کړی ترڅوموږ له وينوخونداخلي، زما په نظر ښه به داوي چې د ټولو ناخوالو پيټي په خپلو اوږو بار کړو او بهرنيان که لري دي او که نژدې دي پره ونه گرځوو دا ځکه چې دا ټول موږ

يو چې بهرنۍ لاس وهني او يرغل ته مو يا دعوت ورکړي او يا مو ورته زمينه مساعده کړيده. موږ د دي مسروليت د همدې درانه مسروليت د پورته کولو لپاره به دابنه فيصله نه وي چې ځان ته پخپله برائت ورکړو.

ما تر خپله وس ، توان او استعداد او تر خپل لنډ، تنگ ادراکه کوشش او هڅه کړې چې د دی ستونزو عوامل وڅيړم او پايلې يېگ په گوته کړم.

لکه څنگه چې مي په څيړنه کې پنځه اساسي او دوه عارضي مشکلات وڅيړل هغه راته په څيړلو دا نتيجه پلاس راکوي چې رشتيا د افغانستان لپاره په لنډ مهاله او اوږد مهاله توگه د ستونزو برسي او د هغو وحل ته اړتيا لرو چې په سوله ييزه او امنيتي فضا کې د ورورولي ژوند وکړو، دلته بايد ووايم چې د مشکلاتو حل اسانه او ساده کار نه دی چې په سادگي او اسانه ډول پري اقدام وشي، دا يوي اوږديگ پروژي ته اړتيا لري چې تر امينو لاسونو لاندې پري کار وکړای شي، لکه څنگه چې دا مشکلات او ستونزي په تدريجي توگه زيږيدلي او پيدا کړل شوي او بېا د پيچلتيا حد ته رسيدليدي همداسې په تدريجي توگه حل کيدلي شي. په ځانگړي توگه ښوونه او روزنه، قومي جوړښت، او ځيني نوري ستونزي هم تدريجي فکر، تحقيق او څيړني ته اړتيا لري داچې نوري ستونزي هم لويې ستونزي دي خو بېا هم د ښووني او روزني په نسبت لږ وخت ته اړتيا لري.

په هر صورت په افغانستان کې د اخوت او وحدت فضا رامنځ ته کيدل يوازي او يوازي په خالصه اسلامي مفکوره او افغاني طريقه باندې منځ ته راتلای شي، خو دا پکښي تر ټولو ضروري خبره ده چې صداقت علميت پوره پوهه او قوي تحمل موجود وي، دا ځکه چې اسلام يواځني ماده ده چې د ټولو افغانانو تر منځ بي له توپيره، بې له شک او ترديد د يقين ماده ده چې په ټول هيواد کې څوک پري اعتراض نه لري، بغاوت تري نه کوي، که بالفرض د بهرنی لاسوهني په لمسونه زروافغانانو کې يوهم پيدا کيږي نو هغه ته شاذ اوانادر ويلای شو چې په نه څه باندې شميرل کيږي، مانا دا چې د افغانستان د بنسټيز مشکل بيخ اېستل د توافق په ماده سره کيږي خو اسلام به د دی اجنډا په سرکې وي.

کله چې موږ د اسلام خبره کوو ماناداچې د الله ﷻ او د رسول الله ﷺ ټولو اوامرو ته ځان تسليمول دی که هر مسلمان د اسلام په دعوه کې صادق او ريښتونی وي نو له اسلام څخه بغاوت نه شي کولای او نه يې کوي.

قومي سپين ريري، د قوم علمای کرام، سادات او مخور خلک، علمي کدرونه په دې اړه ښه او مثبت رول ادا کولای شي، ترڅو د اسلام تر مبارک عنوان لاندې صادقانه مذاکري، ټولني او جرگي ته لاره ولټوي ترڅو د بېگ اتفاقي او وېش مخه ونيول شي او يوه اسلامي ټولنه رامنځته کړای شي.

لکه څنگه چې مو په څيړنه کې دکلتور يادونه کړي دا ضروري ده چې د ټول افغان ملت کلتور چې له اسلامي قوانينو سره ټکر ونه لري پوره په نظر کې ونيول شي ترڅو د يوه پلوه د خلکو احساسات زخمي نه شي، او له بل پلوه هره افغاني ټولنه اسلامي کلتوري صبغه ولري، له شک او ترديد پرته له بهرني سازش او نفوذ څخه ځانگړي سالمه پاتي

شي. په همدې توگه كيدلای شي د مخالفت ټول اړخونه قناعت حاصل كړي، له دې سره سره د پوره اعتماد فضا جوړه شي، مانا دا چې د ستونزي لپاره په اسلامي چوكاټ كې د علمای كرامو قومي مشرانو او ساداتو رول په درانه احترام په بشپړ ناپيلتوب ډير مهم دی. همدغه نسخه كيدلای شي د افغانانو د زخمونو او كړاونو دوا او دسيمي لپاره شفا وگرځي، كله چې موږ د جرگې خبره كوو له هغه سره جوخت د ناپيلتوب خبره كوو مطلب يې دادی چې افغاني كلتور او افغاني عنعناتو ته خامخا بايد د پرديو لاسونه ننه نه وځي، همدارنگه داسې مهمو نسخو ته د هغو نفوذ او رول لاره و نه مومي چې دهغه په نتيجه كې به د دغې نسخې مثبت اثر له منځه ولاړ شي له دې كبله به د افغانانو د گڼو ناروغيو لپاره دغه مجربه نسخه دهيوادوالود بې اعتمادی په خاطر شنډه شي، كيداى شي د ډيرو بهرنيو دښمنانو هدف همدغه وي چې هر وخت جرگه جرگه يادوي او بيا ترې خپله گټه اخلي والله تعالى اعلم.

د افغانستان بهرني او كورني سياستونه بايد د اسلام په چوكاټ كې د اسلامي اساساتو او ملي غوښتنو په پوره نظر كې نيولو سره جوړ شي. د هغو اشخاصو چې مطلق د خپل مال، عزت، منصب، منطقي گټې ورته تر ټوله هيواد او هيوادوالو اولويت لري او ترجيح وركوي د هغو نظرونه بايد مردود وبلل شي او د هغو موقت نفوذ د دې سبب ونه گرځي چې د ټولو هيوادوالو يا د اكثریت احساسات مجروح كړي، بهرني سياستونه چې تر ډيره يو قطبې اړخ لري پر دوستي او دښمني تعبير يږي، ليدل كيږي چې تر ډيره پټ او په محدودو خلكو پوري تړلي دي چې د هغو روابطو او پلانونه غلاته ورته مثال لري كه څه هم په اصطلاح ملي منافع په نظر كې نيول شوي وي خو بيا هم ډير منفي اړخونه ته پام نه وي شوي اړينه ده چې د اسلامي چوكاټ په غلبېل كې چاڼ او صاف شي او د اسلام تاييد ترلاسه كړي، همدارنگه د اتفاق او اختلاف اړخونه يې ښه وڅيړل شي. د پرديو هيوادونو له يرغل او يرغمل كيدو، همداسې د هغو له تاثير څخه محفوظ او وژغورل شي ترڅو د خلكو د رضامندی سبب وگرځي. د هغو د اعتماد پوره حفاظت وشي، ديني او عصري ښوونه او روزنه په متوازنه توگه او پوره پاملرنه پرمخ ولاړه شي. د هر وخت حكومتي واكدار بايد د دواړو سيكتورونو اهميت له نظره ونه غورځوي. د مدرسي او مكتب په پياوړتيا كې جدې پام لرنه وكړي ترڅو ټول هيواد له دې لوی نعمت څخه پوره برخمن شي.

كه څه هم دا ښكاره خبره ده چې د نړۍ ډير غير اسلامي هيوادونه له ښوونځيو سره خپله بې حده او ډيره لواتيا ښيې، په ځانگړي توگه د ښځو په تعليم او تربيه او د هغو په روزنه كې ډير جدت لري، مگر دا خبره هم ډيره اړينه ده چې زموږ جامعه تر ټولو وړاندي مذهبي اسلامي پوهي تعليم او تربيه ته اړتيا لري، ټولي كورنۍ ټول قومونه له دې زده كړي سره خپله ليوالتيا ښيې او هم ورته اړتيا لري، دا غلطه خبره او احمقانه مفكوره ده چې يو افغان دې د خپلو هيوادوالو اړتيا او ليوالتيا په يو اړخيزه توگه له نظره وغورځوي او بهرنۍ ايډيالوژۍ او ليوالتيا ته ديگ ښه راغلاست ووايي. د هر حكومت لپاره په اسلامي جامعه كې اړينه او ضروري ده چې دواړو ادارو ته په نه تبعيض سره پاملرنه وكړي. يوه هم له نظره ونه غورځوي په بهبود كې يې مرسته او كومك وكړي. د فارغينو لپاره يې په احترام سره د هغو د برخليک په اړه اقدام وكړي، هغه بهلتون ته ډيره پاملرنه وشي چې د ډير وخت په تيريدو سره د كركي،

نفرت، نفاق او بالاخره د نورو بدمرغيو او بدبختيو سبب گرځيدلي يا گرځي، چې په ښوونځيو او مدرسو کې پر ديني او مذهبي روحيه سمبال د لايقو استاذانو شتون، هر طالب ته په مساوي توگه د لياقت او استعداد په پام کې نيولو سره امتياز، درجه او داسې نور، په نصاب کې د مذهبي کتابونو داخليدل او هغو ته پوره پاملرنه کول، د مکاتبو او مدرسو د استاذانو او شاگردانو په منځ کې انجمنونه او گډ مجلسونه جوړول، هغو ته مساوي امتيازات، ډالۍ او جايزي ورکول ترڅو د زړو په نژدې کولو سره د هغو د ذهنونو د شکونو او تهمتونو لريوالي راشي له يو او بل سره يې مينه او محبت پيدا شي. په هېواد کې دننه د لايقو او ښو استاذانو چې دعالي تحصيلاتو درلودونکي ماهر او ځيرک اشخاص وي، همدا سې د هغو د تجربو لپاره تجهيزات چې په عملي ډول د ساينس او تکنالوجۍ په اړه کمک کوي تمرکز وشي، ترڅو د نوو شاگردانو لپاره په خپل هېواد کې د زده کړې زمينه برابره شي او کوشش وشي چې له بهرنيو مفکورو او دسيسو څخه د زده کوونکو دماغونه وژغورل شي، په مکاتبو او مدرسو کې د زده کړې په ټولو درسونو کې اړينو مضامينو ته وخت ځانگړی شي، همدارنگه په مکاتبو او مدرسو کې په اسلامي عنعناتو افغاني فرهنگ باندې زده کوونکي مکلف شي خو لږ تر لږه استاذان بايد دا عمل پلي کړي. د هغه په اهميت باندې بايد شاگردان ښه پوه کړي، په اوونۍ، مياشت او کال کې بايد حداقل يو ځلي د مدرسو او مکاتبو د زده کوونکو په منځ کې د ازمويني مسابقات تر سره شي، همدارنگه د ډېگ پر ځای چې زده کوونکي بهر ته د روزني لپاره وليږدول شي دننه استاذان راوستل شي ترڅو زده کوونکي د خپل مذهب او کلتور په غيږ کې ستر او وروزل شي، چې په دې کار سره کيدای شي فاصله نوره هم ليري شي، په دې سره به هماهنگي او اتفاق هم راشي ټول زده کوونکي بايد د نورو مختلفو مضامينو لکه مذهب، ساينس، سياست، اقتصاد تاريخ، جغرافيه او نورو علمونو په اهميت پوره پوی شي، ترڅو په خپلو کې د مختلفو نظرونو درناوي وکړي، جغرافيايې ستونزي چې د ډيورند د کرښې سره يې هم اړين توب ليدل کيږي په ستراتيژيکي ډول د گاونډيو هيوادونو او ليري پټو د زبر ځواک هيوادونه چې د خپلو گټو يا ارزښتونو په پام کې نيولو سره زموږ هيواد ته لاسونه راغځوي تر ډيره زموږ د هيواد په مثبتې پاليسي او ټينگ وحدت پورې اړه لري، که موږ د دوستۍ او دښمنۍ يو اړخيزه پاليسي ولرو څپاندوهلي ټولنه او جامعه مو په خپل کور او دباندې منطقه کې پراگنده اوسي نو دې ته به ښه زمينه مساعده شي چې هر بهرنی دښمن له همدغه حالته بده استفاده وکړي، چې څه يې زړه غواړي هغه راباندې وکړي، وينه به مو وړيا وي، قدر به مو کم او قوت به مو پر نه څه شمار وي، غم به مو د بل لپاره خوشحالي وي. په شکايت او ژړا پوري به مو خلک خاندې، دژوند په برخليک اوسرنوشت به مو دښمنان د دوستۍ او دښمنۍ په نامه په ډېره اسانۍ سره لوبې کوي، وروڼه او خویندې به مو د خیر لاس دوست او دښمن ته ورغځوي، څوک به مو وژني، څوک به مو پلورې، څوک به مو د خپل ناروا هدف لپاره په تورو جيلونو کې بې حقيقه او محکمې غورځوي په يوه او بل نامه سره به چې څه يې زړه غواړي هغه راسره کوي. د ډيره وهمه او ويري به څوک د بېگناه خلکو شفاعت هم نه سي کولای.

جغرافيا يې ستونزه زما په اند تر هغه وخته نه شي حل كيدلای ترڅو زموږ پاشلی ږغ يو نه شي او خپل مينځي اختلافات او ځان ځاني مو په يوه مخلصه او يوه ښه ټولنه بدله نه شي ځكه چې دادومره ستونزه ده چې يوه قوم او ټبرته يې نسبت نه سپ كيدلای اونه دخاصي منطقي سره تړاو لري. دا تر ټولني او ټبرونوپوري تړاونيسي.

د تاريكو او چرسو كښت جغرافيايې ارزښت ته ورته ستونزه ده چې زموږ د ځانځاني، بې اعتمادی اونفاق نه ريښه اخلي ځانگړي بانډونه تشكيلوي، د افغانستان دښمنان تري ناوړه گټه اخلي. مخدره مواد بندول يوه داسې قوت ته اړتيا لري چې ملت ورسره په صادقانه توگه همغږی وي او په غم كې يې ځان شريك وبولي. بدنامي يې د ځان بدنامي او گټه يې د ځان گټه او تاوان يې د ځان تاوان او بری يې د ځان بری وبولي، نه په زور او قوت، نه په مرگ او بند سره ددې كار مخه نيول كيږي، لنډه دا چې دافغانستان د وحدت لپاره د افغانانو جرگه په كار ده. د جرگې لپاره اسلامي چوكاټ او په نهايې ډول ناپيلتوب په كار دی. د ناپيلتوب او اسلامي چوكاټ د پوهولو لپاره، علمای كرام، سادات، محترم شخصيتونه، قومي مشران او رښتونی صداقت اوزره سوی په كار دی، خو يو شی چې تر هر څه مهم دی هغه دادی چې د جرگو مركو ابتكار بايد د افغانانو په خپل لاس وي او پخپل كوركې يې له خپل مذهب او عنعناتو سره سمه جوړه كړي چې د داسې حركت تر شا ټولنه په ټينگه ودريږي چې په مستقله توگه د دين، وطن او ملت سره مخلص وي. دغه لرغونی اسلامي هيواد نه په بهرنيو قوتونو، نه په بهرنيو زهرجنو افكارو، نه په غربي فاحشه ډموكراسي او كمونستي نظامونو او نه په خونړيو جنگونو، وژلو، نيولو سره جوړيږي ترڅو د هر ملت په ځانگړنه حل و نه موندل شي، زموږ د هيواد ځانگړتيا د جرگو اسلامي او قومي عنعناتو، د استقلال او خپلواكۍ غور، پر علمای كرامو ساداتو مشرانو باندې نيك گومان او غوږ ورته نيول، د مشرانو احترام، د هغو په وينا عمل كول، خو دا ټول په اسلامي چوكاټ كې، په افغاني ابتكار پوري اړه لري ترڅوهيوادوال ورباندې اعتماد او باوروكړي.

الله پاك دې وكړي چې زما دغه نيمگړې ليكنه ستاسي درنو لوستونكو وروڼو او خویندو د توجه وړ وگرځي ستاسو د دعاپه هيله والسلام.

لوی څښتن فرمايي:

[النساء: ۵۹]

ژباړه: ای مومنانو! د الله حکم او د رسول حکم او د خپلو چارواکو حکم ومنئ، که مو په څه کي شخړه سره راغله، نو الله او رسول ته يې وروگرځوئ، که (رشتيا) تاسي پر الله او د آخرت پر ورځ ايمان لرئ. دا غوره او په انجام کي ډېره ښه ده.

شعر

دښمن وخورل بانډونه د نفاق
وران ويجاړ وې تل کورونه د نفاق

د غلیم په وړاندې سم درېدای نه سی
ډلی سولی مات فوجونه د نفاق

د لیوانو ومنگولو ته به لویږي
جدا سوي شاذ پرکونه د نفاق

د حرم مال او عفت ساتلای نه سی
سوږي سوږي دیوالونه د نفاق

سیال به نوي د سیالانو په ټولۍ کي
چې پرانیستي وي ډیر ورونه د نفاق

د پنا دښتونه خوري هډوکي واړه
لار چې واخلي کاروانونه د نفاق

درنده د ښکار په نخښه هغه گوري
لتیوي چې پټ رغونه د نفاق

دښمنان به يې په هر تصميم خبر يري

ساتل كيږي نه رازونه د نفاق

په حاصل به يې ودان كورونه نه سي

په سيلۍ چې سي باغونه د نفاق

ملتونه به يې ورك سې په نړۍ كې

وروسته پاته هيوادونه د نفاق

بي ذلته به نور هيڅ گټلای نه سي

څوك چې پورته كې سوالونه د نفاق

وچ لاندې به يې د اور په مخ لوگي سي

چې تعقيب كې څوك جنگونه د نفاق

مزه نه كوې كه هر څومره رنگين سي

مجلسونه ، محفلونه د نفاق

نتيجه د اثبات نه لري هيڅكله

كه مضبوط هم وي فکرونه د نفاق

ضعيف هركله د هغه چا خادم دی

ماتوې چې زنجیرونه د نفاق

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**